

**"Kyllä me kaikki taidamme tietää, mistä tässä puhutaan, vaikkei sitä moni
haluakaan ääneen sanoa"**

- Pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa vuosina 2016–2019**

Leena Sillanpää
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Maisterintutkielma
Helmikuu 2021

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sosiaalitieteiden maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author Leena Sillanpää			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ”Kyllä me kaikki taidamme tietää, mistä tässä puhutaan, vaikkei sitä moni haluakaan ääneen sanoa” : Pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa vuosina 2016–2019			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma	Aika – Datum – Month and year Helmikuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 72 sivua	
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tässä maisterintutkielmassa tutkin sitä, millainen on pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa vuosina 2016–2019. Lähestyn aihetta kotouttamispolitiikassa käytetyn kielen kautta. Kotouttamispolitiikkaa ei ole suomalaisen sosiaalityön tutkimuksessa juurikaan tarkasteltu. Kotouttamispolitiikan ja siinä käytetyn kielen tarkastelu on sosiaalityön kannalta kuitenkin tarpeellista, koska kotouttavassa sosiaalityössä täytäntöön pannaan poliittisessa kielessä luotuja käytäntöjä. Tarkastelen representaatiota postkolonialismin teoreettis-metodologisen viitekehyksen kautta. Teorian keskiössä on orientalismin diskurssin ympärille rakentuva käsitys postkolonialistisesta representaatiosta. Tieteenfilosofisesti tutkimukseni edustaa sosiaalista konstruktionismia. Sosiaalityön tutkimuksen traditiossa tutkimukseni edustaa dekolonialistista ja antirasistista suuntausta. Tutkimusaineistoni kostuu Suomen kansallisista kotouttamispoliittisista asiakirjoista, jotka ovat hallituksen kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019, tarkastusvaliokunnan mietintö kotouttamisen toimivuudesta sekä pöytäkirja 23.1.2019 pidetystä eduskunnan täysistunnosta. Tutkimusaineiston analysoinnissa olen käyttänyt välineenä kriittistä diskurssianalyysiä. Aineiston perusteella pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa rakentuu neljästä toisiinsa limittyvästä teemasta. Nämä neljä teemaa ovat pakolainen suhteessa muihin maahanmuuttajiin, pakolainen suhteessa suomalaisiin ja suomalaisuuteen, pakolainen samanaikaisesti aktiivisena toimija sekä passiivisena objektina sekä pakolainen sukupuolittuneena hahmona. Kaikki neljä teemaa antavat hiukan erilaisia painotuksia pakolaisen representaatiolle, mutta muodostavat lopulta jokseenkin yhtenäisen kuvan pakolaisesta. Suhteessa muihin maahanmuuttajiin pakolainen on ei toivottu, koska hänen kotoutumisensa nähdään muita maahanmuuttajaryhmiä vaikeampana ja epätodennäköisempänä erityisesti vieraan kulttuuritaustan ja arvopohjan takia. Kulttuuri ja arvot ovat myös merkittävin erottava tekijä pakolaisen ja suomalaisten välillä. Pakolaisen edustaa vanhoillisuutta, patriarkaalisuutta ja epädemokraattisuutta, jotka käsitetään suomen ja suomalaisuuden edustamille länsimaisille arvoille vastakohtaisiksi. Samalla pakolaisen kulttuuriset ominaisuudet kuvataan annettuina ja ruumiillisina siten, että kotoutuminen tai ”suomalaistuminen” ei niiden takia ole mahdollista. Pakolainen on kotouttamispolitiikassa samanaikaisesti sekä toimija että objekti. Hän on toisaalta kotouttamistoimien passiivinen kohde, mutta toisaalta vastuussa kotoutumisestaan, jolle on määritelty tavoitteet ja toimenpiteet. Näin pakolaista representaation liittyy rajoitettu toimijuus. Pakolaisen sukupuolittuneissa representaatioissa nousee esiin naisten uhrius ja alistainen asema patriarkaalisessa kulttuurissa sekä miesten aggressiivisuus ja alttius rikoksiin. Sekä pakolaisnaisen että pakolaismiehen hahmo edustavat uhkaa suomalaiselle yhteiskunnalle ja suomalaisille arvoille.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kotouttamispolitiikka, pakolainen, representaatio, orientalismi, dekolonialismi, antirasismi, kriittinen diskurssianalyysi			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Kris Clarke			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Kotouttamisesta Suomessa.....	9
2.1 Kotouttaminen ja kotoutuminen Suomen kontekstissa	9
2.2 Kotouttamisen kriittistä tarkastelua	12
3 Representaatio ja kolonialismin perintö.....	13
3.1 Postkolonialistinen representaatio.....	15
3.1.1 Orientalismi.....	17
3.1.2 Orientalismin ja rasismien suhde	21
3.2 Dekolonialistinen ja antirasistinen sosiaalityö	25
4 Tutkimuksen lähtökohdat.....	28
4.1 Tutkimuskysymys	28
4.2 Aineisto	28
4.3 Kriittinen diskurssianalyysi representaation tarkastelun välineenä	30
4.4 Aineiston analysoiminen.....	31
4.5 Tutkimusetiikka	32
5 Pakolaisen kuva kotouttamisen kielessä	34
5.1 Pakolainen suhteessa muihin maahanmuuttajiin.....	34
5.2 Pakolaisen sukupuolittunut kuva	37
5.2.1 Nainen yhteiskunnan ulottumattomissa	37
5.2.2 Mies patriarkatin ja aggression ilmentymänä.....	40
5.3 Pakolaisen ja suomalaisuuden kuvien vastavuoroinen rakentuminen	41
5.3.1 Myytti suomalaisuudesta.....	41
5.3.2 ”He” ja ”me” istuntosalissa.....	45
5.4 Pakolaisen ristiriitainen rooli	46
5.4.1 Pakolainen objektina	46

5.4.2 Pakolainen (rajoitettuna) toimijana	49
6 Johtopäätökset ja pohdinta	54
6.1 Tulosten tarkastelua	54
6.2 Pohdintaa ja kritiikkiä tutkimuksen toteutuksesta	59
6.3 Puheenvuoro keskustelussa, joka on vasta alkamassa	61
Lähteet.....	64

1 Johdanto

Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen kotouttamispolitiikassa käytettyä kieltä. Lähestyn aihetta kansallisten kotouttamispoliittisten asiakirjojen kautta ja tarkastelen sitä, millainen on pakolaisen representaatio kotouttamispoliittisissa asiakirjoissa vuosina 2016–2019. Näen aiheen tärkeäksi sosiaalityön kannalta, sillä kotouttavassa sosiaalityössä panemme täytöntöön kotoutumispolitiikkaa käytännön tasolla. Poliittinen kieli ei toimi omassa tyhjiössään, sillä kieli on vallankäytön elintärkeä väline (Fairclough, 1997, s. 75). Kieli vaikuttaa siihen, millaisena näemme maailman, sillä käyttämämme käsitteet ohjaavat havaintojen ja johtopäätösten tekemistä (Keskinen ym., 2009, s. 19). Kielen valta myös konkretisoituu jokapäiväisessä elämässämme esimerkiksi yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyjen sekä ratkaisuehdotusten kautta. Se, kuka tai mikä määrittää kotoutumisen ongelmaksi, määrittää myös ongelmiin tarjotut ratkaisuehdotukset. Jos emme tarkastele kieltä ja sen sisältämiä rakenteita kriittisesti, emme todennäköisesti kykene huomaamaan kielen sisältämiä eriarvoistavia ja rasistisia rakenteita, jotka johtavat loogisilta näyttäviin johtopäätöksiin, ratkaisuehdotuksiin sekä käytännön toteutuksiin.

Kotouttamisella tarkoitetaan niitä viranomaistoimija, joilla pyritään tukemaan maahanmuuttajaa, jotta hän mahdollisimman pian uuteen maahan muutettuaan pystyisi osallistumaan yhteiskunnassa kokonaisvaltaisesti (Hammar & Katisko, 2017, s. 215; Valtonen, 2008). Jos kotouttamispolitiikan ja -toimien tavoitteena on muokata maahanmuuttajasta paremmin yhteiskuntaamme sopiva, asetammeko yhteiskuntamme arvojärjestyksessä etusijalle? Ohjatessamme maahanmuuttajan erilaisiin koulutuksiin ja kotouttaviin aktiviteetteihin muovataksemme hänestä enemmän meidän kaltaisemme, emmekö tule samalla määritelleeksi itsemme häntä paremmiksi ja osaavammiksi? Emmekö samalla identifioi yhteiskuntamme, lakimme ja arvomme ”oikeanlaisiksi”; itsemme niiksi, jotka tietävät, miten elämää kuuluu elää, ja maahanmuuttajan kaiken tämän kohteeksi – toiseksi, jolta puuttuu olennaisesti jotain sellaista, mitä meillä on? Olen ajautunut pohtimaan sitä, piileekö kaikkein suvaitsevaisimmankin kotouttamispuheen takana ajatus ”meidän” paremmuudestamme ”heihin” nähden.

Ajatukseni koskien kotouttamistyön problematiikkaa nousivat esiin työskennellessäni sosiaalityöntekijänä vastaanottokeskuksessa sekä kunnan kotouttamispalvelussa. Useat asiakastilanteet sekä näkemäni yhteiskunnan rakenteet herättivät minussa tunteen siitä, että asetelmassa, joka minun ja asiakkaan välillä vallitsee, on jotain nurinkurista. Saatoin esimerkiksi istua tulkin kanssa kertomassa vanhalle irakilaismiehelle siitä, miten asiat

Suomessa toimivat ja miten asioita kuuluu hoitaa. Tapaamisissa minä esiinnyin asiantuntijana, jonka tieto oli merkityksellistä ja arvokasta, koska sen arvo perustui kontekstisidonnaisuuteen yhteiskunnassa, jossa elämme.

En tarkoita sitä, että asiakkaani olisi ylenkatsonut minua tilanteessa vallinneen aselman takia – päinvastoin. Hän vakuutti kiitollisuuttaan jokaisesta sanastani, sillä hänen tilanteensa oli vaikea ilman suomen kielen taitoa ja suomalaisessa kontekstissa relevanttia yhteiskunnallista ja kulttuurista tietoa. Minä kuitenkin näin edessäni ihmisen, joka oli kokenut elämässään paljon. Hän oli elänyt läpi Saddam Husseinin hallinnon ja Irakin sodan sekä lukuisat muut Irakin lähihistoriaan mahtuneet konfliktit, puhumattakaan oman elämäntarinansa iloista ja suruista. Hänellä oli elämäkokemusta, jollaista en ehkä omana elinaikanani ehdi saavuttaa. Ja kuitenkin, minä istuin hänen edessään arvostettuna asiantuntijana kertoen hänelle, miten elämää kuuluu Suomessa elää. Huolimatta siitä, kuinka empaattinen yritin työssäni olla tai kuinka pyrin tiedostamaan valta-asetelmia koin, ettei kotouttamistyön aselman oikeutus ole vedenpitävä eikä sen tulisi olla vapaa kritiikiltä vain siitä syystä, että kyseessä on ”auttamistyö”. Aina jostain raosta tihkui ajatus työni lähtökohtien ja edustamiini instituutioiden kolonialistisista ja rasisista rakenteista. Noita rakoja tilkitsemään ei riittänyt ajatus siitä, että kotouttaminen on tarpeellista auttamistyötä. Halusin tietää enemmän siitä, millaiselle palvelukselle – tai karhunpalvelukselle – asetelma kotouttamisessa perustuu.

Olen kiinnostunut kotouttamistyön ja kotouttamispolitiikan ”heistä” ja ”meistä”, sillä näen, että kotouttamistyön tarkoitus on tehdä ”heistä” enemmän ”meidän” kaltaisiamme. Tästä syystä koen, että aiempien vuosien monikulttuurisen sosiaalityön trendisuuntaus, kulttuurisensitiivisyys, ei ota kotouttamistyössä piileviä valtarakenteita riittävästi huomioon. Kulttuurisensitiivisyyden painopiste on yksilökeskeinen. Se tähtää sosiaalityössä asiakkaan kulttuuritaustan tuntemiseen ja huomioimiseen työskentelyssä (Baltra-Ulloa, 2013). Kotouttamistyössä on siirryttävä yksilökeskeisistä lähestymistavoista tarkastelemaan kriittisesti valtarakenteita sekä sosiaalityössä että sen taustalla vaikuttavassa politiikassa ja lainsäädännössä. Olen pyrkinyt nostamaan valtarakenteet ja erityisesti rasismia tutkielmani keskiöön valitsemalla työni lähtökohdiksi postkolonialismin sekä antirasistisen ja dekolonialistisen sosiaalityön traditiot. Antirasistinen ja dekolonialistinen sosiaalityö auttavat sosiaalityöntekijöitä tunnistamaan ja purkamaan järjestelmiä, jotka johtavat vallan epätasaiseen jakautumiseen ja hallintaan (Dominelli, 2002; ref. Beck, ym., 2017, s. 69). Ne myös painottavat tiedon

ja kielen sosiaalisesti konstruoitunutta luonnetta ja luovat tästä syystä erinomaisen lähtökohdan kielen kriittiselle tarkastelulle.

Kotouttamispolitiikan sisältämän puheen kriittinen tarkastelu on sosiaalityön arvolähtökohtien takia tarpeellista, sillä kotoutumista koskevat linjaukset kohdistuvat maahanmuuttajaväestöön, jonka toimintamahdollisuudet yhteiskunnassa eivät usein ole lähtökohdiltaan yhtäläiset valtaväestön kanssa. Niin sanotuilta alkuvaiheen kotoutujilta puuttuu esimerkiksi suomalaisen hallinnon tuntemusta ja tuntemusta oikeuksista, mikä kasvattaa vallankäyttäjän ja vallankäytön kohteen välistä epäsuhtaa suuremmaksi valtaväestöön verrattuna (van Aerschot, 2013, s. 79). Kotouttamiskeskustelussa valtaa käyttävät ne, jotka saavat äänensä kuuluviin. Onkin merkityksellistä kiinnittää puheen sisällön lisäksi huomiota myös siihen, kuka kotouttamiskeskustelussa puhuu, ja kenen ääni ei keskustelussa ole esillä. (Vrt. Suurpää, 2002, s. 141) Keskustelussa ja päätöksenteossa mukana olevilla on valtaa vaikuttaa siihen, miten kotoutuminen määritellään, ja millaisia odotuksia maahanmuuttajien kotoutumiselle asetetaan Suomessa. Sosiologi Vesa Puuronen (2011, s. 207–208) toteaa, että poliittisen puheen tarkastelu on tarpeellista, koska puheessa yhdistyvät kansanedustajien, äänestäjien sekä puolueiden kannat. Samalla poliittisella puheella pyritään vaikuttavuuteen. Poliittisissa linjauksissa ja laeissa tuotetaan ja hallitaan etnistä eriarvoisuutta sekä ylläpidetään maahanmuuttajien ja valtaväestön välistä valtasuhdetta. Poliittisessa puheessa tapahtuvalla rasismilla ja syrjinnällä voikin olla hyvin vahingollisia seurauksia, koska puheen avulla ihmisiä kategorisoidaan eri ryhmiin, joiden juridinen asema on erilainen. (Mts. 207–208.)

Tarkoitukseni ei ole viedä pohjaa kotouttamiselta vaan nostaa esiin asetelmia, jotka kotouttamistyön kentällä piilevät, mutta jäävät liian usein pimentoon ja keskustelematta. Näen, että kotouttamisen ja sen sisältämän kielen kriittinen tarkastelu on välttämätöntä emmekä voi tuudittautua siihen ajatukseen, että kotouttaminen sekä sen tarkoitusperät ja lähtökohdat ovat yksiselitteisesti hyviä ja ristiriidattomia vain siitä syystä, että kotouttamisen nähdään olevan ”välttämätöntä”. Olen yrittänyt etsiä suomalaista kotouttamispolitiikan ja kotouttamistyön kritiikkiä varsin heikoin tuloksin. Uskon kritiikin puutteen johtuvan siitä, että kotouttaminen (samaa tapaan kuin koko sosiaalityö) on ollut pitkään jokseenkin immuuni kriittiselle tarkastelulle auttamistyötä painottavan maineensa takia. Muiden ryhmien kanssa tehtävään sosiaalityöhön verrattuna kyseinen ajatus voi kotouttamistyössä kuitenkin olla erityisen korostunut, koska työ kohdistuu maahanmuuttajiin, joihin ryhmänä liittyy paljon globaaleista etnisistä suhteista

kumpuavia ajatuksia. Kenties kotouttamistyö voitaisiinkin rinnastaa kehitysyhteistyöhön, joissa molemmissa on vaarana ajautua suorittamaan ”valkoisen miehen taakkaa” tai ”valkoisen pelastajan kompleksia” (Bandyopadhyay, 2019; Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 27–28; Wilson, 2020). Toiseksi syynä kritiikin puutteelle voi olla se, että kotouttamistyö on jokseenkin tuore sivu koko suomalaisen sosiaalityön pitkässä historiassa, jonka juuret ulottuvat aina vaivaishoitoon ja köyhäintaloihin asti (ks. esim. Juhila, 2006).

Seuraavassa luvussa esittelen sen, mitä kotouttamisen ja kotoutumisen käsitteillä tarkoitetaan Suomen lainsäädännössä ja politiikassa. Lisäksi luon katsauksen kotouttamista käsittelevään kirjallisuuteen Suomessa. Luvussa 3 esittelen tutkielmani teoriapohjan ja keskeisimmät käsitteet sekä asemoin tutkielmani sosiaalityön tutkimuksen kentällä. Luvussa 4 esittelen tutkimuskysymyksen, tutkimusaineiston sekä tutkimuksen metodologian. Kuvaan myös analyysiprosessia ja pohdin omaa positiotani tutkijana. Luvussa 5 kuvaan aineistosta tekemiäni havaintoja. Viimeisessä luvussa esittelen tutkimustuloksia tiivistetysti sekä pohdin tutkimuksen toteutusta.

2 Kotouttamisesta Suomessa

Tutkimuskohteeni on pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa. Toisin sanoen kotouttaminen toimii tutkielmani kontekstina, eräänlaisena ympäristönä, mutta ei kuitenkaan varsinaisena tutkimuskohteena. Kotouttamisen käsitteen ymmärtäminen Suomen kontekstissa on merkityksellistä tutkielmani käsitteistön kannalta. Esittelenkin seuraavaksi lyhyesti sen, mitä kotoutumisella ja kotouttamisella tarkoitetaan Suomessa.

2.1 Kotouttaminen ja kotoutuminen Suomen kontekstissa

Kotoutumisen eli integraation voidaan määritellä olevan prosessi, jonka kautta maahanmuuttaja sopeutuu uuteen yhteiskuntaan. Kotoutumisprosessi tähtää siihen, että maahanmuuttaja pystyy osallistumaan yhteiskunnassa kokonaisvaltaisesti taloudellisesti, sosiaalisesti, poliittisesti sekä kulttuurisesti kuitenkin oman identiteettinsä säilyttäen. (Valtonen, 2008, s. 62–63.) Kotouttamistoimiksi kutsutaan niitä toimenpiteitä, joita maahanmuuttajan vastaanottavan yhteiskunnan hallitus ja viranomaiset kohdistavat maahanmuuttajaan. Näitä toimenpiteitä säädellään kotouttamispolitiikalla. Kotouttamispolitiikasta voidaan käyttää myös nimeä integraatiopolitiikkaa, mutta Suomessa kotoutuminen on käsitteenä vakiintunut käyttöön mahdollisesti siitä syystä, että integraation käsitteeseen liitetään negatiivisia assimilaatioon viittaavia konnotaatioita. (Saukkonen, 2013a, s. 65–66.) Käytännön kotouttamistyötä tekevät muun muassa sosiaalityöntekijät kuntien kotoutumispalveluissa sekä kolmannella sektorilla. Kotouttamistyötä tutkinut Jaana Vuori (2015, s. 395) määrittelee kotouttamisen seuraavasti:

”Kotouttaminen on sosiaalisluonteista työtä, jossa asiakkaille pyritään varmistamaan maassa asumisen alkuaikoina toimeentulon ja arjen sujumisen aineelliset edellytykset, heitä ohjataan yhteiskunnan käytäntöihin ja palvelujen äärelle sekä tarjotaan massa elämiseen tarvittavaa tietoa. Samalla tuetaan muuttajien psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia, joten varsinkin pitkäjänteistä asiakastyötä voidaan kutsua myös tapauskohtaiseksi psykososiaaliseksi tueksi.”

Suomen kotouttamispolitiikkaa on yleensä pidetty monikulttuurisena verrattaessa sitä monissa muissa länsimaissa harjoitettuihin kotouttamispolitiikan suuntauksiin. Poliitiikassa monikulttuurisuus tai multikulturalismi on suuntaus, jossa maahanmuuttajien etninen ja kulttuurinen diversiteetti tunnustetaan ja kotouttamistoimenpiteillä pyritään tuon diversiteetin säilyttämiseen. Toisin kuin assimiloiva politiikka, monikulttuurisuutta

painottava politiikka ei pyri sulauttamaan maahanmuuttajia maan valtaväestöön. Tästä syystä, monikulttuurisuutta on usein pidetty kaikkein suvaitsevaisimpana kotouttamispolitiikan muotona. (Saukkonen, 2013b.) Monikulttuurisen lähestymistavan tavoitteena voidaan pitää ryhmien välisen dialogin edistämistä ja demokratian tukemista, sillä se tarjoaa jonkinlaisen ”maltillisen” välineen vastaanottavan yhteiskunnan valtarakenteiden ja instituutioiden haastamiseen. (Vuori, 2015, s. 396.)

Kotouttamisen on yleisesti nähty olevan yhtä lailla mahdollisuus sekä valtaväestölle että maahanmuuttajalle. Kotouttamistoimia onkin pyritty oikeuttamaan hyvin laajalla spektrillä erilaisia yhteiskunnallisia hyötyjä aina maahanmuuttajanaisten voimaannuttamisesta työttömien maahanmuuttajien kouluttamiseen ja aktivoimiseen. Kotouttamistoimien avulla maahanmuuttajien on myös kuvattu pystyvän kehittämään sosiaalisia taitojaan ja saamaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, jonka seurauksena heillä on paremmat mahdollisuudet osallistua suomalaisessa yhteiskunnassa aktiivisina kansalaisina. (Kurki, 2018, s. 57.)

Juridisesti kotouttaminen määritellään kotouttamisen edistämisestä säädettyssä laissa (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010)¹. Kotouttamislain mukaan kotoutumisella ja kotouttamisella tarkoitetaan:

”Tässä laissa tarkoitetaan: 1) kotoutumisella maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen;

2) kotouttamisella kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.” (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3 § 1–2.)

Kyseisten kotoutumiselle ja kotouttamiselle annettujen juridisten määritelmien nähdään olevan perusta Suomessa harjoitetun kotouttamispolitiikan monikulttuuriselle luonteelle. ”Kotoutumisen vuorovaikutteiseen prosessiin” viitataan usein myös kotoutumisen kaksisuuntaisuutena. Käytännössä kaksisuuntaisuus tarkoittaa sitä, että sekä kotoutujalla että vastaanottavalla yhteiskunnalla nähdään olevan kotoutumisprosessissa vastuita.

---

¹Lakiin viitataan usein myös nimellä ”kotouttamislaki”.

Suomalaisen yhteiskunnan tulee järjestää kotouttamiseen riittävät palvelut sekä resurssit niiden toteuttamiseen ja vaikuttaa positiivisesti yhteiskunnan suvaitsevaisen asenneilmapiiriin. Maahanmuuttajan tehtävä on oppia toimimaan yhteiskunnassa ja oppia suomen tai ruotsin kieltä samalla, kun yhteiskunta tukee maahanmuuttajaa hänen oman kielensä ja kulttuurinsa säilyttämisessä. (Siirto & Hammar, 2017, s. 190–191.)

Kotouttamislaki koskee Suomessa kaikkia maahanmuuttajia, joille on myönnetty ensimmäinen oleskelulupa alle kolme vuotta aiemmin sekä niitä EU:n kansalaisia, jotka ovat rekisteröineet oleskelunsa Suomessa (Lakikotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 2§). Arkipuheessa sekä mediassa keskustellaan usein turvapaikanhakijoiden kotouttamisesta, mutta itse asiassa kotouttamislaki ei koske turvapaikanhakijoita, koska heillä ei ole oleskelulupaa Suomeen. Käytännössä tilanne ei ole kuitenkaan näin yksiselitteinen, sillä on esimerkiksi todettu, että erilaiset turvapaikanhakijoita koskevat poliittiset asiakirjat pyrkivät laajentamaan kotoutumisen ja kotouttamisen käsitteitä siten, että ne ulottuisivat koskemaan myös turvapaikanhakijoita (Haverinen, 2018; ks. turvapaikanhakijoista ja kotouttamisesta myös Vanhanen, 2019).

Suomessa pakolaisten vastaanoton ja maahanmuuttajien kotouttamisen järjestäminen valtiotasolla on luonut yhtenäisen järjestelmän, jossa valtiolla, kunnilla sekä kolmannen sektorin toimijoilla on jokaisella oma roolinsa. Järjestelmää koskevat päätökset tehdään poliittisena päätöksentekona valtiotasolla, jolloin politiikalla voi olla merkittäviä käytännön tason vaikutuksia kotouttamiseen siitä huolimatta, että järjestelmällä on vakiintunut muotonsa. (Sacramento, Turtiainen & Silva, 2019.) Koko 2000-luvun ajan Suomen kotouttamispoliittisissa asiakirjoissa on esiintynyt ajatus maahanmuuttajien velvoitteesta sitoutua hyvinvointivaltion sääntöihin. Näiltä osien kotouttamispolitiikka ei merkittävistä eroakaan muista väestönhallinnan muodoista. Kotouttamisen erityisyys tulee kuitenkin esiin etsittäessä ”sopeutumattomuuden” syitä, sillä sosiaalisten tai rakenteellisten ongelmien sijasta kotoutumisen haasteita tarkastellaan useimmiten maahanmuuttajien kyvyttömyytenä sopeutua järjestelmään kulttuuristen tekijöiden takia. (Vuori, 2015, s. 396.)

Kotouttamislain piirissä on vain pieni osa kaikista Suomessa oleskelevista maahanmuuttajista, sillä laki koskee vain niitä maahanmuuttajia, jotka ovat saneet ensimmäisen oleskelulupansa Suomeen alle kolme vuotta sitten. Koska laissa keskeisessä osassa on työllistyminen sekä etuudet, joita maahanmuuttajan kotoutumisaikana mahdollista saada, voidaan olettaa, että lain kohteena ovat työttömät maahanmuuttajat, jotka elävät sosiaalietuuksien varassa. (Suurpää, 2002.) Vaikka kotoutumislaki sekä

kotouttamispolitiikka koskevat maahanmuuttajia maahantuloperusteesta riippumatta, rajaavat edellä mainitut painotukset mm. työperäiset maahanmuuttajat kotouttamispolitiikan marginaaliin, sillä heillä ei usein ole tarvetta työllistymistä edistäviin palveluihin taikka sosiaalietuuksiin. Tästä sekä muista myöhemmin esittelemistäni syistä, olen rajannut tutkielmani käsittelemään kansainvälisen suojelun perusteella Suomessa oleskelevia eli arkikielessä pakolaisia. Jatkossa tulen selvyiden vuoksi viittamaan kyseiseen ryhmään pakolaisina siitä huolimatta, että humanitaaristen perusteiden takia Suomessa oleskeleviin kuuluu myös muita kuin pakolaisstatuksen omaavia henkilöitä.

2.2 Kotouttamisen kriittistä tarkastelua

Siitä huolimatta, että Suomen kotouttamispolitiikkaa pidetään monikulttuurisuutta edistävänä ja kotoutumisen kaksisuuntaisuus on kirjattu lakiin, muodostuu kotouttamispolitiikasta erilainen kuva tarkasteltaessa aiheesta tehtyä tutkimusta. Esimerkiksi kasvatustieteilijä Tuuli Kurki (2018) tarkastelee väitöskirjassaan maahanmuuttajasubjektiviteetin rakentumista kotouttamispolitiikassa ja kotouttamistoimenpiteissä. Hän luo maahanmuuttajaistamisen (*'immigrantisation'*) käsitteen, jonka avulla hän pyrkii kuvaamaan sitä, kuinka heterogeeninen joukko ihmisiä niputetaan kotouttamisen avulla yhtenäiseksi ryhmäksi maahanmuuttajia. Lisäksi hän esittää, että koulutustoimenpiteet, joilla pyritään edistämään monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta, päätyvät edistämään rodullista ja seksististä eriytymistä yhteiskunnassa. (Kurki, 2018.) Myös Tobias Pötzsch (2020) tarkastelee kotoutumiskoulutusta väitöskirjassaan, jossa hänen tutkimuskohteenaan ovat kotoutumiskoulutuksessa opiskelevien sosiaalisen osallisuuden prosessit Suomessa ja Kanadassa. Pötzsch nostaa tutkimushavainnoissaan esiin sen, että kotoutumiskoulutusten järjestäjien ja kouluttajien haluttomuus oman asemansa kriittiseen tarkasteluun johtaa rakenteellisen eriarvoisuuden ja valkoisten valta-aseman ylläpitämiseen. Lisäksi hän toteaa, että kotouttamisen hallintaan painottuva poliittinen ja sosiaalinen luonne edistää maahanmuuttajien toiseuttamista ja rodullistamista. (Pötzsch, 2020.) Aiempien lisäksi myös Intke-Hernández ja Holm (2015) ovat tarkastelleet kotoutumiskoulutusta kriittisesti keskittyen maahanmuuttajakotiäideille suunnattuun koulutukseen.

Kurjen (2018) ja Pötzschin (2020) väitöskirjoja lukuun ottamatta, kotouttamista käsittelevää laajaa kriittistä tutkista ei ole Suomessa juurikaan tehty. Tutkimukset ovat Suomessa liittyneet maahanmuuttajiin, siirtolaisuuteen sekä maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammattilaisten työhön. Yksi pitkän linjan tutkijoista Suomessa

kotouttamisen ja kotoutumisen parissa on Pasi Saukkonen (ks. esim. Saukkonen, 2013a), jonka julkaisut luovat kattavan kuvan Suomessa harjoitetusta vähemmistö- ja kulttuuripolitiikasta sekä kotouttamispolitiikasta suhteessa muihin maihin. Sosiaalityön kentällä esimerkiksi Merja Anis (2008) ja Kati Turtiainen (2012) ovat tutkineet kotouttamis- ja maahanmuuttajatyötä. Aiheita on myös käsitelty sekä akateemisessa tutkimuksessa että erilaisissa julkishallinnon sekä kolmannen sektorin oppaissa ja selvityksissä. Aiheen tutkimuksen heikkoutena on Suomessa kuitenkin se, että yhteiskuntapoliittinen keskustelu on tutkimuksissa jäänyt hajanaiseksi ja jokseenkin kriittittömäksi, sillä kotoutumisesta ja kotouttamisesta tuotetun tiedon luonnetta määrittää järjestelmäkeskeisyys ja tiivis suhde kotouttamispolitiikkaan. (Vuori, 2015, s. 396.)

Kansainvälisesti yksi monikulttuurisen politiikan merkittävimmistä tutkijoista on filosofi Sara Ahmed, joka esittää, että monikulttuurisuudesta puhuminen ja pyrkimykset sen edistämiseen, eivät automaattisesti saa olemassa olevia valtasuhteita katoamaan. Hän näkee, että liberaalin monikulttuurisuuden käsitteen avulla muukalainen pyritään liittämään osaksi ”meitä” siltä osin kuin sen katsotaan olevan sopivaa ja mahdollista. Samaan aikaan muukalaisen hahmo tarjoaa mahdollisuuden yksilön, yhteisön tai instituution oman identiteetin määrittelyyn. Monikulttuurisuuspuheessa valkoisuudella on edelleen puheen liberaalista luonteesta huolimatta sille vakiintunut valta-asema. (Ahmed, 2000; Ahmed, 2012.)

Näkökulmani kotouttamisen tarkasteluun tulee lähelle Kurjen (2018) ja Pötzschin (2020) sekä Ahmedin (2012) lähestymistapoja. Kurki ja Ahmed nojaavat teoreettisesti vahvasti intersektionaaliseen feminismiin, kun taas Pötzsch painottaa sorron vastaisia suuntauksia. Toisin kuin kyseisissä teoriasuuntauksissa, tutkielmani teoreettisissa lähtökohdissa painottuu rodun ja kolonialististen rakenteiden merkitys, sillä olen muodostanut teoreettisen viitekehyksen postkolonialistiseen kirjallisuuteen pohjautuen. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että Kurjen ja Pötzschin kriittinen tarkastelu kohdistuu kotouttamiskoulutukseen ja kotouttamistoimenpiteisiin, kun taas omassa tutkielmassani kotouttaminen on konteksti, jossa tutkimuskohteeni on pakolaisen representaatio kotouttamisen kielessä.

3 Representaatio ja kolonialismin perintö

Tutkielman läpileikkaavana teoreettisena viitekehyksenä toimii postkolonialismi, johon kietoutuvat sosiaalityön antirasistiset ja dekolonialistiset suuntaukset. Näiden käsitteiden

ymmärtäminen vaatii kolonialismin määrittelyä sekä kolonialismin jälkeisessä ajassa vallitsevien rakenteiden tarkastelua. Ennen kuin siirryn tarkastelemaan sitä, mitä tarkoitan representaatiolla, esittelen lyhyesti kolonialismin ja postkolonialismin määritelmät.

Kolonialismilla viitataan historialliseen aikakauteen, jonka aikana Euroopan valtioista mm. Britannialla, Ranskalla, Belgialla ja Hollannilla oli hallussaan merten takaisia alueita, joiden tarkoituksena oli tuottaa taloudellista hyötyä niin sanotuille emämaille (Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 26). Vuosien 1880 ja 1914 välillä valtaosa Euroopan ulkopuolisesta maailmasta jakautuikin vain muutaman eurooppalaisen valtion kesken. Kolonialismista puhuttaessa keskitytään usein juuri tuohon aikakauteen liittyvään taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Talous oli ehkä kolonialismin alulle sysännyt tekijä, mutta myöhemmin hyötyä haettiin myös monilla muilla yhteiskunnan aloilla. (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 54.) Esimerkkinä tästä on lähetystyö, jonka tarkoituksena oli hankkia lisää kannattajia siirtomaaisäntien mukanaan tuomalle kristinuskolle (Miettinen, 2005; Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 28). Vaikka historiallisen kolonialismin aikakauden voidaan katsoa päättyneen, yhteiskuntamme rakenteet kietoutuvat kolonialismiin, ja kolonialismista onkin siirrytty postkolonialismin aikakauteen. Kolonialismi tulee jokapäiväisessä elämässämme näkyväksi muun muassa rasismissa sekä muissa toiseuttavissa ideologioissa, joiden juuret johtavat kolonialismiin. Kolonialismi ja siitä kumpuavat ideologiat muodostavat monimutkaisen valtasuhteiden verkoston, jonka avulla ylläpidetään ja vahvistetaan epäoikeudenmukaisuutta ja epätasa-arvoa yhteiskunnissa sekä paikallisesti että globaalisti. (Clarke & Yellowbird, 2020, s. 54.)

Postkolonialismi on yleiskäsite, jota käytetään erilaisiin kolonialismin kuvauksiin, arvoihin, tulkintoihin ja seurauksiin viitattaessa. Se on tapa keskustella ja tarkastella tietyn asian tai ilmiön suhdetta kolonialismiin. Käsitteenä postkolonialismi rajoittuu harvoin merkitsemään ainoastaan historiallista kolonialismin jälkeistä aikakautta. Postkolonialismi ottaa huomioon kolonialismin aikakauteen sekä kolonialismin jälkeiseen aikaan liittyvän sorron sekä sen vastustamisen. Se avulla voidaankin analysoida sortoa aiheuttavia rakenteita ja käytäntöjä. Käsitteenä postkolonialismia on kritisoitu epämääräisyydestä, mutta puutteistaan huolimatta sen voidaan nähdä tarjoavan hyödyllisen lähtökohdan lokaalien ja globaalien todellisuuksien sekä kolonialismin vaikutusten tarkasteluun. (Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 31-32.)

Koska tutkimuskohteenani on pakolaisen representaatio, olen kiinnostunut erityisesti kolonialismin ei-materialistisista seurauksista, joita on nimitetty muun muassa

epistemologiseksi väkivallaksi, mielen kolonisaatioksi sekä kulttuuri-imperialismiksi (Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 27). Kolonialismin aineettomana perintönä voidaan pitää muun muassa tapojamme tarkastella ja representoida ulkomaalaisia ja maahanmuuttajia. Tätä edustavat esimerkiksi stereotyyptit Suomen somalialaisista sekä median tapa kuvata arabeja ja muslimeja Suomessa (Keskinen, 2020; Mulinari ym., 2009). Käsitänkin pakolaisen kuvan ajassamme postkolonialistiseksi representaatioksi.

3.1 Postkolonialistinen representaatio

Postkolonialistisen representaation käsitteen määrittelyssä yhdistyvät tutkielmassani jamaikalaissyntyisen sosiologi Stuart Hallin sekä palestiinalais-amerikkalaisen kirjallisuuskriitikko Edward Saidin näkemykset representaatiosta. Hall ja Said lukeutuvat merkittävimpiin postkolonialismin teoreetikoihin. Hyödynnän Hallin antamaa määritelmää representaation käsitteelle. Saidin käsitys postkolonialistisesta representaatiosta ja orientalismin diskurssista taas antaa representaatiolla piirteet sekä kuvaa representaation sisältämää valtdynamiikkaa.

Hall (1997b) määrittelee representaation olevan merkityksen tuottamista kielen avulla. Yksinkertaisimmillaan representaatio tarkoittaaakin kielen käyttämistä jonkin merkityksellisen asian välittämiseen tai kuvaamiseen ihmisille esimerkiksi kielellisesti vai visuaalisesti. Representaatiolla on keskeinen tehtävä merkityksiä luotaessa ja niillä kommunikoitaessa. Samalla representaatiolla tuotetaan kognitiivisesti merkitys käsitteelle. Näin representaation voidaan ajatella olevan linkki, joka yhdistää kielen ja käsitteen ja mahdollistaa siten viittaamisen tiettyyn konkreettiseen tai fiktiiviseen kohteeseen. (Hall, 1997b, s. 15–17.) Representaation synnyn dynamiikka on aina monimutkainen prosessi, mutta erityisesti vieraiden tai uusien asioiden representaatioihin liittyy asenteita ja tunteita, joille voi arjessa olla vaikea löytää loogisia syitä. Vieraiksi kategorisoidut asiat (kuten esimerkiksi pakolaiset tai maahanmuuttajat) voivat herättää representoijassa esimerkiksi huolta ja pelkoa. Tunteiden taustalla vaikuttavat lukuisat tekijät kuten taustatietomme kyseisestä asiasta sekä esimerkiksi kokemuksemme aiheeseen liittyen. (Hall, 1997a, s. 261.) Samaan aikaan representaation luominen on sanavalintojen ja kategorisoinnin muodossa politiikkaa, jolla pyritään tiettyjen tarkoituksien edistämiseen ja saavuttamiseen (Fairclough, 1997; Said, 2011).

Saidin mukaan meille vieraan asian representaatio perustuu rajojen määrittelylle. Riittää, että rajat ovat mentaaliset siten, että olemme mielen tasolla määritelleet ”meidät” ja ”heidät”. Tällöin ”he” ja heidän edustama alueensa sekä ajatusmaailmansa määritellään

”meistä” poikkeavaksi. Näin ajatus maahanmuuttajasta tai ulkomaalaisesta rakentuu epämääräisille mielikuville siitä, mitä oman alueemme ulkopuolella on. Samaan aikaan kuva ”meistä” heijastaa näiden mielikuvien vastakohtia. (Said, 2011, s. 59.) Esimerkiksi puhe ulkomaalaisista tai maahanmuuttajista on kategorisointia, jossa kategorisoija rakentaa kuvaa ”toisesta”, mutta samalla myös kuvaa itsestään suhteessa maahanmuuttajan toiseuteen (Suurpää, 2002, s. 107).

Käsitykseni representaatiosta perustuu sosiaalisen konstruktionismin käsitykseen todellisuuden luonteesta. Sosiaalinen konstruktionismi painottaa kielen sosiaalista luonnetta. Kielen sisältämät merkitykset luodaan representaatioiden kautta. Näin ollen materiaallinen maailma ei kanna merkityksiä, vaan merkitykset ovat kielessä tai missä tahansa muussa representoimiseen käytetyssä järjestelmässä. Kieltä käyttäessämme luomme merkityksen ympäröivälle maailmalle. (Hall, 1997b, s. 25.)

Suomessa maahanmuuttajien tai pakolaisten representaatioita mediassa tai politiikassa on tutkittu hyvin vähän. Viitteitä representaatiosta voidaan kuitenkin saada tarkastelemalla sitä, miten suomalaisia ja suomalaisuutta kuvataan, sillä kansallista representaatiota ja identiteettiä rakennetaan suhteessa ei-suomalaisuuteen ja toiseuteen (Löytty, 2005, s.162). Esimerkiksi Meira Pappi (2019) tarkastelee median kotoutumiskeskustelussa rakentuvaa kansallisuuden kuvaa, jota peilataan turvapaikanhakijoihin. Suomalaisuuden kuvasta voimme saada vihteitä siitä, millaisena näemme ”muukalaisen”, sillä korostamalla kansalliselle identiteetille merkityksellisiä piirteitä rajaamme eroa ”meidän” ja ”heidän” välille. Pappi (2019) toteaa, että kotouttamiskeskustelun pohjalta suomalaisuudesta syntyvä kuva on hyvin yhtenäinen ja korostaa näin myyttiä Suomen kulttuurisesta ja etnisestä homogeenisuudesta. Myös Outi Lepola (2000) on tutkinut Suomea ja suomalaisuutta koskevia käsityksiä suhteessa monikulttuurisuuteen ja ulkomaalaisuuteen. Lisäksi maahanmuuttajan kuvaa on tarkastellut sosiaaliantropologi Laura Huttunen (2004, 2009). Huttusen mukaan ulkomaalainen on ”kasvoton” hahmo, joka kategorisoidaan edustamaan ulkomaalaisten ryhmää. Häntä ei nähdä yksilönä, eikä edes samalla tasolla ihmisenä kuin suomalaiset. (Huttunen, 2004, s. 134.) Maahanmuuttajan representaation lisäksi Suomessa on tutkittu myös esimerkiksi muslimien representaatiota, joskin myös tästä aiheesta tutkimusta on tehty vain vähän. Vuonna 2008 julkaistussa tutkimuksessa muslimien mediakuvasta todetaan, että muslimit representoidaan mediassa vanhoillisuuden, kehittymättömyyden ja epädemokraattisuuden kautta vastakohtana suomalaisen yhteiskunnan edustamille

moderneille arvoille (Raittila & Maasilta, 2008). Valitettavasti tämän jälkeen islamin mediakuvaa Suomessa ei ole kuitenkaan tutkittu kattavasti (Martikainen, 2020, s. 46).

Kansainvälisesti pakolaisen representaatiota ovat tutkineet mm. Jones (200), Lynn ja Lea (2003) sekä KhosraviNik (2010). En kuitenkaan näe tutkimukseni kannalta hyödyllisenä paneutua kasainvälisiin pakolaisen representaatiosta tehtyihin tutkimuksiin, sillä Suomessa pakolaisen representaation voidaan olettaa rakentuvan suhteessa suomalaisuuteen ja suomalaiseen identiteettiin. Ranta-Tyrkkö painottaa postkolonialistisen perspektiivin riippuvaisuutta ajan ja paikan kontekstista, joka vaikuttaa tapaamme käsittää kolonialismi ja suhteemme siihen (Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 32). Erilaisissa konteksteissa postkolonialismi saa erilaisia representaatioita, joita käsiteltäessä on otettava huomioon muun muassa poliittiset, historialliset ja kulttuuriset tekijät.

3.1.1 Orientalismi

Edward Said esitteli teoriansa vuonna 1978 ilmestyneessä teoksessaan *Orientalismi*. Teoksessa Said tarkastelee valtasuhteita eurooppalaisissa tieteellisissä ja kaunokirjallisissa kuvauksissa Lähi-idästä. Hän nimittää tapaa kuvata Lähi-itää orientalismin diskurssiksi. Orientalismin diskurssilla maailma jaetaan representatiivisesti orientiin ja oksidenttiin eli itään ja länteen. Said määrittelee tarkoittavansa orientalistisella diskurssilla kaikkea sitä käsitteistöä, jota käytetään aina itämaista eli lännen ulkopuolelle jäävistä alueista puhuttaessa. Orientilla on toisinaan viitattu ainoastaan Lähi-itään, toisinaan koko islamilaiseen maailmaan ja toisinaan taas epätarkasti Aasiaan. Orientti ei kuitenkaan ole maantieteellinen paikka, koska se on diskursiivisesti rakennettu representaatio. Saidin mukaan orientalismin diskurssi tuotti orientin eli myyttisen kuvan Lähi-idästä sekä asetelman, jossa vastakkain olivat läntinen maailma sekä itä eli kaikki lännen ulkopuolelle jäävät yhteiskunnat ja alueet. (Said, 2011.)

Vaikka olen muodostanut representaation määritelmäni yhdistelemällä Saidin ja Hallin näkemyksiä representaation luonteesta, tutkielmani metodologis-teoreettisen viitekehyksen keskiössä on Saidin orientalismin diskurssi. Tämä johtuu kahdesta keskeisestä seikasta, joista ensimmäinen on aineistostani tekemä havainto. Analysoidessani aineistoa totesin, että kotouttamispolitiikan puhe pakolaisista eroaa vahvasti siitä, miten muista (esim. työ- ja opiskeluperusteisista) maahanmuuttajista puhutaan. Näin tapahtuu siitä huolimatta, että kotouttaminen koskee maahanmuuttajia oleskelulupaperusteesta riippumatta. Tästä syystä näin tarpeelliseksi rajata tutkimusaiheeni pakolaisiin, joiden representaatioon liittyy erityispiirteitä, joita ei

kotoutumispolitiikassa liitetä muihin maahanmuuttajaryhmiin. Toiseksi pyrin ottamaan huomioon sen, millainen pakolaisen representaatio voisi olla pakolaisiin liitettyjen stereotyyppien valossa. Tarkastelen kotouttamispoliittista puhetta vuosina 2016–2019. Vuosi 2015 oli Suomeen kohdistuvan maahanmuuton historiassa poikkeuksellinen suuren turvapaikanhakijamäärän takia (ks. alaluku 4.2). Koska valtaosa vuonna 2015 Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista oli nuoria työikäisiä irakilaisia miehiä (Maahanmuuttovirasto, 2017), voidaan olettaa, että pakolaisen representaatio vuoden 2015 jälkeen kuvastaa kyseiseen ryhmään liitettyjä stereotyyppioita ja mielikuvia. Tästä syystä näen Saidin teorian orientalismin diskurssista olevan hyödyllinen viitekehys, kun tutkimuskohteena on pakolaisen representaatio.

On tärkeää huomauttaa, että hyödyntäessäni teoreettisesti Lähi-itään suuntaavaa orientalismin diskurssia tarkoitukseni ei ole väittää, että kaikki pakolaiset olisivat arabeja, muslimeja taikka kotoisin Lähi-idästä. Pakolainen on juridinen ja byrokraattinen kategoria, joka niputtaa yhteen joukon muun muassa iältään, sukupuoleltaan, uskonnoltaan, kansalaisuudeltaan ja kulttuuritaustaltaan erilaisia ihmisiä. Katteerika häivyttää yksilöllisyyden ja saa kaikki pakolaiset näyttämään ”kasvottomilta”. Samalla pakolainen on käsitteenä latautunut. Se kantaa paon ja kärsimyksen leimaa, mutta siihen liittyy myös todistamisen velvollisuus, sillä pakolainen on velvollinen todistamaan ja selittämään, että on ”oikea” pakolainen eikä niin sanottu ”elintasopakolainen”. (Huttunen, 2004, s. 138–144.) Kuten alaluvussa 2.1 totesin, käytän termiä ”pakolainen” epätarkasti erottelematta esimerkiksi kiintiöpakolaisia tai toissijaista suojelua saavia henkilöitä. Hahmotellessani yhteyttä pakolaisen kuvan ja orientalismin välille rakennan aiemman tutkimuksen valossa hypoteesia siitä, millainen pakolaisen representaatio voisi olla Suomessa postkolonialistisessa viitekehyksessä. Orientalismi myös tarjoaa representaation tarkasteluun valta-asetelmaa ja representatiivista vastakkainasettelua painottavan lähtökohdan.

Orientalismin diskurssi esittää orientin myyttisenä paikkana, jonka asukkaat eivät ole yksilöitä vaan pikemminkin homogeeninen massa, joka toimii aina itselleen tyypillisellä ja ominaisella tavalla. Yleistämisen lisäksi orientalismille tyypillistä on myyttien ja todellisuuden rajan hämärtyminen. (Said, 2011.) Lähi-itää ja muita kaukomaita on kuvattu esimerkiksi mystisinä paratiiseina, josta alkukantainen onni ja yksinkertainen elämä löytyvät. Siellä asuvat ihmiset kuvataan usein yksinkertaisina luonnon lapsina. (Hall, 1992, s. 209–210.) Orientalismi oli postkolonialistisen diskurssin ilmentymistä ensimmäinen ja aluksi myös hallitsevin. Sen rinnalle on kuitenkin syntynyt myös muita

diskursseja kuten tropikalismi (*'tropicalization'*) Latinalaisen Amerikan kontekstissa sekä primitivismi koskien Afrikkaa. (Kivijärvi, 2013, s. 38–39.)

Ajatus kahdesta mystisestä maailmanosasta, lännestä ja orientista, rakentuu vastakkainasettelulle, jossa orientille annetut stereotyyppiset ominaisuudet vahvistivat kuvaa lännestä orientin vastakohtana. Tätä kautta stereotyyppiset kuvaukset lännestä ja orientista rakensivat toinen toistaan. Vastavuoroisuudesta huolimatta prosessi ei ollut tasa-arvoinen, sillä länsi pystyi valta-asetelmansa ansioista pitkälti yksin määrittelemään orientin ja sitä kautta myös itsensä. Länsi loi orientista kuvaa outona, primitiivisenä ja eksoottisena vahvistaen samalla kuvaa itsestään sivilisoituneena maailman herrana. Tämän seurauksena lännestä muodostui synonyymi normaalille samalla kun orientista muodostui tämän vastakohta, jonka merkittävimpanä ominaisuutena voidaan pitää toiseutta. (Beck & Wahab, 2015, s. 428.) Orientalismin diskurssin ei ole edes tarkoitus kuvata todellista itää ja sen asukkaita. Sen sijaan diskurssin kuvaama orientti on ei-itämaalaisen luoma keinotekoinen symboli orientista. Orientti on aina Eurooppaan nähden ”toinen”. Se on aina vähemmän. (Said, 2011, s. 31.) Lisäksi orientti on vaarallinen. Se edustaa vastakohtaa lännen moderneina ja rationaalisina pidetyille arvoille. (Mts. 62.)

Said luottaa diskurssi määritelmässään Foucault'n määritelmään. Foucault (2005) pitää diskurssia tietyn aikakauden kielessä ilmenevänä ymmärryksenä todellisuudesta. Diskurssit rakentuvat sosiaalisessa todellisuudessa samalla, kun rakentavat sitä. (Mts. 2005.) Said (2011, s. 31.) määrittelee kielen olevan erilaisia kielellisiä keinoja hyödyntävä koodijärjestelmä, jolla muun muassa luodaan kuvauksia sekä välitetään viestejä ja tietoa. Kirjoitetun kielen sisältämiä kuvauksia ei voida tarkastella uusina luomuksina, sillä niissä on kyse representaatiosta, uudelleen tuotetusta läsnäolosta, joka rakentuu jo olemassa oleville diskursseille. Näin tuotettu representaatio jatkaa ja vahvistaa aiempaa diskurssia, jolle myös representaatio itse perustuu. (Mts. 31.) Diskursseilla on voima muokata asenteitamme ja käytöstämme muita ihmisiä kohtaan (Dominelli, 2017, s. 173). Vaikka tekstin totuusarvo olisi mitätön, osallistuu se kuvaamansa todellisuuden luomiseen. Said puhuukin vahvistamisen dialektiikasta, jossa luettu tieto muovaa lukijan kokemusta todellisuudesta samalla, kun kirjoittajat tuottamat kysynnän vuoksi lukijoiden kokemusten määrittelemiä tekstejä (Said, 2011, s. 95). Esimerkiksi teksti kotoutumisvaikeuksista voi johtaa useiden maahanmuuton ja kotoutumisen ongelmia koskevien tekstien syntyyn. Tekstin alkuperäinen aihe on siis muuttunut ja kaventunut. Tämä kaventuminen muovaa lukijan todellisuutta ja lisää näin

lukijan näkemystä maahanmuuton ja kotoutumisen ongelmallisuudesta eli toisin sanoen, vahvistaa valta-aseman omaavaa diskurssia. Diskurssit tulevat esimerkiksi poliittisten päätösten seurauksena osaksi todellisuutta, sillä ne voivat vaikuttaa käytännön tasolla niiden ihmisten elämään, kehen kyseiset poliittiset päätökset on kohdistettu.

Diskurssiin liittyviä representatiivisia kielikuvia Said nimittää troopeiksi. Hän vertaa kyseisiä kielikuvia rooliasuun, johon orientti puetaan samanaikaisesti sekä vierauden että kaavamaisen esitystavan säilyttämiseksi eurooppalaista yleisöä varten. Orientalistisen kielen ei ole edes tarkoitus pyrkiä kuvamaan todellisuutta vaan vahvistamaan jo olemassa olevaa kuvaa orientista. Näin ollen esimerkiksi orientalistista historiankirjoitusta ja tieteellistä historiallista tietoa ei voida asettaa rinnakkain, sillä Saidin sanoin psykologisesti tarkasteltuna orientalismin edustaa vainoharhaisuuden muotoa. (Said, 2011, s. 75–76.) Toisin sanoen orientalismin diskurssin representaatiot orientista sekä orientin ihmisistä ovat stereotyyppioita, joilla ei useinkaan ole totuuspohjaa. Orientista ja sen asukkaista puhuttaessa, on tärkeää huomioida representaation ja vallan yhteys, sillä tässä yhteydessä vallalla ei viitata ainoastaan taloudellisen tai fyysisen vallan käyttämiseen. Sen sijaan vallan käsitteen keskiössä on valta representoida joku tai jonkin valitulla tavalla. Hall (1997a) tulkitsee vallan ja orientalismin diskursiivisten representaatioiden yhteyden siten, että orientalismissa diskurssi tuottaa erilaisten representaatioiden kautta rodullistettua tietoa orientista. Kyseistä tietoa sekä tuotetaan, että hyödynnetään hallinnossa ja valtaa käyttävissä elimissä. Valta luo ja vahvistaa diskursseja ja tietoa, jonka kautta se representoi tiedon kohteita. Vallan ja tiedon avulla muokataan käytäntöjä ja instituutioita yhteiskunnassa. (Hall, 1997a, s. 259–259.)

Orientalismin representaatioita eurooppalaisessa kulttuurissa voidaan kutsua diskursiiviseksi johdonmukaisuudeksi. Se on kuvaus, joka on vaikuttava ja jolla on tietty tehtävä taloudellisessa ja historiallisessa tilanteessa. Euroopassa orientin representaatio onkin kehittynyt sitä mukaan, kun Euroopan mielenkiinto orienttia kohtaan on saanut uusia painopisteitä. Orientalistinen diskurssi ei olekaan muuttumaton vaan se rakennetaan jokaisessa tilanteessa uudelleen vastaamaan paremmin kontekstia ja puhujan tarkoitusta. (Said, 2011, s. 258.)

Koska orientalismin ei ole Suomessa juurikaan tutkittua taikka käytetty tutkimusteorianä sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä, käyttämäni tutkimuskirjallisuus koskee postkolonialismia, kotoutumista ja rasismia käsittelevästä kirjallisuudesta. Kansainvälisesti orientalismin sosiaaliteoriassa ovat tarkastelleet esimerkiksi Beck ym. (2017) fokuksenaan islamofobia ja sen purkaminen sosiaaliteoriassa. Ruotsissa Barzoo

Eliassi (2013) on tarkastellut orientalismin sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa. Hän esittää, että maahanmuuttajien vierasta kulttuuritaustaa painottava kulttuurinen diskurssi on tunkeutunut ruotsalaiseen sosiaalityöhön siten, että sosiaalityön maahanmuuttajia ja kotoutumista käsittelevä tutkimus jatkaa orientalismin diskurssia. Esimerkiksi muslimiperheet on usein tutkimuskirjallisuudessa esitetty haasteellisena ryhmänä, johon tarvitsee kohdistaa sosiaalipoliittista ja juridista hallintaa, koska ryhmän sisällä ilmenee sukupuolten epätasa-arvon kaltaisia ongelmia, joista modernin länsimaisen yhteiskunnan nähdään olevan vapautunut. (Mt., 2013.)

Postkolonialistista representaatiota tarkasteltaessa orientalismin on myös hyödyllinen viitekehys analysoida sukupuolittuneita stereotypioita, sillä se tekee näkyväksi sukupuolittuneiden kuvien systemaattisen rakentamisen (Mehdid, 1992, s. 18). Orientalistiseen diskurssiin liittyy tiettyjä kuvauksia, jotka korostavat sukupuolieroja. Sukupuolierot kiteytyvät asetelmaan, jossa orientin nainen on alistettu ja mies aggressiivinen ja pelottava alistaja (Beck ym., 2017, s. 64–65). Esimerkiksi Emily Crosby (2014, s. 46) on tarkastellut orientalismin valossa Ranskan lakia, joka kieltää burqan eli musliminaisten koko kehon peittävän vaatteiden käytön. Hän onkin esittänyt, että Ranskan näennäinen halu suojella hunnutettuja naisia patriarkaliselta ja alistavalta arabikulttuurilta on todellisuudessa ”valefeminismiä” (*”faux feminism”*), eräänlaista orientalistisesta ideologiasta kumpuavaa seksististä islamofobiaa, jonka avulla pyritään hallitsemaan uhreiksi kuvattuja musliminaisia. (Mts. 46.)

3.1.2 Orientalismin ja rasismien suhde

On tärkeää huomata, että orientalismin, rodullistamisen prosessi sekä rasismi kietoutuvat läheisesti toisiinsa. Historiallisesti voidaan ajatella orientalismin olleen tietoinen strategia ja ideologia, jota käytettiin kolonialismin toteuttamiseen, mutta joka samalla rakentui ja vahvistui kolonialismin kautta. Samaan aikaan tieteellistä rasismia käytettiin oikeuttamaan kolonisoitujen alueiden ja siellä elävien ihmisten hyväksikäyttö. Näen orientalismin läpileikkaavana diskurssina, joka yhdistelee rodullistamista, rasismia ja kolonialismia. Orientalismin vahvuutena onkin sen kielellinen ulottuvuus, sillä diskursiivisen luonteensa kautta orientalismin tuo näkyväksi tavan kuvata itää sekä meille vieraita ihmisiä kielikuvien ja kielellisten rakenteiden avulla.

Orientalismin juuret ovat tieteellisessä rasismissa, sillä 1800-luvun alussa kuvaukset orientin asukkaiden jälkeenjääneisyydestä ja primitiivisyydestä yhdistyivät ajatukseen rotujen biologisista eroista. Biologinen determinismi oli omiaan selittämään orientin asukkaiden representaatiota, joissa korostui rappeutuneisuus, sivistymättömyys ja

takapajuisuus. Heitä ei ole nähty yksilöinä tai edes kansoina vaan pikemminkin ongelmia, jotka täytyy joko sulkea ulkopuolelle tai ottaa hallintaan. (Said, 2011, s. 197.) Rasismilla viitataan usein juuri niin sanottuun ”klassiseen rasismiin”, joka pyrki tieteellisesti selittämään ihmisryhmien väliset erot biologialla ja perimällä. Klassisesta rasismista voidaan erottaa ”uusi rasismi” tai ”kulttuurinen rasismi”, joka painottaa ryhmien välisissä eroissa fyysisten ominaisuuksien sijaan kulttuuria. Jaottelua vanhaan ja uuteen rasismiin on kuitenkin kritisoitu hedelmättömäksi, sillä myös kulttuuriset tekijät voidaan fyysisten tekijöiden tapaan esittää annettuina ja muuttumattomina. (Rastas, 2005, s. 77.)

Klassiseen rasismiin ja sen edustamiin rotuoppeihin liittyy vahvasti rodun käsite. Rodun ajatellaan usein olevan fyysisten ominaisuuksien, kuten ihon ja silmien värin sekä hiuksien kautta määritelty ryhmä. Sosiaalitieteissä rodulla tarkoitetaan kuitenkin sosiaalisesta konstruoitua kategoriaa, joka sisältää määrittäviä identiteetistä ja ryhmäsuhteista. Fyysisten ominaisuuksien painotus on hylätty. Rotu rakentuukin samalla tavalla sosiaalisena konstruktiona kuten esimerkiksi yhteiskuntaluokka tai sukupuoli. (Rastas, 2005.) Rodun voidaan määritellä tarkoittavan esimerkiksi ”sekä muiden tuottamia kategorioita että alistettujen ryhmien rasismien kokemusten synnyttämiä kollektiivisia identiteettejä, joita tarvitaan rasismien vastustamiseen” (Britton, 1999; ref. Rastas, 2005, s. 81).

Miles (1994, s. 105) antaa rodun diskurssille kaksi tasoa, joista ensimmäisellä valitaan ruumiilliset ominaisuudet ihmisten luokittelun ja kategorisoinnin välineeksi. Toisella tasolla ruumiillisista ominaisuuksista valitaan ne, jotka ”merkityksellistävät ihmisten oletettuja eroja”. Näin ollen Miles näkee, että rodussa on kyse merkityksellistämisen prosessista, jossa valikoiduille ruumiillisille tuntomerkeille annetaan merkitys, jonka avulla populaatiot järjestetään ryhmiksi. Näitä ryhmiä pidetään rotuina. Ryhmiin voi ruumiillisten tuntomerkkien lisäksi sisältyä myös kategorisointia määrittäviä kulttuurisia tuntomerkkejä. (Mts. 105.) Esimerkiksi Puuronen (2011, s. 224) on esittänyt, että parlamentaarisessa keskustelussa maahanmuuttajat näyttäytyvät toisinaan rodun kaltaisena ryhmänä, jolle tyypillisiä ominaisuuksia ovat epärehellisyys, rikollisuus, valehtelu, haluttomuus sopeutua yhteiskuntaan ja haluttomuus tehdä töitä.

Rodun käsitettä tarkasteltaessa on nostettava tarkasteluun myös valkoisuuden käsite. Rodulla on totuttu viittamaan ryhmiin, jotka eivät mahdu valkoisuuden määritelmään. Valkoisuudesta onkin rakentunut jonkinlaiseksi rodun vastapariksi normatiivi, joka on myös toiminut synonyymina ”eurooppalaiselle”. Valkoisuus on kuitenkin rakentunut samalla tavalla kuin kaikki muutkin rodut eli sosiaalisena konstruktiona. Valkoisuuden

tarkastelu pakottaa meidät tarkastelemaan itseämme sen linssin kautta, jolla olemme tottuneet tarkastelemaan rodullistettuja, tutkimuskohteita – toisia. Se tuo näkyväksi valkoisuuden rakenteena, jonka tuomista etuoikeuksista ja vallasta valkoiset hyötyvät halusivat tai eivät. (Krivonos, 2017.) Valkoisuuden näennäisesti neutraali luonne tulee näkyväksi esim. uutisoitaessa rikos- ja onnettomuus uutisista, jossa tekijän tai uhrin valkoisuutta ei nosteta esiin, toisin kuin maahanmuuttajuus tai rodullisuus. Esimerkiksi Rastas onkin todennut, että Suomessa valkoisuudesta puhuvat vain ei-valkoiset (Rastas, 2005, s. 84).

Nykyisin rodun käsitettä useammin käytetään käsitettä rodullistaminen tai rodullistettu, jotka painottavat rodun sosiaalista konstruoitumista. Miles (1994, s. 110) määrittelee rodullistamisen ”representatiiviseksi prosessiksi, jossa yhteiskunnallisesti tärkeiksi nousevat ihmisten tietyt biologiset (tavallisesti ilmiön) piirteet, joiden perusteella ihmiset luokitellaan erilaisiksi ryhmiksi”. Tämä prosessi määrittelee sosiaalisten suhteiden rakentumista siten, että sen tuloksena syntyy toisistaan eriytettyjä sosiaalisia ryhmiä. Rodullistaminen syntyy vastakkainasettelun kautta dialektisena prosessina, jossa vastapuolelle annettuihin määritelmiin peilataan oman ryhmän ominaisuuksia. Esimerkiksi yksilön määrittely mustaksi johtaa epäsuorasti itsen määrittelemiseen tämän vastakohdaksi. (Mts. 110.) Samalla tavalla suomalaisen määrittelemisen johtaa vastinparin (esim. maahanmuuttajan, pakolaisen, ulkomaalaisen) määrittelemiseen. Bonilla-Silva (1997, s. 472) kuvaa rodullistetun asetelmaa seuraavasti: ”Rodullisessa asemassa olevat toimijat eivät ole asemassaan siksi, että he kuuluisivat rotuun X tai Y vaan siksi, että X tai Y on sosiaalisesti määritelty roduksi”. Erot rotujen fyysisissä ominaisuuksissa voivat kyllä toimia yhtenä tekijänä rodun kategorisoinnissa, mutta niiden olemassaolo ei ole välttämättömyys. Kuvaavaa on esimerkiksi se, että ajattelemme Suomessa kantaväestömme olevan valkoista, mutta esimerkiksi Yhdysvalloissa suomalaisiin on mediassa viitattu mongoleina (Kivisto & Leinonen, 2011).

Rodullistamisen prosessi on edellytys rasismille, mutta rasismi eroaa siitä liittämällä rodullistettuihin kollektiiveihin kielteisesti arvoitettuja biologisia tai kulttuurisia ominaisuuksia. Toisin sanoen rodullistaminen kategorisoi yksilöt roduiksi, mutta vasta rasismi lisää rotuihin niihin liitetty negatiiviset ominaisuudet. (Miles, 1994, s. 124.) Rasismia voidaan myös tarkastella vallankäyttönä, jonka avulla määritellään se, kuka jätetään ulkopuoliseksi oikeanlaiseen ihmiskuvaan sopimattomien piirteidensä takia (Gothóni & Siirto, 2017, s. 232–233). Anna Rastas määrittelee Pnina Werbneriin (Werbner, 1997; ref. Rastas 2005, s. 78) pohjautuen rasismin olevan ”valta- ja

alistussuhteita tuottavia ajattelu-, puhe- ja toimintatapoja, joissa jonkun yksilön tai ryhmän (oletettu tai väitetty) ominaisuus, olipa se biologinen tai kulttuurinen, esitetään olemukselliseksi ja muuttumattomaksi”. Said antaa esimerkkejä tyypillisistä orientalismin diskurssissa esiintyvistä kielteisistä biologisista ja kulttuurisista ominaisuuksista:

”Arabit ratsastavat usein kamelilla, he ovat terroristeja, köömynenäisiä ja verenhimoisia irstailijoista, joiden ansioton vauraus uhkaa todellista sivilisaatiota. Taustalla väijyy aina ajatus siitä, että vaikka länsimainen kuluttaja kuuluu pieneen vähemmistöön, hän on oikeutettu joko omistamaan tai kuluttamaan tai sekä että suurimman osan maailman luonnonvaroista. Miksi? Koska länsimaalainen on aito ihmisolento toisin kuin itämaalainen.” Said, 2011, s. 109

Koen Lena Dominellin (2017) rasismien kolmijaon erityisen hyödylliseksi rasismimääritelmäksi orientalismin ja rasismien suhdetta tarkasteltaessa. Dominelli jakaa rasismien kolmeen luokkaan, jotka ovat institutionaalinen rasismi, kulttuurinen rasismi sekä yksilöllinen rasismi. Kulttuurinen rasismi toimii institutionaalisen ja henkilökohtaisen rasismien välillä. Se myös kuvaa vahvimmin orientalistista diskurssia, sillä se edustaa ajatusta lännen valkoisen kulttuurin ja tiedon valta-asemasta muihin kulttuureihin ja tietojärjestelmiin nähden. Voidaankin ajatella, että kulttuurista rasismia käytetään valkoisen ylivallan sekä lännen auktoriteettiaseman tukemiseen. Institutionaalinen rasismi tapahtuu yhteiskunnan rakenteissa, kuten esimerkiksi lainsäädännön ja politiikan tasolla. Se tulee näkyväksi lukuisina erilaisina eriarvoisuuden ilmentyminä yhteiskunnassa. (Mts. 18–22.) Orientalismin diskurssin voidaan nähdä liittyvän institutionaalisen rasismiin erityisesti sen ajallisen luonteen kautta (ks. alaluku 3.1), sillä orientalistiset representaatiot vastaavat niihin tarpeisiin, jotka politiikassa kulloinkin vallitsevat orientin hallitsemiseksi. Rasismien yksilöllinen taso edustaa yksilöiden rasistista käytöstä, jolle orientalismin diskurssin voidaan ajatella luovan materiaa stereotyyppien muodossa. (Dominelli, 2017, s. 10–11.) Kuten orientalismin, myös rasismien ilmenemismuoto määräytyy ajan, paikan ja tilanteen mukaan (Gothóni & Siirto, 2017, s. 234).

3.2 Dekolonialistinen ja antirasistinen sosiaalityö

Sosiaalityön yksi tärkeimmistä funktioista on toimia yhteiskunnallista epätasa-arvoa vastaan. Valitettavasti sosiaalityö sortuu kuitenkin usein tarkastelemaan epätasa-arvoa ja yhteiskunnan sisäisiä valta- ja alistussuhteita valkoisuudelle ja kolonialismille perustuvista lähtökohdista. Myös kansallisia instituutioita ohjaavat edelleen nykypäivänä valkoisuus ja kolonialistiset prosessit, jotka määrittelevät toiminnan sekä tiedon laadun, vaikka instituutioiden retoriikka olisi monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden kyllästävä. (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 27–28.) Tästä syystä olenkin valinnut tutkielmani lähtökohdaksi dekolonialistisen ja antirasistisen sosiaalityön suuntaukset, jotka ovat nimiensä mukaisia painotuksia kantavia kriittisiä tutkimussuuntauksia ja pyrkivät aktivismiin ja vaikuttamiseen sosiaalityön profession sisällä, tieteen kentällä sekä yhteiskunnassa. Suuntaukset limittyvät toisiinsa erityisesti tarkasteltaessa tutkimusteoriassani keskeistä orientalismin käsitettä, jonka diskursiivisessa luonteessa yhdistyvät kolonialistiset rakenteet sekä rasismi ja rodullistaminen.

Dekolonialistinen suuntaus näkee nykypäivän sosiaalityön kolonialismin ja modernismin risteymänä ja hahmottelee sitä, millaista muutosta sosiaalityö tarvitsee. Se pyrkii muuttamaan professiota siten, että sosiaalityössä luovuttaisiin sortavista ajattelutavoista, jotka ovat estäneet sitä toteuttamasta tehtäväänsä yleisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja yhteiskunnallisen epätasa-arvon poistamiseksi. (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 42.) Muutos alkaa sen tunnustamisesta, että kolonisoidut ihmiset ovat kolonialististen rakenteiden ja prosessien uhreja, joihin on kohdistettu muun muassa erilaisia hallinnan muotoja: manipulointia, karkottamista asuinalueiltaan sekä fyysistä väkivaltaa ja tappamista (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 42; Ranta-Tyrkkö, 2011, s. 27). Lisäksi dekolonialistinen sosiaalityö peräänkuuluttaa kolonialismille perustuvien toimintamenetelmien ja läntisen tieteellisen tiedon vajavaisuuden tunnustamista (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 42).

Antirasistisen sosiaalityön lähtökohdat ovat hyvin samanlaisia kuin dekolonialistisessa sosiaalityössä, mutta keskiöön nostetaan rotu. Lena Dominelli (2017, s. 10) määrittelee antirasistisen sosiaalityön suuntauksen lähtevän liikkeelle rodullistetuista sosiaalisista suhteista, jotka määrittelevät mustat ihmiset valkoisia alempi arvoisiksi. ”Mustan” sijaan haluan kuitenkin käyttää Suomen kontekstiin paremmin sopivaa käsitettä ”ruskea”. Ruskea on Koko Hubaran (2015; Ruskeat tytöt, 2020) käsite, jolla hän viittaa kaikkiin niihin henkilöihin, joita ei kohdella valkoisina ja/tai kantasuomalaisina, vaan heidät kategorisoidaan esimerkiksi ”maahanmuuttajiksi”, ”pakolaisiksi” tai ”tummaihoisiksi”.

Antirasistinen sosiaalityö pyrkii poistamaan rasistiset suhteet ja rakenteet sekä sosiaalityön professiosta että laajemmin yhteiskunnasta. Se kannustaa valkoisia kiinnittämään huomiota rasistisiin käytänteisiin kaikilla tasoilla ja tutustumaan rodullistettuihin perspektiiveihin sekä toimimaan liittolaisina ruskeille ihmisille. Samalla rasismia vastaan nouseminen vaatii valkoisia hyväksymään valkoisuuden mukanaan tuomien etuoikeuksien ja valta-aseman menettämisen. Antirasistinen sosiaalityö vaatii myös instituutioiden rakenteiden tarkastelua ja institutionaalisen rasismin huomioimista. (Dominelli, 2017, s. 10–11.)

Suomessa antirasistinen ja dekolonialistinen sosiaalityö ovat vielä toistaiseksi hyvin marginaalisia suuntauksia sekä sosiaalityön tutkimuksessa että professiossa. Antirasistinen sosiaalityön jäämistä kauas sosiaalityön valtavirran keskiöstä selittää todennäköisesti rasismista puhumisen vaikeus. Rasismia pidetään sensitiivisenä aiheena, ja suomalainen rasismikeskustelu kiteytyykin pitkälti väittelyyn siitä, mikä kaikki ei ole rasismia, koska puhujan nimeämisen rasistiksi nähdään vakavana asiana, joka voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen joutumiseen (Rastas, 2009, s. 48). Suomessa rasismia käsittelevää tutkimusta on alettu tehdä enenevässä määrin vasta 1990-luvulta alkaen. Tätä voidaan selittää sillä, että Suomen on ajateltu olevan etnisesti homogeeninen yhteiskunta. Rasismi sanan käyttöä on Suomessa myös vältelty mahdollisesti siitä syystä, että se on liitetty historiallisiin tapahtumiin, kuten natsismiin ja Apartheid-politiikkaan. Tästä syystä ilmiöstä on käytetty lievempiä nimiä kuten esimerkiksi suvaitsemattomuus, syrjintä ja muukalaispelko. Rasismi on toisinaan mainittu maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia käsittelevässä tutkimuksessa, mutta se ei kuitenkaan ole ollut tutkimuksen keskiössä. Rasismin tutkiminen Suomessa on kuitenkin välttämättömyys, mikäli Suomi haluaa osallistua kansainväliseen aiheesta käytyyn keskusteluun. (Rastas, 2005, s. 70–71.)

Dekolonialistisen tai dekolonisoivan sosiaalityön marginaalisuudesta kertoo se, ettei suuntaukselle ole suomeksi vakiintunutta nimeä. Ne harvat julkaisut, jotka ovat Suomessa käsitelleet tai sivunneet dekolonialistista sosiaalityötä, on julkaistu englanniksi. Suuntaus on todennäköisesti jäänyt Suomessa marginaaliseksi ainakin siitä syystä, että Suomella ei ole selkeää kolonialistista historiaa siirtomaaisäntänä, ja tästä syystä Suomen usein ajatellaan olevan vapaa siirtomaahistorian taakasta². Tilanne ei ole

---

² Suvi Keskinen on käyttänyt käsitettä ”kolonialistinen osallistuminen” (*colonial complicity*) kuvaamaan Suomen asemaa kolonialistisessa järjestelmässä. Sen lisäksi, että Suomi on osallistunut yhdessä Ruotsin kanssa meren takaisin siirtomaahankkeisiin, on Suomi kolonisoitu saamelaisalueita sekä osallistunut mm.

kuitenkaan näin yksiselitteinen. On totta, että Suomella ei ole ollut merten takaisia kolonioita, mutta tämän voidaan todeta johtuneen pitkälti siitä, että Suomi itsenäistyi Venäjän keisarikunnasta vasta vuonna 1917. (Gothóni & Siirto, 2017, s. 234; Keskinen, 2020.) Suomalaiset kuitenkin osallistuivat Ruotsin siirtomaahankkeisiin esimerkiksi Gustaviassa eli nykyisessä Saint-Barthélemyssä sekä Pohjois-Amerikan itärannikolla Uusi-Ruotsissa (Keskinen, 2019, s. 169; Keskinen, 2020; ks. myös Mulinari ym., 2009). Toisin sanoen Suomen siirtomaattomuudessa ei ollut kyse etiikasta tai edistyksellisyydestä muihin Euroopan maihin nähden vaan puhtaasti tilanteesta, joka ei mahdollistanut siirtomaiden hankkimista (Keskinen, 2020).

Toinen mahdollinen syy dekolonialistisen sosiaalityön marginaaliselle asemalle voi olla ajatus siitä, että dekolonialistinen sosiaalityö käsittelee vain siirtomaahallinnon alla eläneitä ihmisiä. Kansainvälisellä tasolla dekolonialistinen sosiaalityö on keskittynyt paljolti kolonialismin kokeneisiin alkuperäiskansoihin, mutta muutamat tutkijat ovat tarkastelleet myös pakolaisia kolonialistisen viitekehyksen kautta. Kolonialismin perintö konkretisoituu jokapäiväisessä elämässämme esimerkiksi siinä, kuinka tarkastelemme, kategorisoimme ja kohtelemme rodullistettuja ja kolonialismin sortamia ihmisiä, kuten pakolaisia, maahanmuuttajia ja alkuperäiskansoja. Nämä kolonialismin marginalisoimat ryhmät ovat kolonialismin päättymisestä huolimatta säilyneet marginaalissa modernin kolonialismin kohteina, sillä heitä koskeva politiikka ja lainsäädäntö pitävät yllä vanhoja, epätasa-arvoa luovia rakenteita. (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 32.) Esimerkiksi Kris Clarke ja Michael Yellow Bird (2020) antavat esimerkkejä siitä, miten kolonialistiset sortavat rakenteet ilmenevät pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. He toteavat, että uudelle alueelle muuttavan yksilön odotetaan sulautuvan uuteen yhteiskuntaan jättäen vanhat tapansa ja kulttuurinsa taakseen. Uudessa yhteiskunnassa hänen tehtävänsä on palvella kansakunnan etua ja kasvua ideologisesti ja materialistisesti. Sosiaalijärjestelmä on rakennettu noudattamaan tätä ideologista päämäärää. (Mt.)

Suvi Keskinen on yksi merkittävimmistä post- ja dekolonialismin tutkijoista Suomessa. Näiden aiheiden lisäksi hän on erikoistunut kriittiseen rotututkimukseen sekä

Pohjois-Amerikan ja Australian asuttamiseen. (Keskinen, 2019; Keskinen 2020.) Suomi on myös koko historiansa ajan ollut osa kansainvälistä kauppaa ja tästä syystä saanut taloudellista hyötyä muiden Euroopan valtioiden harjoittamasta kolonialistisesta politiikasta (Ranta-Tyrkkö, 2011; ks. taloudellisesta hyödyistä myös Keskinen, 2019, s. 169–170). Suomi on muiden Pohjoismaiden tapaan ollut ehkä pieni tekijä kolonialistisessa maailmanjärjestyksessä verrattaessa sitä Euroopan suurvaltoihin, mutta niiden tavoin myös Suomi on ollut halukas hyötymään kolonialismista, kun siihen on tarjoutunut tilaisuus (Keskinen, 2020).

valkoisuuden tutkimukseen. Koska post- ja dekolonialistiset suuntaukset ovat tähän päivään asti olleet Suomessa hyvin marginaalisia sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, tarjoavat Keskinen julkaisut laajan ja monipuolisesti sovellettavissa olevan pohjan dekolonialistisille tutkimuksille Suomen kontekstissa. Mahdollisesti jopa ainoa dekolonialistisesta sosiaalityöstä Suomessa tehty julkaisu voi olla Satu Ranta-Tyrkön (2011) artikkeli ”High time for postcolonial analysis in social work”.

4 Tutkimuksen lähtökohdat

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni on seuraava:

- Millainen on pakolaisista esitetty kuva Suomen kotouttamispolitiikassa vuosina 2016–2019?

Tutkimuskysymyksen avulla pyrin havainnoimaan Suomen kotouttamispoliittisista asiakirjoista sitä, millaisena pakolaisen representaatio näyttäytyy Suomen kotouttamispolitiikassa. Kotouttamistoimissa on pitkälti kyse maahanmuuttajien tietojen ja taitojen saattamisesta valtaväestöä vastaavalle tasolle. Olettamukseni onkin, että Suomen kotouttamispolitiikasta on löydettävissä kuvauksia pakolaisiin liitetystä ominaisuuksista. Tarkastelen kysymystä kriittisesti postkolonialistisen linssin kautta peilaamalla aineistosta nousevia pakolaisten kuvauksia postkolonialistiseen tutkimuskirjallisuuteen. Olen pyrkinyt rakentamaan tutkimusasetelman sellaiseksi, että se jättää tilaa aineistosta nouseville havainnoille.

Haluan tarkastella kotouttamispolitiikassa käytettyä kieltä sekä sitä, miten kielen avulla kategorisoidaan ja kuvataan pakolaisia, joita kotouttamispolitiikka koskettaa. Kotouttamispoliittisten asiakirjojen kautta aihetta on mahdollista lähestyä poliittisen kielen tasolla, mutta sen avulla ei ole mahdollista tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, millaisia rodullistamisen ja rasismin kokemuksia maahanmuuttajilla on. Samoin tutkimuksesta ei voida päätellä sitä, miten kotouttamistyötä tekevät sosiaalityöntekijät käytännössä toimivat rodullistamisen puolesta tai sitä vastaan työtä tehdessään. Tutkimusasetelmani keskiössä onkin sen sijaan kotouttamisen kielen ja lähtökohtien problematisointi ja kriittinen tarkastelu postkolonialismin valossa.

4.2 Aineisto

Tutkimuksen aineistona toimivat hallituksen kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 sekä tarkastusvaliokunnan mietintö kotouttamisen toimivuudesta (TrVM 6/2018 vp - O

10/2017 vp) sekä pöytäkirja (PTK 146/2018 vp) eduskunnan täysistunnosta 23.1.2019, jonka aiheena on kotouttamisen toimivuus. Hallituksen kotouttamisohjelma on valtioneuvoston laatima lakisääteinen ohjelma (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 34 §), joka sisältää kyseiselle hallituskaudelle kotouttamista koskevat tavoitteet ja toimenpiteet eli toisin sanoen keskeisimmät asiat siitä, mitä hallitus pitää tärkeänä kotoutumisessa kyseisellä hetkellä (VALKO II). Tarkastusvaliokunnan mietintö kotouttamisen toimivuudesta laadittiin tarkastusvaliokunnan toimesta maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteiden toimivuuden selittämiseksi, sillä valiokunta katsoi, että tietoa toimivista kotouttamistavoista ei ollut tarjolla riittävästi (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp).

Kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 on tällä hetkellä tuorein saatavilla oleva kotouttamisohjelma, sillä kotouttamisohjelmaa vuosille 2020–2023 ei ole vielä julkaistu kirjoittaessani tätä tutkielmaa vuoden 2021 alussa. Tarkastusvaliokunnan mietinnön kotouttamisen toimivuudesta voidaan kuitenkin odottaa antavan jonkinlaisia suuntaviivoja tulevalle kotouttamisohjelmalle, sillä sen tarkoituksena on nimensä mukaisesti tarkastella kotouttamisen toimivuutta ja tarjota kehitysehdotuksia. Mietintö on laadittu 45 asiantuntijan kuulemisen ja viiden kirjallisen lausunnon pohjalta. Näen, että mietintö muodostaa yhdessä eduskunnan täysistunnon pöytäkirjan sekä hallituksen kotouttamisohjelman kanssa kokonaisuuden, jonka kautta on mahdollista tarkastella kotouttamisesta valtiotasolla kyseisellä hetkellä käytyä keskustelua.

Kyseinen kotouttamisohjelma on erityisen merkityksellinen ajankohtansa takia, sillä vuosi 2015 näytteli käännettä Suomen maahanmuuton historiassa, sillä maahan saapui 32 476 turvapaikanhakijaa, kun vielä vuonna 2014 turvapaikkaa haki vain 3 651 henkilöä. Valtaosa turvapaikanhakijoista oli irakilaisia (20 484), joiden jälkeen suurin ryhmä olivat afganistanilaiset (5 214). (Maahanmuuttovirasto, 2017.) Samaan aikaan monien muiden Euroopan maiden tapaan, oikeistopopulismi nousi Suomessa ja johti perussuomalaisten vaalimenestykseen ja nousuun hallituspuolueeksi. Kotouttamisohjelmaa vuosille 2016–2019 voidaankin pitää historiallisesti merkittävään ajankohtaan sijoittuvana kuvauksena siitä, millaisia ongelmia maahanmuutossa ja kotouttamisessa nähtiin, millaisia korjausehdotuksia niihin esitettiin ja millaiseksi kotouttamisen tulevaisuutta hahmoteltiin Suomen kontekstissa poikkeuksellisessa tilanteessa.

Käsittelen täysistunnon pöytäkirjaa kokonaisuutena keskittymättä puoluepoliittisiin jakoihin ja rajaamatta tarkastelua yksittäisiin kannanottoihin, koska koen sen tarkoituksenmukaiseksi tutkimusasetelmani kannalta. Käsittelen täysistuntokeskustelua

kokonaisuutena, koska tutkimukseni tavoitteena on koota mahdollisimman kattava käsitys Suomen kotouttamispolitiikan pakolaisesta luomasta kuvasta. Eduskunnan pöytäkirja liittyy osaksi tarkastusvaliokunnan mietinnöstä kotouttamisen toimivuudesta käytyä keskustelua, joten kyseiset asiakirjat muodostavat kokonaisuuden. Täysistunnossa käyty keskustelu jatkaa osaltaan mietinnössä esitettyjä näkemyksiä kotouttamisen nykytilasta ja tulevista kehityssuunnista. Saisin vahvistamisen dialektiikkaan pohjautuen (ks. vahvistamisen dialektiikasta alaluku 3.1.1; Said, 2011, s. 95) näen, että kyseinen mietintö (sekä lukuisat muut tekstit ja keskustelut) on muokannut täysistunnon keskustelun sisältämän todellisuuden. Näen, että puhujia ja heidän kokemaansa ja tuottamaansa todellisuutta yhdistää tekstin taustalla vaikuttava asiakirja, tarkastusvaliokunnan mietintö kotouttamisen toimivuudesta.

4.3 Kriittinen diskurssianalyysi representaation tarkastelun välineenä

Luonnehdin tutkimusmetodiani postkolonialistiseksi representaatioanalyysiksi. Metodini pohjaa teoreettisesti vahvasti aiemmin esittelemääni representaation määritelmään sekä orientalismin diskurssiin. Välineenä analyysissäni hyödynnän kriittistä diskurssianalyysiä. Diskurssianalyyttisen tutkimuksen kohteena ovat kielelliset diskurssit, joiden kautta tarkastellaan todellisuuden vaihtelevuutta (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, s. 28). Kriittisen diskurssianalyysi eroaa diskurssianalyysistä siten, että sen tarkastelun keskiössä on sosiaalinen valta ja se, miten valtaa luodaan, ylläpidetään ja pyritään vastustamaan (Pynnönen, 2013, s. 85–86). Vallassa on aina kyse epätasa-arvoisista suhteista, jotka johtuvat vallan epätasaisesta jakautumisesta (Hall, 1997a, s. 261). Pääsääntöisesti kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana onkin oletus jonkinlaisen alistussuhteen olemassaolosta (Jokinen & Juhila, 1999, s. 86).

Kriittisen diskurssianalyysin tavoitteena ei ole selvittää ”totuuksia” tekstin takaa, sillä tieteenfilosofisesti diskurssianalyysi pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin, joka käsittää todellisuuden rakentuvan vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa tilanteissa (Jokinen ym., 1993, s. 20–23). Kriittisen diskurssianalyysin avulla pyritään tekemään näkyväksi se, miten itsestään selvinä pidettyjen ymmärrysten avulla luodaan ja vahvistetaan alistussuhdetta ylläpitävää valtaa (Pynnönen, 2013, s. 85–86). Itsestäänselvyydet, hegemoniset diskurssit ovat yleistyneitä puhetapoja ja niistä muodostuu usein ensisijaisina pidettyjä totuuksia, joiden ymmärtäminen ei vaadi selittämistä (Jokinen ym., 1993, s. 29; Kivijärvi, 2013, s. 38–39). Samaan aikaan niiden kyseenalaistaminen voi tuntua turhalta tai lähes mahdottomalta. Esimerkiksi kotouttamista voidaan pitää hegemonisena diskurssina, sillä kotoutumisen tarpeellisuudesta vallitsee yhteiskunnassa

laaja yksimielisyys, vaikka kotouttamistyön tavoista voi olla erilaisia näkemyksiä. Samoin orientalismi muodostaa hegemonisen diskurssin, joka ei kuitenkaan ole muuttumaton. Kuten aiemmin olen todennut (ks. alaluku 3.1), orientalismi muokkautuu kussakin tilanteessa vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla puhujan tarpeisiin ja hänen päämääriensä saavuttamiseen. Diskurssit eivät myöskään ole sidoksissa yksilöön, vaan sama puhuja voi eri tilanteissa hyödyntää erilaisia diskursseja tarkoituksperiensä saavuttamiseksi (Jokinen ym., 1993, s. 39–40).

Fairclough (1997) toteaa representaatioiden tarkastelun olevan analyysiä siitä, millaisia valintoja tekstissä on tehty. Valintoja analysoidaan tarkastelemalla sitä, mitä tekstissä lukee, mutta yhtä lailla sitä, mitä tekstistä puuttuu. (Mts. 136–139.) Sanavalinta edustaa representoinnissa kielellisen valinnan tekemistä, sillä kielen sanasto tarjoaa kategorioiden järjestelmän. Käytettävän sanan valitseminen tarkoittaakin asian sijoittamista kategorioiden järjestelmään. (Fairclough, 1997, s. 13.) Kategorisointi tarkoittaa myös käsitteen määrittelemistä. Hall kutsuu tätä prosessia representaatiojärjestelmäksi, jossa käsitteet linkittyvät toisiinsa niiden keskinäisen suhteen kautta. Käsitteitä vertaillaan tarkastelemalla niiden eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. (Hall, 1997b, s. 17–18.) Vertailu johtaa siihen, että yhden käsitteen määrittely ja merkityksellistäminen voi vahvistaa tai muokata käsitteen lähikäsitteiden tai käsitteen vastakkaisten käsitteiden merkityksiä.

4.4 Aineiston analysoiminen

Tutkimusaineiston asiakirjojen valitsemisen jälkeen tutustuin aineistoon lukemalla sitä laajasti sekä kokonaisuutena että lyhyempiin osioihin jaksotellen. Tein tekstiin myös vapaamuotoisia merkintöjä merkityksellisiltä vaikuttaviin kohtiin. Pysin ”kuuntelemaan” tekstiä antaen asioiden nousta tekstistä spontaanisti enkä tässä vaiheessa pysähtynyt ainoastaan representaatiota kuvaaviin kohtiin. Representaation tarkastelu tässä analyysivaiheessa olisi myös jäänyt vajavaiseksi, sillä vasta aineiston ja teorian välillä käymäni vuoropuhelun kautta muodostin teoreettisen käsitykseni siitä, mitä tässä tutkielmassa tarkoitan ”representaatiolla”. Analyysi onkin edennyt abduktiivisesti siten, että olen liikkunut aineiston ja teorian välillä tarkentaen tutkimusasetelmaani koko prosessin ajan. Tässä vaiheessa myös tutkimuskohteeni tarkentui, sillä tutkielmaa suunnitellessani en ollut rajannut tutkimuskohdettani ainoastaan pakolaisiin. Kuitenkin tutustuessani aineistoon läheisemmin totesin, että aihetta on rajattava, sillä aineiston sisältämä puhe pakolaisista poikkeaa huomattavasti muita maahanmuuttajaryhmiä koskevasta puheesta. Tästä syystä laajan ”maahanmuuttajan” representaation tarkastelu ei antaisi oikeutta aiheelle suppeassa maisterintutkielmassa.

Aineistoon tutustumisen jälkeen teoreettinen viitekehyseni muotoutui vähitellen. Luin tekstiä nyt tarkastellen sitä, millaiseksi pakolaisen representaatio tekstissä rakentuu. Kiinnitin huomiota tekstin sisältämien representaatioiden suhteisiin kuten mahdollisiin rinnastuksiin ja vastakkainasetteluihin. Erittelin representaatiota rakentavia diskursseja pyrkien samalla paikantamaan sen, mitä diskurssista ”puuttuu”, mitä jätetään sanomatta. Peilaamalla aineiston itsestäänselvyksiä teoriaan tein merkityksellisiä havaintoja, joille en vielä analyysin ensimmäisessä vaiheessa osannut antaa painoarvoa. Järjestelin aineistosta esiin nousseita teemoja peilaten niitä aina uudestaan tutkimuskirjallisuuteen ja teoriaan.

Kriittinen diskurssianalyysi on kielen tarkastelun välineenä pikemminkin ongelmalähtöinen kuin lingvistinen, sillä sen tarkastelu kohdistuu usein laajoihin ja monimutkaisiin sosiaalisiin ongelmiin kuten rasismiin tai yhteiskunnallisiin muutoksiin (Wodak, 2004, s. 188). Tästä syystä se tarjoaa väljän ja muunneltavan välineen erilaisten tekstien tarkasteluun. En olekaan keskittynyt analysoimaan mitään tiettyä lingvististä yksikköä taikka kategoriaa, vaan keskityn diskurssien valtaan sekä valtaan diskurssien välisissä suhteissa. Aineiston analyysissä pyrin kiinnittämään erityisesti huomiota hegemonisiin diskursseihin, sillä institutionaalisessa poliittisessä kielessä diskurssien kirjon voidaan olettaa olevan homogeenisempaa ja variaatioiltaan kapeampaa kuin vapaamuotoisemmassa kontekstissa syntyvän kielen (Jokinen & Juhila, 1993, s. 79–80).

Luvussa 5 esittelen tekemiäni havaintoja nostaen kustakin aineiston dokumentista esimerkkiotteita. Valitsemani otteet eivät ole sattumanvaraisia, vaan olen valinnut ne havainnollistamaan ja selkeyttämään tutkielman lukijalle aineistosta tekemiäni huomioita.

4.5 Tutkimusetiikka

Sosiaalityöntutkimuksessa tutkijan oman position tarkastelua ei tule sivuuttaa, sillä sosiaalityön tutkimus kohdistuu usein yhteiskunnallisiin ongelmiin ja ihmisryhmiin, joihin kohdistuu yhteiskunnassa hallintaa. Tutkimukseni aiheena ovat pakolaiset, joiden toimintamahdollisuudet yhteiskunnassa ovat rajalliset niin kutsuttuun ”kantaväestöön” verrattuna. Lisäksi pakolaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuu ennakkoluuloja ja rasismia. Tutkittaessa niin sanotusti haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä, kuten pakolaisia, tulee tutkimusetiikassa kiinnittää erityishuomiota siihen, että tutkimuksella ei päädytä vahingoittamaan tutkimuksen kohteita (Sotkasiira & Hiitola, 2018, s. 291).

Maailmassa on tällä hetkellä enemmän pakolaisia kuin koskaan toisen maailmansodan jälkeen (Lyytinen, 2019, s. 17), mutta Suomen kontekstissa turvapaikanhakijat, pakolaiset ja pakolaisiin rinnastettavat edustavat vain murto-osaa koko maahanmuutosta. Suomen maahanmuuttotutkimuksessa pakolaisia ja turvapaikanhakijoita edustavat tutkimukset ovatkin yliedustettuja, kun määrää verrataan siihen, kuinka suuri osa kaikesta Suomeen kohdistuvasta maahanmuutosta koostuu pakolaisista ja turvapaikanhakijoista (Martikainen, 2009, s. 3–5). Uskontotieteilijä Tuomas Martikainen (2009, s. 4) muistuttaa, että suomalaista ongelmakeskeistä maahanmuuttotutkimusta tulisi tarkastella itsekriittisesti ottaen huomioon se, että tutkimuskentän tulisi edustaa koko maahanmuuton kirjoa eikä ainoastaan pientä vähemmistöä sen sisällä, sillä riskinä on päätyä vahvistamaan mediassa vallalla olevia stereotyyppisiä kuvia maahanmuutosta ja maahanmuuttajista. Tutkielmani tutkimusasetelman kautta olen pyrkinyt minimoimaan tämän riskin, sillä tarkastelen pakolaisiin kohdistuvaa vallankäyttöä ja toiseuttamista kielen tasolla. Etuoikeutetussa asemassaan valtaväestöön kuuluva tutkija voi myös toimia ”valkoisena liittolaisena”, jota ajaa halu purkaa kolonialistisia ja rodullistavia rakenteita yhteiskunnassa sekä sosiaalityön käytännöissä (Denzin & Lincoln, 2008, s. 6; ref. Rowe, Baldry & Earles, 2015, s. 297). Tällaisena näen myös oman tutkijapostioni. Olen tietoinen etuoikeutetusta asemastani, mutta pyrin käyttämään sitä kolonialismin perintönä elävien valtarakenteiden esiin tuomiseen ja purkamiseen.

Sosiaalitieteiden lisäksi erikoistun Lähi-idän alue- ja kulttuuritutkimukseen. Kuten Said (Said, 2011, s. 269) toteaa, aluetieteilijä on moderni nimitys orientalistille. Orientalistien tapaan myös aluetutkijoiden osaamista voidaan hyödyntää valtiohallinnossa taikka liike-elämässä. (Mts. 269). Aluetieteilijöiden voidaan ajatella jatkavan orientalismin traditiota, joka tähtää tietyn alueen hallitsemiseen ja sen hyödyntämiseen. Tutkielmani aiheen sekä tutkimusasetelman avulla pyristelen irti kyseisestä traditiosta. Tieteenalana sosiaalitiede tarjoaa tähän myös hyvät mahdollisuudet ja välineistön, sillä sosiaalitieteissä tiedon ontologiaa ja epistemologiaa on totuttu refleктоimaan tutkimuskohteiden sosiaalisen luonteen takia. Tämä myös painottuu sosiaalityön dekolonialistisessa ja antirasistisessa tutkimussuuntauksessa. Antirasistiseen ja dekolonialistiseen tutkimustraditioon sitoutumalla pyrin tunnistamaan ja kyseenalaistamaan kielestä orientalistisia ja rodullistavia stereotyyppisiä.

5 Pakolaisen kuva kotouttamisen kielessä

Olen jakanut analyysiin temaattisesti neljään osa-alueeseen, jotka aineistosta nousevat esiin pakolaisten kuvaamista tarkastellessani. Ensimmäisessä osa-alueessa vertaan kuvaa pakolaisesta siihen, miten muita maahanmuuttajaryhmiä on kuvattu. Toisessa alaluvussa tarkastelen sukupuolittuneita kuvauksia pakolaisista. Tarkastelun kohteeksi nousee se, miten pakolaismies ja pakolaisnainen representoidaan. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan pakolaisista rakentuvaa kuvaa suhteessa suomalaisten ja suomalaisuuden kuvaamiseen. Viimeisessä alaluvussa pyrin jäsentämään sitä, miten pakolaista kuvataan aineiston asiakirjoissa objektina ja toimijana.

5.1 Pakolainen suhteessa muihin maahanmuuttajiin

Kotouttamispolitiikan tarkoituksena on käsitellä kotouttamislain mukaisesti kotouttamista ja kotoutustumista yleisellä tasolla ryhmittelemättä maahanmuuttajia alkuperämaan tai maahantuloperusteen mukaan. Saman lain ja politiikan tulisi siis koskea kaikkia maahanmuuttajia, joihin kotouttamislakia sovelletaan. Kuitenkin yritys olla erittelemättä maahanmuuttajia millään tavalla osoittautuu mahdottomaksi, sillä kaikissa aineiston dokumenteissa todetaan maahanmuuttajien olevan kaikin puolin heterogeeninen ryhmä. Käytännön tasolla tämä johtaa siihen, että maahanmuuttajia eritellään valtion kotouttamisohjelmassa ja tarkastusvaliokunnan mietinnössä työn ja opiskelun perusteella maahan tulleisiin sekä kansainvälisen suojelun perusteella maahan tulleisiin eli käytännössä turvapaikanhakijoihin sekä pakolaisiin ja pakolaisiin rinnastettaviin henkilöihin. Ristiriidan maahanmuuttajien ryhmittelyn ja ryhmittelemättä jättämisen välillä tekee täysistunnossa näkyväksi perussuomalaisten Jani Mäkelä (PTK 146/2018 vp, s. 22):

”Jotenkin on mielestäni jopa hieman koomista puhua tässä yhteydessä jonkun amerikkalaisen kotoutumisesta Suomeen. Onko tässä salissa ketään sellaista, jonka mielestä kenenkään amerikkalaisen kotoutumisessa Suomeen on koskaan ollutkaan mitään ongelmaa? Kyllä me kaikki taidamme tietää, mistä tässä puhutaan, vaikkei sitä moni haluakaan ääneen sanoa.” (PTK 146/2018 vp, s. 22.)

Mäkelä tekee kommentillaan näkyväksi sen havainnon, jonka tein myös valtion kotouttamisohjelmasta. Vaikka Suomen kotouttamispolitiikka koskee ja kohtelee näennäisen tasa-arvoisesti kaikkia maahanmuuttajia alkuperämaasta, etnisyydestä tai

oleskeluluvan perusteesta huolimatta, se päättyy luokittelemaan maahanmuuttajia juuri näiden ominaisuuksien perusteella siten, että luokista alimpaan kuuluvat turvapaikanhakijoina maahan saapuneet. Turvapaikanhakijoina maahan saapuneet ja sen jälkeen kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneet muodostavat täysistunnon keskustelun pohjalta ongelmallisen ryhmän, jonka haasteista suurin on heikko työllistyminen. Työllistymishaasteet johtavat yhteiskunnan tuella elämiseen, joka tulkitaan siten, että maahanmuuttajat eivät ole halukkaita tekemään työtä tai kantamaan vastuusta kotoutumisestaan. Kotoutumattomuus taas johtaa kyseisen maahanmuuttajaryhmän tekemiin rikoksiin. On myös tärkeää ottaa huomioon, että maahan saapumisperuste ei ole ainut syy, jolla kansainvälisen suojelun takia maahan saapuneiden heikkoa kotoutumista selitetään, koska turvapaikanhakijat ja pakolaiset saapuvat Suomeen pääsääntöisesti ”lännen” ulkopuolelta. Keskustelussa toistuvatkin arvojen ja kulttuurin diskurssit, sillä konfliktimaista tulevien maahanmuuttajien arvomaailman ja kulttuuritaustan katsotaan olevan liian erilaisia suomalaisen kulttuuriin nähden, mikä vaikeuttaa kotoutumista tai tekee siitä jopa mahdotonta.

Tarkastusvaliokunnan mietinnössä pakolaisen nähdään tarvitsevan kotoutuakseen palvelujärjestelmän tukea merkittävän paljon työperusteisia maahanmuuttajia enemmän. Lisäksi pakolaiset tarvitsevat henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa, koska nykyinen palveluprosessin on monimutkainen. Samaan aikaan työperusteisten maahanmuuttajien kuvataan tarvitsevan ainoastaan kevyttä ohjausta ja neuvontaa sijoittuakseen työmarkkinoille. Työperäisten maahanmuuttajien kuvan taustalla voi vaikuttaa kuva talouden ja tieteen huippuosaaajista, joita Suomi pyrkii valtion kotouttamisohjelman mukaan haalimaan (VALKO II, s. 13–15). Samaan aikaan mainitsematta jäävät työperäisen maahanmuuton ongelmat kuten ihmiskauppa, josta esimerkiksi Helsingin sanomat on uutisoinut viimevuosien aikana laajasti (ks. esim. Teittinen 29.6.2019; 8.3.2020 ja 5.7.2020).

Maahanmuuttajien luokittelu näkyy valtion kotouttamisohjelmassa ”toivottujen” ja ”ei-toivottujen” maahanmuuttajien muodossa. Kotouttamisohjelmassa kulttuurin vahvuuksien hyödyntämistä kokevan tavoitealueen toimenpiteiksi on nostettu ”ulkomaalaisten kasvuyrittäjien oleskelulupa järjestelmän helpottaminen” sekä ”yritysten tarvitsemien huippuosaaajien oleskelulupajärjestelmän sujuvoittaminen” (VALKO II, s. 15). Työperäiset maahanmuuttajat edustavatkin turvapaikanhakijoille ja pakolaisille vastakkaista ryhmää, sillä hänen tarpeellisuutensa ja hyödyllisyytensä yhteiskunnalle nähdään kiistämättöminä samaan aikaan, kun humanitaarisen maahanmuuton määrää

halutaan rajoittaa. Kotouttamisohjelma ei luo mahdollisimman tasa-arvoista tai ihmisoikeuslähtöistä politiikkaa maahanmuuttajia koskien, vaan pikemminkin mahdollisimman paljon Suomen taloutta hyödyttävää järjestelmää, jossa maahanmuuttajia arvotetaan heidän potentiaalisesti tuottaman taloudellisen hyötynsä perusteella.

Myös opiskelun perusteella maahan tulleet esitetään vastakohtana pakolaisille ja turvapaikanhakijoille. Heidän kohdallaan toiveena on, että mahdollisimman moni jäisi Suomeen opintojen jälkeen: ”Olisi mielekästä, että nykyistä useampi Suomessa tutkintonsa suorittanut lahjakas nuori myös jäisi Suomeen töihin” (VALKO II, s. 12). Viittaus kyseisiin opiskelijoihin ”lahjakkaina nuorina” tukee ajatusta siitä, että Suomen on mahdollista hyötyä taloudellisesti tutkintonsa Suomessa suorittaneista opiskelijoista, sillä nuorina he ovat vasta työuransa alussa. Sen sijaan pakolaisista alle 34-vuotiailla todetaan olevan ”lähtökohtaisesti hyvät mahdollisuudet integroitua onnistuneesti osaksi suomalaista yhteiskuntaa, opiskella ja työllistyä” (VALKO II, s. 4). Kotoutuminen, opiskelu ja työllistyminen mainitaan rinnakkaisina käsitteinä, jolloin ajatusta nuorten ikäluokkien tehokkaasta kotoutumisesta selittää heidän potentiaalinen työllistymisensä. Samalla ei-työikäiset maahanmuuttajat rajataan heikommin kotoutuviksi, koska he eivät tule työllistymään.

Siitä huolimatta, että pakolaisväestön nuoruus ja kansantaloudellinen hyöty nostetaan esiin, tehdään se erilaisessa sävyssä kuin opiskelun perusteella maahan saapuneiden kohdalla. Pakolaisten työllistyminen esitetään pikemminkin epäonnistumisen riskin sisältävänä mahdollisuutena kuin todennäköisyytenä: ”Toisaalta pakolaisten tyypillisesti nuori ikärakenne merkitsee sitä, että investointi voi maksaa itsensä takaisin pidempien työurien muodossa, mikäli työllistyminen onnistuu” (VALKO II, s. 8–9). Pakolaisten työllistyminen myös tuodaan esiin negaation kautta esittämällä ensin pakolaisten yhteiskunnalle tuottama taakka, jota lieventämään pakolaisten ikärakennetta tarjotaan.

Vaikka hierarkiaan perustuvan oleskelulupa-ajattelun perustelut ovat talouslähtöisiä, ajattelun juuret johtavat kolonialistiseen ja rodullistavaan järjestelmään. Pakolaisiin liittyvät diskurssit ovat ongelmallaisia, sillä heidän tuottavuudestaan tai yhteiskuntakelpoisuudestaan ole takeita. Sen sijaan erityisesti opiskelun ja työnperusteella maahan saapuvien nähdään olevan yhteiskunnallinen valttikortti, jota tulee vaalia. Näin ryhmien edustajat ovat innovatiivisia, verkostoituneita ja – toisin kuin pakolaiset, he tuovat mukanaan pääomaa. Muut kuin työ- tai opiskeluperusteiset maahanmuuttajat eivät yllä samoihin yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti merkittäviin

päämääriin tai prosessi tulee olemaan heidän kohdallaan liian hidas, sillä he osallistuvat kotouttaviin toimenpiteisiin toisin kuin pääsääntöisesti opiskelijat tai työssäkäyvät, joiden kotoutumispolut muotoutuvat itsenäisesti siitä huolimatta, että myös heillä olisi oikeus kotouttamispalveluihin ja kotoutumissuunnitelmaan. Heikomman tuottavuuden takia pakolaisiin kohdistuu myös muita maahanmuuttajia suurempi kiitollisuudenvelka, sillä politiikassa he ovat Suomelle menoerä.

Erityisryhmänä aineistossa nousevat esiin pakolaisnaiset ja -äidit, joihin kohdistuu huoli heidän haavoittuvaisen asemansa johdosta. Kyseiseen ryhmään liittyvää tematiikkaa tarkastelen seuraavassa alaluvassa, sillä näen sukupuolen tarkastelun omana osa-alueenaan tarpeellisenä aiheen laajuuden takia.

5.2 Pakolaisen sukupuolittunut kuva

5.2.1 Nainen yhteiskunnan ulottumattomissa

Lähes kaikki eduskunnan täysistunnon puhujat ottivat yksimielisesti kantaa siihen, että maahanmuuttajanaisten ja -äitien asemaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Erityishuomion tarvetta perusteltiin sillä, että maahanmuuttajanaisten työttömyys on miesten työttömyyttä yleisempää ja syynä tähän on usein se, että naiset jäävät kotiin hoitamaan lapsia. Tällöin naiset eivät voi osallistua kotouttamistoimenpiteisiin, joten esimerkiksi heidän suomen kielen taitonsa ei pääse kehittymään. Esimerkiksi perussuomalaisen Arja Juvonen (PTK 146/2018 vp, s. 27) ottaa puheenvuorossaan kantaa maahanmuuttajaäiteihin seuraavasti:

”Meidän tulee ehkä perustaa kuntiin, kyliin, kaupunkeihin jonkunlaisia naisrinkejä, -piirejä, ottaa näistä ihmisistä koppi, ottaa heidät tavallaan meidän syleilyymme ja kertoa, millainen on naisen asema Suomessa, mitä naiseudelta odotetaan: kasvatetaan lapset, hoidetaan perhettä mutta mennään myös työelämään, kannetaan sitä kortta sillä tavalla kekoon. Minä näen erittäin tärkeänä, että me kerromme tästä. Ja tämä kulttuuritausta, mikä hyvin monissa näissä perheissä on: Naisen paikka on siellä kotona, ja sieltä ei välttämättä ole helppo nousta.” (PTK 146/2018 vp, s. 27.)

Juvonen asettaa vastakkain maahanmuuttajanaisen roolin ja naisen roolin suomalaisessa yhteiskunnassa. Vastakkainasettelussa ainoaksi merkittäväksi eroavaisuudeksi nousee se, että suomalaisen naisen odotetaan osallistuvan työelämään. Kuitenkin myös suomalaisnaiseen kohdistuvat odotukset nousevat heteronormatiivisesta diskurssista, sillä

Juvosen näkemyksen mukaan naisen kuuluu haluta perhe, kasvattaa lapset sekä ”hoitaa perhettä”. Samaan aikaan pakolaisnaisten nähdään elävän kulttuurissaan alistetussa asemassa, josta heidän on vaikea ”nousta”. Tämä asettaa suomalaisen naisen hierarkkisesti vahvemmaksi ja itsenäisemmäksi toimijaksi alistettuun pakolaisnaiseen nähden.

Pakolaisnaisten kuvauksissa korostuu ajatus siitä, että he eivät tiedä, millaista naisen elämä on Suomessa. Tästä syystä naisille tulee kotouttamisen yhteydessä kertoa, että heidän tulee mennä töihin – sekä hoitaa lapsia ja perhettä. Aineistossa pakolaisten halua hoitaa lasta kotona selitettiin kulttuurisilla syillä ja sillä, että pakolaisäiti kokee olevansa huono äiti viedessään lapsensa päivähoitoon. Lisäksi esiin tuotiin se mahdollisuus, että maahanmuuttajanaisen puoliso voi estää naista osallistumasta kotoutumiskoulutukseen, jolloin naiselle ei jää muuta vaihtoehtoa kuin jäädä kotiin hoitamaan lapsia. Suomalaisten perheiden tai pakolaisperheiden kuvauksissa ei nosteta esiin heteronormatiivista poikkeavia perhemuotoja tai sitä, että myös perheen isä voi jäädä kotiin hoitamaan lapsia.

Työttömyyttä koskeva diskurssi kietoutuu diskurssiin kulttuuritaustasta, sillä pakolaisnaisen erilaisen kulttuuritaustan nähdään velvoittavan hänet jäämään kotiin hoitamaan lapsia. Sama käsitys toistuu myös tarkastusvaliokunnan mietinnössä:

”Valiokunnan saamien asiantuntijalausuntojen mukaan maahanmuuttajataustaisten naisten heikkoon työllisyyteen vaikuttavat myös lähtömaan kulttuurista johtuvat tekijät, joista johtuen naiset jäävät kotiin hoitamaan lapsiaan.” (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 20.)

Kulttuuritausta tuodaan esiin piirtämään eroa suomalaisen kulttuurin ja maahanmuuttajien edustaman vieraan kulttuurin välille. Samalla huoli sukupuolten välisistä suhteista sekä tasa-arvon toteutumisesta niissä tekee elämänpiiriin kuuluvista asioista julkisen keskustelun ja poliittisten toimenpiteiden kohteita. Tällaisena asiana voidaan pitää esimerkiksi päätöstä olla kotiäiti. Vaikka päätös olisi tavallisesti yksityinen ja perhepiirissä tehtävä, on aihe pakolaisten kohdalla julkinen. Halun kotiäitiyteen nähdään johtuvan pakolaisnaisen alistetusta asemasta ja hänen edustamansa kulttuurin epätasa-arvoisuudesta.

Myös valtion kotouttamisohjelmassa lapsiaan kotona hoitavat maahanmuuttajaäidit mainitaan useita kertoja erillisenä ryhmänä, johon tulee kiinnittää erityishuomiota kotouttamistoimiin osallistumattomuuden takia. Syyn kotiin jäämiseen kuvaillaan olevan ”lasten hoitovastuun epätasainen jakautuminen miesten ja naisten välillä ja osin tästä

johtuva maahanmuuttajanaisten vähäisempi osallistuminen kotoutumiskoulutukseen” (VALKO II, s. 20). Naisiin kohdistuva huoli ei kuitenkaan liity heidän yhteiskunnallisiin toimintamahdollisuuksiinsa ja hyvinvointiinsa, vaan pikemminkin työttömyyteen.

Kotiin jäävä pakolaisnainen herättää huolta oikeuksiensa ja asemansa takia, mutta myös yhteiskunnan ja kansakunnan turvallisuuden takia, sillä valtiovalta ei yllä häneen kotouttavien toimenpiteiden avulla. Naisen ollessa kotona hän on kotouttamisen ulottumattomissa ja kieltäytyy olemasta toimenpiteiden kohde. Samalla hän jatkaa elämistä toisenlaisten arvojensa mukaisesti mahdollisesti jopa ymmärtämättä olevansa alistettu. Tasa-arvopuheen pohjalta koti näyttäytyy vaarallisimpana mahdollisena paikkana Suomessa eläville pakolaisnaisille. Kotona oleva pakolaisnainen ei kotoudu ja tämä luo uhan koko yhteiskunnalle. Kuva pakolaisen kodista näyttääkin toisintavan orientalismin diskurssia, sillä maahanmuuttajan kodin voidaan ajatella olevan idän ja sen edustaman patriarkaatin viimeinen linnake tasa-arvoisen, pohjoismaisen yhteiskuntamme sisällä. Koko idän tavoin, se on vieras ja mystinen paikka, jossa ”itämaiset ihmiset” edelleen harjoittavat yksinkertaista ja länsimäiseen elämäntapaan verrattuna alkukantaista elämäänsä (Said, 2011). Näin maahanmuuttajan kodista muodostuu mystinen paikka, joka on yhteiskuntamme pääsemättömissä – siihen ei edes kotouttamisella voida kajota eli toisin sanoen, sitä on mahdotonta kontrolloida.

”Maahanmuuttajataustaisten naisten koulutuksella ja työllistymisellä on suuri merkitys paitsi heille itselleen, myös heidän lastensa tulevaisuudelle suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapsen elämä on sidoksissa vanhempien elämään, sillä koko perheen kotoutumisella ja sosioekonomisella asemalla on vaikutus lasten ja nuorten kouluttautumiseen.” (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 20.)

Naisten kotiin jäämisessä vaarana nähdään myös se, että he kasvattavat lapsiaan omien arvojensa mukaisesti ja estävät näin myös toisen sukupolven kotoutumisen sekä suomalaisten arvojen jatkuvuuden yhteiskunnassa. Käsitys muistuttaa suhtautumista Suomen romaniväestöön, jonka lasten on pelätty saavan ”huonoja vaikutteita” vanhemmalta romanisukupolvelta. Tästä syystä lapsia ja vanhempia on pyritty pitämään erillään sijoittamalla lapsia assimilaatioon tähtääviin sisäoppilaitoksiin (Keskinen, 2019, s. 177). Pakolaisnainen onkin samaan aikaan sekä uhri että uhka yhteiskunta järjestykselle. Aineiston asiakirjoissa uhrin rooli on vahvasti sukupuolittunut, sillä lähes poikkeuksetta vain naisista puhutaan uhridiskurssin kautta. Naisten uhrius myös liittyy aineistossa tasa-arvon puutteeseen eikä esimerkiksi naisten kokemaan traumataustaan.

Eduskunnan täysistunnon puhujat mainitsivat pakolaisten traumataustan muutamia kertoja (ks. esim. PTK 146/2018 vp, s. 17), mutta kommentit jäävät hegemonista diskurssia haastaviksi huomautuksiksi. Uhridiskurssi on tehokas, sillä se on tunteisiin ja oikeustajuun vetoava. Kun pakolaisnainen nähdään uhrina, on helppo oikeuttaa häneen kohdistetut kotouttamistoimet kyseenalaistamatta sitä, mikä on tilanteessa naisen oma tahto ja toimijuus.

5.2.2 Mies patriarkatin ja aggression ilmentymänä

Aineiston asiakirjoissa miehiin kohdistuu huomattavasti naisia vähemmän huomiota. Kun miehisuus suorasti tai epäsuorasti nousee esiin, on siihen kohdistuva huomio pääsääntöisesti negatiivissävytteistä. Vastakohtaisesti pakolaisnaiselle pakolaismiehen kuva on aggressiivinen ja naista alistava. Pakolaismiehiä kuvattaessa hallitsevia aiheita ovat heidän erilainen arvomaailmansa sekä rikollisuus. Erityisesti seksuaalirikokset ja terrorismi nostetaan useita kertoja esiin eduskunnan täysistunnon aikana (esim. PTK 146/2018 vp, s. 39, 40, 41 ja 43). Esimerkiksi perussuomalaisten Teuvo Hakkarainen (PTK 146/2018 vp, s. 39) kommentoi aihetta seuraavasti:

”Mutta mitenkä on ne äänestäjät, jotka ovat äänestäneet meidät tänne. Niistä ei kyllä välitetä paljon mitään. Ei minkäänlaista tarkastusta, tuli tänne minkälainen terroristi tahansa. Sanoo vaan, että turvapaikka, ja tervetuloa.” (PTK 146/2018 vp, s. 39.)

Kun turvapaikanhakija rinnastetaan terroristiin, hän uhkaa äänestäjien eli ”tavallisten suomalaisten” turvallisuutta, joten kansa tarvitsee suojakseen rajatarkastuksia. Turvapaikanhakija ei siis enää haekaan turvaa Suomesta vaan päinvastoin haavoittaa yleistä turvallisuutta. Ahmed (2003, s. 395) on esittänyt, että terroristin kuva on liitetty turvapaikanhakijan kuvaan. Vaikka terroristi voi yhtä lailla olla kuka tahansa kansalaisesta turistiin, juuri turvapaikanhakijoiden katsotaan olevan potentiaalisimpia terroristeja. Tämä kansainvälistä suojelua hakevan ja terroristin hahmon yhteensulautuminen johtaa siihen, että sotaa ja vainoa pakenevia turvapaikanhakijoita on lähtökohtaisesti syytä epäillä, sillä he voivatkin itse asiassa ole väkivallantekojen toimeenpanijoita. (Mts. 395.) Pakolaismiehen ja terrorismin suhde noudattaa islamin mediakuva, sillä islam yhdistetään kuvauksissa yleensä sotiin ja konflikteihin. Myös ihmisten mielikuvien islamista on todettu olevan ongelmakeskeisiä ja liittyvät esimerkiksi sotiin, väkivaltaan ja syrjäytymiseen. (Martikainen, 2020, s. 46; Sakaranaho ja Pesonen, 1999, s. 14–15.)

Puhe seksuaalirikoksista rakentaa kuvaa pakolaismiehistä, mutta samaan aikaan suomalainen nainen määrittyy heikoksi ja valtion sekä kansakunnan suojelua tarvitseväksi. Suomalaisnaisen kuva onkin kaksijakoinen, sillä hän on toisaalta maahanmuuttajanaisiin verrattuna vahva ja tasa-arvoinen kansalainen, mutta myös heikko uhri. (Pappi 2019, s. 263; ks. myös Eliassi, s. 38.) Vastavuoroisesti suomalaisia miehiin ei aineistossa viitata tai kiinnitetä huomiota, mikä korostaa valkoisen miehen asemaa kolonialistisesti ja heteronormatiivisesti rakentuneena ”normaalina”, johon kaikkea siitä poikkeavaa peilataan.

5.3 Pakolaisen ja suomalaisuuden kuvien vastavuoroinen rakentuminen

5.3.1 Myytti suomalaisuudesta

Pakolaisen kuva ja suomalaisen kuva rakentuvat toisilleen vastakkaisina. Yksi eduskunnan täysistunnon hallitsevista diskursseista on arvodiskurssi, joka keskittyy korostamaan suomalaisten arvojen tärkeyttä samalla, kun pakolaisten arvopohja leimataan perustavalla tavalla erilaiseksi ja mahdollisesti jopa yhteiskunnalle haitalliseksi.

Suomalaisten arvojen sisältöä ei aineistossa selitetä. Kuitenkin yksittäisiä viittauksia sukupuolten väliseen tasa-arvoon suomalaisena arvona on löydettävissä. Tasa-arvo ilmenee aineistossa samaan aikaan sekä saavutettuna tilana että tavoittelun kohteena, mutta saavutettuna tilana vain silloin, kun kyse on suomalaisuudesta (vrt. Vuori, 2009, s. 380). Esimerkiksi kokoomuksen Veera Ruoho (PTK 146/2018 vp, s. 25) esittää, että tilanteet, joissa nainen ei pääse osallistumaan kielenopiskeluun tai työelämään kulttuuristen syiden takia, ovat ristiriidassa suomalaisen tasa-arvoajattelun kanssa. Pakolaisnainen esitetäänkin suomalaisnaisen verrattuna heikkona uhrina kulttuuritaustansa ja kotona vallitsevien perinteisten sukupuoliroolien takia. Hänellä ei myöskään ole tietoa siitä, millainen naisen kuuluisi Suomessa olla, ja tästä syystä häntä tulee kouluttaa aiheesta. Tasa-arvopuhe voidaan nähdä erottelumekanismina, jonka avulla oma valtio ja kansa pyritään asemoimaan vanhoillisten ja patriarkaattisten yhteiskuntien sekä ruskeiksi rodullistettujen ihmisten yläpuolelle (Pappi 2019, s. 263).

Sukupuolten välisen tasa-arvon lisäksi toinen aineistossa suomalaisuuteen liitetty arvo on työ ja työnteko, kuten seuraavista otteista käy ilmi:

”Työelämään osallistuminen antaa maahanmuuttajille myös paremmat mahdollisuudet omaksua suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan arvot ja

toimintatavat, sillä työ on tärkeä osa suomalaista yhteiskuntaa.”

(TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 8.)

”Suomessa kodin ulkopuoliseen osaan yhteiskuntaa kuuluu merkittävässä määrin työelämä ja siihen osallistuminen.” (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017

vp, s. 20.)

Työn tekeminen esitetään suomalaisen yhteiskunnan ja kansakunnan läpileikkaavana arvona, jota korostetaan myös sillä, että työttömyys ja sosiaalietuuksien varassa eläminen määritellään paheiksi. Työn korostaminen suomalaisena arvona kertoo siitä, että pakolaisilta ei odoteta löytyvän kyseistä arvoa. Aineistossa pakolaiset muodostavatkin työttömyyden muodossa sekä taloudellisen rasitteen että uhan homogeeniselle kansakunnalle ja sen jaetuille arvoille (ks. Pappi, 2019, s. 261).

Suomalaisen kulttuurin ja arvojen määrittelemättä jättäminen on vallankäyttöä, sillä kotoutujalle ei kerrota, millaisten arvojen ja kulttuuristen käytäntöjen hallitsemista häneltä odotetaan, jolloin hänen on yhä vaikeampi pyrkiä kyseisiin vaatimuksiin kohti tai kyseenalaistaa niitä. Tutkittaessa suomalaisuuden kuvaa kotouttamista käsittelevissä sanomalehtiteksteissä on myös huomattu, että suomalaisuus määrittyy vahvasti valkoisuuden sekä suomen kielen taidon kautta, joista luonnollisesti ainoastaan kielitaito on ominaisuus, joka maahanmuuttajan on mahdollista hankkia (Pappi, 2019, s. 270).

Se, ettei suomalaisia arvoja kuvata, kertoo myös siitä, että suomalaisen arvomaailman neuvottelulle ja määrittelylle ei nähdä tarvetta, mikä korostaa ajatusta suomalaisesta yhtenäiskulttuurista, joka voidaan opettaa Suomeen tulijoille (Pappi, 2019, s. 261). Suomalaiset arvot ovat luonnolliset, annetut ja kiistämättömät. Suomalaisen arvodiskurssin yhtenäisyys voi juontaa juurensa ”myyttiin” suomalaisten homogeenisyydestä. Ajatusta tukee myös hallituksen kotouttamisohjelma, jossa Suomen todetaan muuttuneen maahanmuuttomaaksi vasta 1990-luvun alussa (VALKO II, s. 7). Suomalaisten on pitkään ajateltu olevan yhtenäinen kansakunta, ja Suomen uusi maahanmuuton kohdema. Tästä vahvana elävästä ajatuksesta huolimatta Suomi on aina ollut useiden eri kansojen asuinmaa. Hyvänä esimerkkinä Suomen monikulttuurisuudesta ovat saamelaiset ja romanit sekä ruotsin- ja venäjänkieliset vähemmistöt. (Keskinen, 2019; Keskinen, 2020.) Ajatus Suomen ja suomalaisten etnisestä homogeenisuudesta esiintyy myös seuraavassa perheiden kansainvälistymistä koskevassa kotouttamisohjelman katkelmassa:

”Tulevaisuudessa merkittävä osa isompien kaupunkien väestöstä on ulkomaalaistaustaisia joko niin, että henkilö itse on muuttanut Suomeen muualta, tai että hän on kasvanut perheessä ja suvussa, jonka jäsenet ovat hajallaan maailmalla. Tämä tulee muuttamaan yhteiskuntaa enemmän kuin maahanmuutto sinänsä.” (VALKO II, s. 9.)

Maahanmuuttoa enemmän Suomea muuttaa se, että Suomessa on ”ulkomaalaistaustaisia” eli monia eri etnisyyksiä edustavia ihmisiä. Ajatus korostaa käsitystä siitä, että Suomi yhtenäisenä kansakuntana tulee viimeistään tulevina vuosina särkymään sen myötä, että maata asuttavat useita eri etnisyyksiä edustavat maahanmuuttajat yhdessä kantaväestön kanssa. Suomalaisuuden kuvassa kansa, paikka ja kulttuuri muodostavat kokonaisuuden. Näin suomalaisuudesta tulee Huttusen (2004, s. 135) sanoin ”Suomessa syntyneiden ja kasvaneiden, niin kulttuurisesti kuin verenperimältäänkin, suomalaisten ominaisuus”. (Huttunen, 2004, s. 135.)

Eduskunnan täysistunnon keskustelussa arvodiskurssiin liittyy huoli pakolaisten vieraista kulttuureista ja arvoista, sillä tiettyjen kulttuurien nähdään olevan liian erilaisia verrattaessa niitä suomalaiseen kulttuuriin. Liian erilaisilla arvoilla ja kulttuureilla kyseenalaistetaan kotouttamisen onnistuminen. Perussuomalaisten Jani Mäkelä (PTK 146/2018 vp, s. 23) toteaa, että Suomen ei tulisi ottaa maahanmuuttajia sellaisista maista, joiden kulttuuri ei todetusti sovi yhteen suomalaisen kulttuurin kanssa. Hän esittääkin, että vuonna 2015 saapuneiden (oletettavasti turvapaikanhakijoiden) kohdalla ”ei tarvita kotoutusta vaan kotiutusta”. Myös perussuomalaisten Laura Huhtasaari (PTK 146/2018 vp, s. 30) esittää, että kotoutumisen ongelmana on humanitaarinen maahanmuutto islamilaisista maista, koska kun kulttuuri ja arvot eivät kohtaa, mitkään resurssit eivät ehkä riitä kotouttamaan tulijoita.

Siitä huolimatta, että laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee kotoutumisen kaksisuuntaiseksi prosessiksi, joka tapahtuu maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3 § 1-2), ajatus kotoutumisen monikulttuurisesta kaksisuuntaisuudesta loistaa poissaolollaan täysistunnon keskustelusta. Itse asiassa Eero Heinäluoma (PTK 146/2018 vp, s. 13) jopa argumentoi edellä mainittuun kotouttamislain pykälään viitaten seuraavasti:

”Siinä ei ole mitään suomalaisen yhteiskunnan arvojen ja pelisääntöjen opettamisesta niille, jotka tänne viimeksi tulevat. Tämä on meidän vanhanaikainen, nöyrä tapa lähestyä asiaa, ja sillä on omat perusteensa,

mutta pidän selvänä tämän valiokunnan työn pohjalta, kyllä meidän täytyy hiukan enemmän kertoa siitä mikä meidän yhteiskunta on, miten täällä toimitaan ja minkä arvojen pohjalta toimitaan.” (PTK 146/2018 vp, s. 13.)

Heinäluoma peräänkuuluttaa sitä, että kotouttamisen tulisi perustua vahvemmin sille ajatukselle, että maahanmuuttajia opetetaan suomalaisen yhteiskunnan arvoista, sillä nämä ovat ne arvot, joiden mukaan tulee toimia. Samaan aikaan vastavuoroisen kotoutumisen käsitettä pidetään vanhanaikaisena ja nykyaikana perusteettomana.

Kokoomuksen Eero Lehtisen (PTK 146/2018 vp, s. 35) kommentti esittää kulttuurikysymykset sekä kulttuurin sopeutumisen vaikeana ja henkisesti raskaana prosessiksi.

”Mutta tarvitaan tukea, ja ennen kaikkea ehkä kulttuurikysymykset ovat vaikeita. Ne ovat syvällisiä, asenteisiin ja uskontoon liittyviä, ja niistä eriytyminen ja suomalaisen kulttuurin mukaisten toimintatapojen hyväksyminen on monelle henkisesti erittäin raskas, joka mahdoton prosessi. Eri maissa tähän suhtaudutaan löysemmin tai tiukemmin, mutta maassa maan tavalla tiettyyn pisteeseen asti, ja sitten jos muun kulttuurin toimintatavoista ei ole erityistä haittaa, niin kai sekin sitten eri maissa on sallittu.” (PTK 146/2018 vp, s. 35.)

Oletuksena on, että tietyistä maista tulevien maahanmuuttajien sekä erityisesti pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden arvomaailma eroaa liiaksi suomalaisesta arvomaailmasta. Tästä syystä arvomaailman muuttaminen ja Suomeen kotoutuminen voi olla jopa mahdotonta. Kulttuuri ja arvot on näin ollen kuvattu sisäsyntyisiksi ja muuttumattomiksi biologisiksi ominaisuuksiksi. Kuvaus sopii Anna Rastaa (2005, s. 78) rasismimääritelmään, joka kuvaa rasismin keskiössä olevan biologisen tai kulttuurisen ominaisuuden esittämisen olemukselliseksi ja muuttumattomaksi. Lehtisen kommentti myös jatkaa monikulttuurisuuden kyseenalaistavaa diskurssia, sillä se asettaa tavoitteeksi suomalaisten arvojen hyväksymisen. Samalla Lehtisen (PTK 146/2018 vp, s. 35) mukaan vieraan kulttuurin toimintatavat voidaan mahdollisesti sallia, mikäli niistä ei ole erityistä haittaa. Vieraan kulttuurin harjoittamisen salliminen esitetään kuitenkin vahvasti ehdollisena.

5.3.2 ”He” ja ”me” istuntosalissa

Jako suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä konkretisoituu täysistunnon keskustelussa vihreiden Ozan Yanarin (PTK 146/2018 vp, s. 12) kommentissa, jossa hän kritisoi keskustelun toiseuttavaa luonnetta:

”Tässä keskustelussa puhutaan maahanmuuttajista ulkopuolisina objekteina, jotka eivät kuulu me-kategoriaan ja joita pitää pitää aktivoida. Se ei kuitenkaan ole näin. Maahanmuuttajat kuuluvat tähän yhteiskuntaan, toimivat yhtä lailla samassa yhteiskunnassa meidän kanssamme käsi kädessä. [--] Jokainen ihminen, jolle annetaan mahdollisuus, [Puhemies: Aika!] kyllä kiittää tätä yhteiskuntaa.”

Yanar nostaa esiin sen, että keskustelu korostaa vastakkainasettelua ”heidän” eli maahanmuuttajien ja ”meidän” eli kantasuomalaisten välillä. Lisäksi hän kritisoi maahanmuuttajien esittämistä objektidiskurssin kautta aktivoinnin kohteina. Hän myös nostaa esiin kiitollisuuden käsitteen, vaikka ei kuitenkaan sido kiitollisuutta yksistään maahanmuuttajiin. Kiitollisuus – ja sen myötä mahdollinen kiitollisuudenvelka – syntyvät yhteiskunnan antamasta mahdollisuudesta. Ahmed (2012) on esittänyt, että pyrkiessään edistämään monimuotoisuutta valkoinen yhteiskunta antaa ”toisille” ainakin näennäisen mahdollisuuden yhdenvertaisuuteen. Yhteiskunta ei kuitenkaan anna tätä asemaa ilmaiseksi, vaan vastavuoroisesti toisten odotetaan toimivan kiitollisuudenvelan vaatimalla tavalla eli osoittamalla kiitollisuutta heidät vastaanottavalle yhteiskunnalle.

Yhtä lailla mielenkiintoinen on Yanarin kommentin saama vastine perussuomalaisten Jari Lindströmiltä:

”On ikävää, edustaja Yanar, että te koette, että me täällä ikään kuin puhumme teistä jotenkin ulkopuolisena. Minä koen, että te olette täysin samalla lailla suomalainen kuin minäkin ja te olette kotoutunut tähän järjestelmään, ja niin on moni muukin.”

Yanar (PTK 146/2018 vp, s. 12) esitti kommentissaan, että maahanmuuttajia kuvataan toiseuttavien ja vastakkainasettelua luovien diskurssien kautta. Hän ei kuitenkaan puheessaan sijoittanut itseään maahanmuuttajien ryhmään kuuluvaksi, vaan puhui aiheesta yleisellä tasolla. Sen sijaan Lindström sijoittaa Yanarin kyseessä olevaan ryhmään toteamalla, että on ikävää, mikäli Yanar maahanmuuttajien edustajana kokee, että hänestä puhutaan täysistunnon keskustelussa ulkopuolisena. Toisaalta hän kuitenkin esittää, että Yanar on kotoutunut yhteiskuntaan ja on tämän ansiosta suomalainen.

Lindströmin kommentti tuo esiin yhden keskeisen rodullistamisen elementin, joka on luokittelu. Etnisyytensä takia ei-kantasuomalaiseksi luokiteltu puhuja ei voi kommentoida kotoutumisen kaltaista aihetta yksilönä, sillä rodullistettuna hänet nähdään etnisen ryhmänsä edustajana, joka kannanotot koskevat häntä ja hänen yhteisöään. Samalla Lindström kuitenkin toteaa Yanarin olevan kotoutunut eli suomalainen. Hän on siis kotoutumisen prosessin myötä näennäisesti ansainnut ”suomalaisuuden statuksen” eli asemansa yhdenvertaisena yksilönä yhteiskunnassa. Yanar on nyt ”samanlainen suomalainen”, mutta hänessä on edelleen jotain sellaista, mikä saa Lindströmin sijoittamaan hänet ”heihin”. Edes ”onnistunut kotoutuminen” ei ole saanut tätä toiseutta katoamaan.

5.4 Pakolaisen ristiriitainen rooli

5.4.1 Pakolainen objektina

Aineiston pohjalta pakolaisen rooli on pitkälti olla kotouttamispolitiikan ja -toimenpiteiden objekti, jonka tarkoitus on tuottaa hyötyä suomalaiselle yhteiskunnalle. Valtion kotouttamisohjelmassa neljästä tavoitealueesta ensimmäinen on nimetty seuraavasti: ”Tuodaan maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuudet osaltaan vahvistamaan Suomen innovaatiokykyä”. Kyseinen tavoitealue käsittelee nimestään huolimatta sisällöllisesti hyvin vähän kulttuuria. Sen sijaan huomion kohteena ovat tekijät, joiden avulla maahanmuuttajat voivat hyödyttää Suomen elinkeinoelämää. Maahanmuuttajien mukanaan tuomat hyödyt voidaan tiivistää seuraavan virkkeeseen: ”Maahanmuuttajat tuovat mukanaan uusia toimintatapoja sekä kansainvälisiä osaamisverkostoja ja pääomaa ja monipuolistavat suomalaista kielivarantoa” (VALKO II, s. 11). Kyseiset tekijät toistuvat osa-alueessa useita kertoja hiukan vaihdellen. Esimerkiksi toimintatapoihin viitataan myös ”innovaatioina”.

”Innovaatiopolitiikan välineitä hyödyntämällä voidaan entistä tehokkaammin tukea maahanmuuttajia työllistymään, työllistämään itsensä ja luomaan työpaikkoja tuomalla eri taustoista tulevien maahanmuuttajien globaali suhdeverkosto sekä kansainvälinen osaaminen kansantaloudelliseksi hyödyksi.” (VALKO II, s. 13.)

Pakolaisen objektifioimiseen liittyy vahvasti hyötydiskurssi, sillä pakolaisen verkostojen ja osaamisen halutaan hyödyttävän Suomea kansantaloudellisesti. Hyötydiskurssin mahdollistaminen ja toteuttaminen tapahtuu työllisyysdiskurssin kautta. Työllistymisen

ja itsensä työllistämisen tärkeyttä ei perustella pakolaisten toimintamahdollisuuksien ja hyvinvoinnin lisääntymisellä, vaan sen sijaan vallalla on talousdiskurssi, joka perustelee työllistymisen ja kotouttamisen tärkeyttä laajemman yhteiskunnallisen ja ensisijaisesti taloudellisen hyödyn kannalta. Pakolainen ei toimikaan vain oman tulevaisuutensa eteen, sillä hyöty- ja työllisyysdiskurssien kautta häneen asetetaan toivo Suomen talouskasvusta.

”Maahanmuuton mahdollisuuksia ja maahanmuuttajien osaamista ei toistaiseksi ole riittävästi hyödynnetty suomalaisilla työmarkkinoilla. [--] Maahanmuuttajien työpanoksella voi olla hyvin hoidettuna merkittävä vaikutus työllisyyden kehitykseen.” (VALKO II, s. 21.)

Maahanmuuttaja on hyötydiskurssin valossa objekti, jota täytyy hoitaa kotouttamistoimien avulla, jotta hyödyntäminen onnistuu. Jos kotouttamisessa onnistutaan, voi merkitys työllisyyden kehitykselle ja Suomen tulevaisuudelle olla positiivinen. Työllisyysdiskurssille vastakkaiseksi diskurssiksi nousee työttömyysdiskurssi, jonka avulla painotetaan sitä, että ilman kotouttamista toivoa työllistymisestä ei synkkien työllisyystilastojen valossa juurikaan ole. Työllistymisen esteiksi on työttömyysdiskurssin yhteydessä mainittu kielitaidon puute, verkostojen puute, kotoutumiskoulutusten pitkät odotusajat sekä työnantajien ja yhteiskunnan asenteet (VALKO II, s. 20). On huomionarvoista, että työttömistä pakolaisista puhuttaessa verkostojen kuvataan olevan puutteellisia (VALKO II, s. 20) samaan aikaan, kun työn tai opiskelun perusteella maahan saapuneiden maahanmuuttajien globaalien verkostojen nähdään olevan vahvuus (VALKO II, s. 11 ja 13), jota Suomen on mahdollista hyödyntää. Pakolaisten verkostoja ei nähdä yhteiskunnan ja talouden kannalta relevantteina tai hyödynnettävinä, koska niiden oletetaan suuntautuvan pakolaisten lähtömaihin, joiden ei nähdä tarjoavan investointeja ja talouskasvua Suomelle.

Maahanmuutto ja kotouttaminen yhdistetään usein talouskeskusteluun, sillä maahanmuuttajista koituvien kulujen painottaminen on tyypillistä uusliberalistiselle politiikalle (Mulinari ym., 2009), mutta se voidaan yhdistää myös kolonialismista nouseviin ajattelutapoihin, joissa keskiössä on taloudellisen hyödyn tavoittelu toiseutetuista ja rodullistetuista ihmisryhmistä. Yksi kotouttamisen talouskeskustelun keskeisistä käsitteistä on velka. Jos tarkastellemme kotouttamista velan tai velkaantumisen käsitteiden kautta, voimme huomata, että velkaa tekeviä on prosessissa kaksi, joista ensimmäinen on suomalainen yhteiskunta, joka velkaantuu pyrkiessään tarjoamaan maahanmuuttajille yhteiskunnan varoilla kotouttamispalveluita. Toinen

velankantaja ovat pakolainen. Kun yhteiskunta kantaa taloudellista velkataakkaa, pakolaisen taakaksi kasautuu kiitollisuuden velka, jota heidän tulee tuntea suomalaisen yhteiskunnan avokätisyydestä sekä oleskeluluvan että heihin käytettyjen taloudellisten resurssien suhteen. Kiitollisuudenvelkaansa pienentääkseen jokaisen maahanmuuttajana tulisi toimia esimerkiksi siten, että hän mahdollisimman nopeasti pystyisi veronmaksajana tuottamaan taloudellista hyötyä yhteiskunnalle. Kiitollisuudenvelka on maahanmuuttajan vastaanottavalle yhteiskunnalle äärimmäisen hyödyllinen työkalu, sillä sen avulla maahanmuuttajat on helpompi sopeuttaa yhteiskunnan etuja vastaavalla tavalla sen sijaan, että etusijalla olisivat yksilön itsensä toiveet ja tarpeet kotoutumisen suhteen (Kurki, 2018, s. 58). Se toimii paineena kotoutujille, mutta samalla myös oikeuttaa kotouttamistoimenpiteiden velvoittavuutta.

Järjestelmän toimimattomuuden uhkakuvaa luodaan työttömyyspuheen kautta sosiaaliturvan varassa elävästä maahanmuuttajasta, jossa ruumiillistuu epäonnistunut kotoutuminen:

”Järjestelmän joustavoittaminen ja tehostaminen on koko yhteiskunnan etu erityisesti muuttuneessa tilanteessa, sillä sen vaihtoehtona on maahanmuuttajien juuttuminen sosiaaliturvan varaan vailla koulutusta ja työtä.” (VALKO II, s. 4.)

Onnistunut kotoutuminen tarkoittaa onnistunutta työllistymistä. Kuitenkaan mikä tahansa työ ei työllisyysdiskurssissa riitä täyttämään vaatimusta oikeanlaisesta työllistymisestä. Valtion kotouttamisohjelmassa todetaan maahanmuuttajien olevan ”yliedustettuina palvelualoilla, joten mahdollisuus työllistyä on yksi syy, joka tuo maahanmuuttajia kaupunkeihin” (VALKO II, s. 9). Samalla todetaan myös, että maaseutumaisen ja kaupunkimaisen elämän eriytymistä tulisi hillitä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulle työllistymismahdollisuuksien takia hakeutuvat maahanmuuttaja ei siis ehkä toimikaan halutulla tavalla, sillä muuttamalla kaupunkiin, hän tukee maaseudun ja kaupunkien eriytymistä. Näin ollen myös asumis- tai asuttamiskurssi tukee pakolaisten objektifiointia.

”Siinä, mihin maahanmuuttajat sijoitetaan asumaan, mihin he asettuvat, gettoutuminen – mikä inhottava sana – on hirvittävä asia. Maahanmuuttajat täytyy asuttaa sinne, missä on suomalaisia, missä puhutaan luontevasti sitä kieltä, missä ympäristössä asutaan, jolloin siinä tulee luonnonmenetelmän mukaan myöskin kielen oppimista.” (VALKO II, s. 19.)

Asuttamiskurssi esittää, että pakolaiset tulee *asuttaa* eli sijoittaa asumaan. Mikäli maahanmuuttajat itse valitsevat asuin paikkansa, tuloksena syntyy ghettoja, jotka erilaisuudellaan uhkaavat yhteiskunnan rauhaa ja järjestystä. Pakolaisen oma toimijuus onkin uhka, jota täytyy pyrkiä hallitsemaan ennaltaehkäisevien toimien avulla.

5.4.2 Pakolainen (rajoitettuna) toimijana

Siitä huolimatta, että pakolainen on objekti, kuvataan hänet aktiivisuusdiskurssilla myös toimijaksi, sillä pakolaisen omaa vastuuta kotoutumisen onnistumisesta painotetaan aineiston asiakirjoissa vahvasti. Kotoutuja on samaan aikaan aktiivinen toimija sekä passiivinen oppija, joka omaksuu häneltä odotetun rooli kritisoiden (Suurpää, 2002, s. 16). Pakolaisen aktiivisen toimijuuden rajat on ennalta määritelty. Tilanne luokittelee mielenkiintoisen paradigma, jossa pakolaiselle on annettu rooli sekä tehtävät, jotka hänen tulee yhteiskunnassa täyttää. Pakolaisen itsenäinen toimijuus onkin ensin viety yhteiskunnan asettamien odotuksien ja velvollisuuksien avulla, jonka jälkeen hänet kuitenkin uudelleen veloitetaan toimijuuteen ja aktiivisuuteen.

”Onnistunut kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan lähtee aina yksilöstä itsestään ja vaatii osallistujalta aktiivisuutta ja vastuullisuutta.”
(VALKO II, s. 4.)

”Lopetan tämän siihen, että kotoutuminen on ensisijaisesti kotoutettavan omalla vastuulla. Tämä on kaksisuuntaista, ja minun mielestä se velvoittavuus liittyy myös siihen. Ei voida odottaa, että valtiovalta ja kunnat tekevät asioita. Se ei ikinä onnistu, jos kotoutettava itse tai sitten joku kulttuurillinen syy estää häntä osallistumasta siihen prosessiin.” (PTK 146/2018 vp, s. 5.)

”Todella kiinnitän huomiota myöskin siihen, että tullaan mahdollisimman lähelle kotoutujaa, [--] ja nämä vastuukysymykset ovat tärkeitä, viime kädessä myös kotoutujalla itsellään täytyy olla vahva velvollisuus.” (PTK 146/2018 vp, s. 6.)

Sekä valtiolla että kunnilla on tehtävänsä kotoutumispalvelujen järjestämisessä, mutta viimekädessä pakolaisella kuvataan olevan suurin vastuu ja velvollisuus kotoutumisen onnistumisesta. Jälleen esiin nousee pakolaisen edustama vieras kulttuuri, jonka kuvataan olevan potentiaalisesta este pakolaisen kotoutumiselle. Toinen esiin nostettava syy

kotoutumisen epäonnistumiselle kulttuurin rinnalla on pakolainen itse, sillä ehtona kotoutumisen onnistumiselle on pakolaisen aktiivinen toimijuus.

Kriminologian tutkija Minna Viuhko (2013, 400) on luonut kyseisenkaltaista tilannetta kuvaamaan rajoitetun toimijuuden käsitteen. Viuhko itse on käyttänyt käsitettä tarkastellessaan Suomessa ihmiskaupan uhrien ristiriitaista asemaa, jossa henkilöt eivät pysty toimimaan vapaasti, mutta samaan aikaan eivät ole kuitenkaan ainoastaan uhreja vaan myös toimijoita rajoitetuin toimintamahdollisuuksin. Rajoitetun toimijan käsite käykin erinomaisesti sovellettavaksi siihen, miten pakolaisten asemaa toimijoina on kuvattu aineiston asiakirjoissa. Pakolaisilta vaaditaan yhtäaikaaisesti aktiivista toimijuutta ja vastuunottoa omasta kotoutumisprosessista sekä laadittuihin kotoutumisen raameihin alistumista ja niiden kyseenalaistamattomuutta. Aineiston pohjalta suhtautuminen pakolaisiin näyttäytyy jopa isällisen holhoavana, sillä pakolaisille luodaan rajat, joissa heitä pyritään kotouttamaan. Tämä suhtautuminen tulee esiin esimerkiksi seuraavassa eduskunnan täysistunnon otteessa, jossa maahanmuuttajat rinnastetaan lapsiin:

”Se oma panos ja aktiivisuus katoavat siitä, ja se herkkä vaihe on siinä alussa ihan niin kuin lapsen oppimisessa. Kun lapsi oppii ja kasvaa, niin kolme ensimmäistä vuotta ovat kriittisiä, ja sanoisin, että maahanmuuttajien, maahantulijoiden, osalta ensimmäiset kolme kuukautta on se kriittinen aika.” (PTK 146/2018 vp, s. 22.)

Maahanmuuttajaa verrataan lapseen, josta täytyy pitää huolta ja jota täytyy kasvattaa. Lapsi ei ole kykene tekemään merkittäviä itsenäisiä päätöksiä. Lapsi myös tarvitsee aikuisen suojelua ja holhous voidakseen kasvaa ja kehittyä turvallisissa olosuhteissa. Myös Suurpää (2002, s. 16) vertaa kotoutujan roolia lapsen kasvattamiseen, sillä kotoutujalta vaaditaan samaan aikaan sekä aktiivisuutta että passiivista oppilaan roolia. Kun pakolaista verrataan lapseen, voidaan hänen olettaa omaavan lapselle tyypilliset ominaisuudet. Näin ollen kotouttamistoimet ovat välttämättömyys, koska pakolainen ei ole kykenevä tekemään itseään tai yhteiskuntaa hyödyttäviä päätöksiä itse. Kotouttamistoimet vastaavatkin kasvatusta, joka toteutetaan maahanmuuttajan omaan parhaaseen vedoten.

Pyrkimys hallita yksilöä voidaan nähdä perustuvan kolonialismiin ja sen kautta syntyvään orientalismia ja rasismia edustavaan olettamukseen siitä, että rodullistetut eivät ole kykeneviä tekemään itse oikeita valintoja asettuessaan uuteen asuinmaahansa. Lisäksi riski siitä, että heidän tekemänsä valinnat eivät olisi yhteiskunnan kannalta hyödyllisiä,

nähdään olevan liian suuri. Toisin sanoen kotouttamisella pyritään estämään maahanmuuttajia kotoutumasta yhteiskunnan etujen kannalta vääränlaisesti. Tuuli Kurki (2018, s. 58) tiivistääkin ajatuksensa aiheesta todeten kotouttamisen olevan systemaattista hyväksikäyttöä, joka jatkuvasti luo ja vahvistaa maahanmuuttajien kokemaa alemmuudentuntoa pyrkiessään luomaan tulijoista parasta mahdollista työvoimaa suomalaisen yhteiskunnan tarpeisiin.

Kaikki aineiston asiakirjat painottavat kotoutumispalvelujen ja -polkujen selkeyttämistä ja tehostamista, sillä tämänhetkisen kotoutumispalvelujen verkon nähdään olevan monimutkainen ja huonosti toimiva (esim. TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 11; VALKO II, s. 15–16; PTK 146/2018 vp, s. 5; 11). Tarvetta selkeyttää palveluverkkoa perustellaan sillä, että kotoutujan olisi helpompi löytää tarvitsemansa palvelut ja aktivoitua itse kotoutumiseen (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 11). Myös puhe palvelujärjestelmän kehittämisestä ilmentää vastuun ja aktiivisuuden diskursseja, sillä kehittämisen tavoitteena on viimekädessä kotoutujan aktivoiminen ja vastuunoton lisääminen. Käytännön toimiksi palveluiden tehostamiseksi ja selkeyttämiseksi ehdotetaan palvelujärjestelmän uudelleen järjestelyjä, kotouttamistoimenpiteiden velvoittavuuden lisäämistä sekä muun muassa kotoutumisajan lyhentämistä kolmesta vuodesta vuoteen (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 15). Perusteeksi kotoutumisajan lyhentämiselle esitetään kotouttamisen toimimattomuus nykyisellään sekä se, että pitkäkestoinen kotoutumiskoulutus ja koulutuksen ajalta saatava taloudellinen tuki kannustavat vähävaraisia maahanmuuttajia sosiaaliturvan varassa pysymiseen (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 9). Täten ongelmina näyttäytyvätkin ne nimenomaiset toimenpiteet, joihin maahanmuuttajat on ensin velvoitettu. Li Andersson (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 11) tekee tämän asetelman näkyväksi seuraavalla kommentillaan:

”Samaten, mitä tulee kotoutumisjakson lyhentämiseen, en ihan ymmärrä, miten voi tulla sellaiseen johtopäätökseen, että jos kotoutuminen ei toimi nykyisellään riittävän hyvin, niin ratkaisu on kotoutumisen lyhentäminen sen sijaan, että sitä pyrittäisiin parantamaan.” (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 11.)

Li Andersson kyseenalaistaa kommentillaan neoliberalin talousdiskurssin logiikan. Neoliberaliretoriikka pyrkii edistämään yksilön vastuun kasvattamista siten, että viimekädessä sosiaaliset ongelmat voidaan palauttaa yksilön ominaisuuksiin ja huonoihin valintoihin elämässä (Clarke & Yellow Bird, 2020, s. 33–34). Vastuuttamisella pyritään

usein motivoimaan ihmisiä ottamaan elämä omiin käsiinsä hyvän ja tyydyttävän elämän saavuttamiseksi, vaikka samaan aikaan neoliberaalit arvot eivät tähtää yhteisen hyvän saavuttamiseen yhteiskunnassa vaan menestyjien menestymiseen ja epäonnistujien entistä suurempaan epäonnistumiseen. Yksilön vastuun painottaminen omasta elämänsäkulusta voi kotoutumisesta puhuttaessa johtaa siihen, että kotoutumisen epäonnistumisesta syytetään yksilöä. Tämä on mielenkiintoinen paradoksi, jota ei tule jättää huomiotta. Koska yhteiskunta on käyttänyt paljon aikaa ja resursseja kotouttamisen suunnitteluun, olisi luonnollista ajatella, että kotouttamisen seurauksia tarkasteltaisiin järjestelmän onnistumisina tai epäonnistumisina, joita käytettäisiin kotouttamisen ja sen työkalujen jatkokehittämiseen. Jokseenkin loogisen päättelyketjun vastaisesti niin sanotun epäonnistuneen kotoutumisen syntypukiksi nostetaan kuitenkin maahanmuuttaja itse. Ajattelu noudattaa kolonialistista järjestelmää, jossa kolonialistit vapautuvat vastuusta samalla, kun kolonisoiduista (tai tässä tapauksessa kotoutuvista) tehdään vastuullisia kokemastaan sorrosta ja kurjuudesta (Kurki, 2018, s. 63).

Rasismi ja toimijuus kietoutuvat toisiinsa mielenkiintoisella tavalla, kun tarkastellaan sitä, kenelle vastuu yhteiskunnassa esiintyvistä rasismista kuuluu:

”Kannustin heitä sinnikkäästi sitten työnhakuun, sillä valitettavasti Suomessa leviää epäluuloisuutta, suoranaista rasismia, maahanmuuttajataustaisia kohtaan. Olimme hyvin yksimielisiä siitäkin, että tiukka maahanmuuttopolitiikka on kaikkien etu. Ehkäisee myös rasismia, kun rikoksiin syyllistyneitä ei paapota.” (PTK 146/2018 vp, s. 25.)

”Maahanmuuttajan kotouttaminen on myös osaltaan syrjintää edistävää toimintaa, sillä kotouttamistoimenpiteet antavat oleskeluluvan saaneille henkilöille reitin tasa-arvoiseen osallistumiseen suomalaisen yhteiskunnan toimintaan ja työelämään.” (TrVM 6/2018 vp - O 10/2017 vp, s. 19.)

Aineistossa rasismista puhuttaessa ongelmana ei ole itse rasismi, vaan pikemminkin maahanmuuttajien tekemät rikokset, jotka johtavat koko yhteisön leimaantumiseen. Näin rodullistetusta tulee vastuun kantaja kokemastaan rasismista. Ratkaisuna rasismiongelmaan tarjotaan tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa ja ”rikollisten paapomisen” lopettamista. Vastuu rasismista siirretään maahanmuuttajille, sillä heidän on omalla toiminnallaan mahdollista vaikuttaa siihen, miten suomalainen yhteiskunta heihin suhtautuu. Ajatus kuvaa sitä, että maahanmuuttajat nähdään ”yhteisönsä” edustajina, massana, joka tyypillisesti käyttäytyy samalla ennalta-arvattavalla tavalla,

jolloin on syytä olettaa, että myös muut saman etnisen ryhmän edustajat tulevat tekemään rikoksia ja rikkomaan yhteiskuntarauhaa Suomessa. Rikollisuudessa on siis rodullistettujen kohdalla kyse patologisesta ominaisuudesta, jota vastaan toimiessaan yksilö käyttäytyy sivistyneesti ja oman luontonsa vastaisesti.

Samaan aikaan, kun vastuussa rasisisesta käytöksestä ei ole toimija vaan rasismin kohteena oleva uhri eli pakolainen tai maahanmuuttaja, työelämässä esiintyvän syrjinnän kuvataan johtuvan ”yksittäisen yrittäjän, työhönottajan, asenteesta”, minkä takia ongelmaan on vaikea puuttua (PTK 146/2018 vp, s. 14). Toisin sanoen suomalainen työntekijä ei kuulu massaan, jossa hänen syrjivä käyttäytymisensä ennustaisi muiden työntekijöiden toimimista vastaavalla tavalla. Erityisesti valtion kotouttamisohjelmassa käytetään rasismi -sanasta sijasta ilmausta ”asenne”. Suomessa valkoinen enemmistö ottaakin aktiivisesti kantaa siihen, mikä on ja mikä ei ole rasismia. On kuitenkin syytä muistaa, että rasismia kokenut henkilö voi tunnistaa rasismiksi sellaisiakin ilmiöitä ja asioita, jotka eivät sovi vallalla olevaan rasismi käsitykseen. (Ahmed, 2012.) Rasismin kiistäminen (Dominelli, 2017, s. 11; Huttunen, 2009) ja rasismin uhrin vastuuttaminen tähtäävät koko keskustelun lopettamiseen, jolloin kiistäjällä ei ole mahdollisuutta tutustua rasismia kokeneen kokemuksiin ja tietoon. Tällöin suurin ongelma ei ole itse rasismi, vaan se joka rasismin nostaa esiin (Ahmed, 2012).

Objektiasetelma kääntyy pääläelle puhuttaessa maahantulon ei-toivotuista motiiveista, sillä niiden kautta Suomi näyttäytyy pakolaisten kohteena, niin sanottuna ”kohdemaana”. Tällöin toimijan ja toiminnankohteen asetelma kääntyy vastakkaiseksi ja johtaa siihen, että pakolainen käyttää toimijuutta, jota hänelle ei ole annettu. Pakolaisen toimiessa liian laajasti aktiivisena toimijana, hänestä muodostuu uudenlainen uhka yhteiskunnalle.

”Sodista ja muista kriisitilanteista johtunut pakolaisuus on ennen vuotta 2015 heijastunut Suomeen vähemmän kuin esimerkiksi muihin Pohjoismaihin, Saksaan, Alankomaihin ja moneen muuhun EU-maahan. Kun tilanne loppukesästä 2015 muuttui, Suomesta tuli aiempaa tunnetumpi kohdema ja kotimaansa ulkopuolelta kansainvälistä suojelua hakeville ihmisille eli turvapaikanhakijoille.” (VALKO II, s. 10.)

Suomen ei haluta olevan maahanmuuton kohdema, jotta Suomi voi määritellä sen, millaista maahanmuuttoa haluaa, ja miten maahanmuuttajien tulisi kotoutua Suomeen. Maahanmuuttajat voivat siis olla Suomen kohde, objekti, mutta samaan aikaan tämä oikeus ei ole kaksisuuntainen. Pakolaiselle ei anneta oikeutta määritellä haluavansa

Suomeen, tai mitä haluaa tehdä Suomessa, sillä maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka sekä lainsäädäntö ovat valmiiksi määritelleet sen, kuka on Suomeen tervetullut ja miten hänen tulee Suomessa elää.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelua

Analyysissäni tarkastelin kriittisen diskurssianalyysin keinoin pakolaisten kuvaamista Suomen kotouttamispoliittisissa asiakirjoissa. Pyrin vastaamaan kysymyksiin siitä, millainen on pakolaisen kuva Suomen kotouttamispolitiikassa vuosina 2016–2019. Lähestyin aihetta postkolonialistisen viitekehyksen kautta. Aineiston perusteella pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa rakentuu neljästä toisiinsa limittyvästä teemasta. Nämä neljä teemaa ovat pakolainen suhteessa muihin maahanmuuttajiin, pakolainen suhteessa suomalaisiin ja suomalaisuuteen, pakolainen samanaikaisesti aktiivisena toimija sekä passiivisena objektina sekä pakolainen sukupuolittuneena hahmona. Kaikki neljä teemaa antavat hiukan erilaisia painotuksia pakolaisen representaatiolle, mutta muodostavat lopulta jokseenkin yhtenäisen kuvan pakolaisesta.

Vaikka kotouttamispolitiikka ja kotoutumislaki koskeva kaikkia Suomessa alle kolme vuotta oleskelleita maahanmuuttajia oleskeluluvan perusteesta riippumatta, voidaan analyysin pohjalta todeta, että pakolaisia kuvataan kotouttamispolitiikassa omana ryhmänään, jonka kotoutumiseen nähdään liittyvän erityisiä haasteita esimerkiksi työ- ja opiskeluperusteisiin maahanmuuttajiin verrattuna. Tuuli Kurki (2018) on kehittänyt maahanmuuttajaistamisen käsitteen, jolla hän pyrkii kuvaamaan sitä, kuinka heterogeeninen ryhmä maahanmuuttajia yksinkertaistetaan kotouttamispolitiikan ja -toimien avulla yhtenäiseksi massaksi. Analyysini pohjalta näen, että kotouttamispolitiikassa esiintyy maahanmuuttajaistamisen rinnalla ”pakolaistamista”, sillä poliittisissa asiakirjoissa käytetyssä kielessä on nähtävissä ero siinä, kuinka pakolaisista ja muista maahanmuuttajista puhutaan.

Muihin maahanmuuttajaryhmiin verrattaessa pakolainen ei ole toivottu maahanmuuttaja, koska hänen kotoutumisensa nähdään olevan haasteellista ja hidasta. Muut kuin työn tai opiskelun perusteella maahan saapuvat ovat kuluerä, johon investoiminen on riskialtista, koska sijoituksen tuotto voi jäädä heikoksi, mikäli pakolainen ei kotoudu ja työllisty.

Pakolaisten kotouttamisessa motivaattorina eivät ole humanit arvot, vaan ajatus kotouttamiseen käytettyjen varojen takaisin tienämisestä. Oikeutuksena pakolaisten hyödyntämiseen yhteiskuntaa parhaiten palveleviin tarpeisiin pidetään heidän maahantuloperustettaan, sillä he saapuvat varatta ja hyödyntävät yhteiskunnan resursseja. Tässä vaihtokaupassa syntyvä kiitoksenvelka kulkee heidän mukanaan vielä kauas kotoutumisajan päätyttyä. Voidaankin kysyä: Milloin pakolaisuus päättyy? Onko lapsena Suomeen pakolaisstatuksella saapunut henkilö vuosikymmenienkin jälkeen pakolainen, vaikka on kasvanut Suomessa? Entä onko hän edelleen kiittollisuuden velassa Suomelle ja suomalaiselle kokemastaan avokätisyydestä?

Pakolaisen kuvaa rakennetaan vahvistamalla ”he” ja ”me” asetelmaa asettamalla suomalaisten ja pakolaisten ominaisuudet vastakkain. Pakolainen on erilainen, koska hän edustaa vierasta kulttuuria ja arvoja, joiden nähdään olevan ristiriidassa suomalaisen arvopohjan kanssa. Vaikka ristiriidasta luodaan asiakirjoissa jyrkkää kuvaa, ei konkreettisia eroja pakolaisten edustamien arvojen ja suomalaisten arvojen välillä nosteta esiin. Poikkeuksen tähän tekee kuitenkin sukupuolten välinen tasa-arvo. Sukupuolten välisen tasa-arvon kuvataan liittyvän suomalaiseen arvopohjaan. Pakolainen edustaa patriarkaalista kulttuuria ja arvoja, jotka ovat ristiriidassa sukupuolten välisen tasa-arvon kanssa. Kuvaus jatkaa orientalistista diskurssia, jossa orientti ja sen edustamat ihmiset kuvataan takapajuisiksi, vanhanaikaisiksi ja kaikin tavoin moderneille länsimaisille yhteiskunnille vastakohtaisiksi. Samalla asetelma on verrannollinen orientalismin valta-asetelmaan idän ja lännen välillä, sillä Suomi edustaa kulttuurinsa, arvojensa ja yhteiskuntajärjestelmänsä muodossa länttä ja pakolainen orienttia. (Said, 2011, s. 62.)

Pakolaisen edustaman kulttuurin ja yhteiskuntajärjestyksen esittämisessä vanhoillisena, patriarkaalisena sekä epädemokraattisena piilee paradoksi, sillä poliittisen puheen sisältämässä pakolaisen representaatiossa on kyse hallinnasta. Hallinta kohdistuu ryhmään, jonka vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnassa ovat valtaväestöä heikommat, joten oli poliittisen puheen puhujaa voitaisiin syyttää samoista ominaisuuksista kuin pakolaista, sillä ylhäältä alaspäin suunnattu poliittinen puhe kohdistuu pakolaisiin antamatta pakolaisen äänelle mahdollisuutta tulla kuulluksi. Aineiston kuvaama pakolainen onkin vaiennettu. Pakolaisella ei näytä olevan omaa tahtoa, koska tahtoa ja ajatuksia ei nosteta esiin. Orientalistinen kuva pakolaisesta puhuu pakolaisen puolesta määritellen hänen hahmonsä, olemuksensa, haasteensa ja halunsa (Said, 2011).

Suomalaisten arvojen selittämistä ei nähdä asiakirjoissa tarpeellisena, koska Suomi ja suomalaiset nähdään kulttuurisesti ja etnisesti yhtenäisenä kansana, jonka etnisyys on

alkanut saada uusia sävyjä vasta viime vuosina lisääntyneen maahanmuuton seurauksena. Ajatus Suomen kansan etnisestä yhtenäisyydestä edustaa edelleen elinvoimaista kansallisromanttista ajatusta Suomen ja suomalaisten yhtenäisestä alkuperästä. Tästä huolimatta suomalaisten ei kuvata olevan asenteeltaan ja käytökseltään yhtenäinen joukko, sillä esimerkiksi rasistiset asenteet nähdään yksittäisten suomalaisten mielipiteinä samaan aikaan, kun pakolaisia vastuutetaan toimimaan oikein, jotta väärin toimiva yksilö ei käytöksellään leimaisi kaikkia edustamansa ryhmän edustajia. Pakolainen on näin ollen ”kasvoton” (Huttunen, 2004, s. 134). Hän on yksilön sijaan ryhmänsä edustaja, jonka voidaan olettaa toimivan ryhmälleen ominaisella tavalla, sillä hänen kulttuurinsa ja arvonsa on kuvattu sisäsyntyisinä, ruumiillisina ominaisuuksina (Rastas, 2005, s. 78). Kun erot pakolaisten ja suomalaisten välillä nähdään annettuina ja ruumiillisina, sulkevat ne pakolaiset pysyvästi ulkopuolelle ilman mahdollisuutta tulla nähdyksi kotoutuneena ja tasavertaisena yksilönä (Huttunen, 2004, s. 149). Pakolaisen tulee myös kantaa vastuu muiden pakolaisten virheistä ja niiden seurauksista, kuten rasismista.

Jos kotouttamisen tarkoitus on mahdollistaa maahanmuuttajan siirtyminen marginaalista keskiöön lisäämällä hänen mahdollisuuksiaan itsenäiseen toimijuuteen yhteiskunnassa, voidaan tämän tulkita tarkoittavan pakolaisen tai maahanmuuttajan position muuttumista suomalaiseksi (Huttunen, 2004, s. 136). Mikäli suomalaisuuden vaatimuksena on kuitenkin valkoisuus ja suomalainen verenperintö, ei position muuttaminen ole mahdollista vaan muukalainen on tuomittu muukalaisen rooliin, josta hänen on mahdotonta ”suomalaistua” – nousta suomalaiseksi suomalaisten rinnalle. Tämä johtaa kysymykseen kotouttamisen ja kotoutumisen tarkoituksesta. Miksi kotoutamme, jos emme ole valmiita ottamaan maahanmuuttajaa osaksi ”meitä”? Miksi vaadimme pakolaiselta ehdotonta kotoutumista, kun sekään ei riitä tekemään hänestä silmissämme suomalaista? Miksi lakimme puhuu kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta, jos emme itse ole valmiita tarkastelemaan asemaamme kriittisesti? Tuuli Kurki (Kurki, 2018, s. 17) on esittänyt, että suvaitsevaisessa kotouttamispuheessa on todellisuudessa kyse huomion kääntämisestä pois todellisista rakenteellisista ongelmista kuten rasismista. Jatkan Kurjen (2018) ajatusta vielä hiukan pidemmälle: kotouttamispuheessa kyseessä ei ole ainoastaan huomion pois kääntäminen vaan halu pitää kiinni valkoisuudesta ja sen tuomasta valta-asemasta.

Vaikka laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee kotoutumisen kaksisuuntaiseksi prosessiksi (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3 § 1–2), kyseinen ajatus loistaa kotouttamispoliittisissa asiakirjoissa poissaolollaan. Eduskunnan täysistunnon puhujat

jopa argumentoivat kotoutumisen kaksisuuntaisuuden vastaisesti lakia kritisoiden. Kotoutumisen vastavuoroisuuden kuvataan olevan vaikeaa tai mahdotonta pakolaisten kulttuuritaustan ja arvopohjan takia, sillä näistä ominaisuuksista tulisi pyrkiä eroon kotouttamisen avulla. Myös muualla Euroopassa vastavuoroisen kotoutumisen ja monikulttuurisen kotouttamispolitiikan painottaminen ovat tulleet diskursseina harvinaisemmiksi (Akkerman & Hagelund, 2007, s. 198). Paradigman muutosta on selitetty muun muassa oikeistopopulististen puolueiden vaikutuksella sekä maahanmuuttoon liitettyjen sosiaalisten ongelmien (kuten kunniaväkivallan) nousemisella median valokeilaan. Yleisesti tuomitut ja shokeeraavina koetut aiheet voivat vaikeuttaa monikulttuurisuuden puolesta argumentoimista julkisessa keskustelussa. (Mts. 198.)

Pakolaisen representaatio on eriytynyt pakolaisnaisten ja pakolaismiesten kuvauksissa. Sekä pakolaisnaisten että -miesten representaatiot vastaavat hyvin orientalistisen diskurssin perinteisiä kuvauksia, joissa orienttia edustava mies on aggressiivinen, patriarkaalinen ja vanhanaikainen ja nainen tähän verrattuna alisteisessa asemassa (Beck ym., 2017, s. 65; Eliassi, 2013; Said, 2011). Pakolaismiehen representaation merkittävin ominaisuus on aggressiivisuus, joka ilmenee naisten alistamisena, erilaisina rikoksina (kuten seksuaalirikoksina) sekä potentiaalisena terrorismina. Pakolaisnaisten kuvauksissa keskeisiksi ominaisuuksiksi nousevat alisteisuus sekä tästä johtuva taipumus kotiäitiyteen. Pakolaisnaisten representaatio rakentuu suhteessa häntä alistavaan pakolaismieheen sekä liberaalia ja modernia yhteiskuntaa edustavaan suomalaisnaiseen. Merkittävimmät erot suomalaisnaisten ja pakolaisnaisten välillä liittyvät sukupuolten tasa-arvoon sekä työntekoon, joiden nähdään kuuluvan suomalaiseen arvopohjaan. Kotiin lapsiaan hoitamaan jäävä pakolaisnainen on uhka omalle kotoutumiselleen sekä suomalaiselle yhteiskunnalle ja yhtenäiskulttuurille, sillä hän on kotouttamistoimien ulkopuolella. Samalla hän voi lapsia kasvattaessaan siirtää epäsuomalaiset arvonsa seuraavalle sukupolvelle.

Aineistosta tekemäni havainnot liittyen siihen, miten naiset ja miehet kuvataan, vastaavat aiheesta Ruotsissa tehtyjä havaintoja (ks. Pringle, 2010). Eliassi on todennut, että Ruotsissa nuorten maahanmuuttajanaisten tarvetta sosiaalityölle on perusteltu sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa sillä, että naiset ovat alttiita kokemaan kunniaan liittyvää väkivaltaa sekä avioliittoon pakottamista. Naisten ja tyttöjen on myös kuvattu elävän kulttuurien yhteentörmäyksessä, joka syntyy naisten edustaman perinteisen tai esimodernin kulttuurin sekä modernin länsimaisen kulttuurin kohtaamisesta. (Eliassi,

2013, s. 35–36.) Naiseen kohdistettuja kotouttamistoimia pyritään oikeuttamaan naisen uhriudella, koska kotouttaminen edustaa vastakkainasettelussa modernia länttä ja sen liberaaleja arvoja. Orientalistiset kuvaukset patriarkalisesta kulttuurista sekä naisuhreista eivät mahdollisesti hyvää tarkoittavista lähtökohdistaan huolimatta tue naisten voimaantumista tai monipuolisempaa representaatiota heistä. Orientalismi asemoi pakolaisnaisen pelastettavaksi ja liberaalin lännen pelastajaksi vahvistaen näin olemassa olevia valta-asetelmia. (Beck ym., 2017, s. 68.) Kun velvoittavia kotouttamistoimia oikeutetaan pakolaisnaisten kohdalla uhriasemalla, oikeutus pakolaismiesten hallitsemiselle kotouttamistoimilla on löydettävissä miesten aggressiivisuudesta, patriarkalisuudesta ja ennalta-arvaamattomuudesta.

Toimijuutta tarkasteltaessa pakolaisella on aineistossa kaksijakoinen rooli, jossa hänet kuvataan samaan aikaan toimijaksi sekä objektiksi. Pakolaiselta odotettu toimijuus ilmenee vaatimuksena vastuunottoon ja aktiivisuuteen kotoutumisprosessissa. Kuitenkin samanaikaisesti pakolaisen toimijuudelle määritellään kotouttamisella reunaehdot, joiden takia toimijuutta voidaankin luonnehtia rajoitetuksi toimijuudeksi, jossa subjektin ja objektin roolit sekoittuvat (Vuori, 2015). Pakolaisen toimijuuden rajoittaminen on tarpeellista, koska pakolainen ei ole kykenevä tekemään itseään koskevia merkittäviä päätöksiä ainakaan siten, että ne hyödyttäisivät Suomea. Pakolaista halutaankin yleisen edun nimissä holhota kuin lasta, joka ei yksinkertaisuutensa takia voi huolehtia itsestään täysin itsenäisesti.

Pakolaisen kuva objektina tulee esiin erityisesti kuvattaessa sitä, millaista potentiaalista hyötyä pakolaisesta katsotaan olevan yhteiskunnalle. Toiveena on taloudellinen hyöty, joka saavutetaan pakolaisen työllistymisen kautta. Työllistymisestä muodostuuikin synonyymi onnistuneelle kotoutumiselle. Kotouttaminen on välttämättömyys työllistymistä ja kansantaloudellista hyötyä tavoiteltaessa. Pakolaisesta muodostuu objekti, jonka tehtävä on toimi Suomen kansantalouden hyväksi. Pakolaisen objektifioiminen vastaa orientalismin diskurssia, jossa orientti ja sen asukkaat ovat lännen objekteja sekä kuvauksellisesti että taloudellisesti ja fyysisesti. Orientin tarkoitus onkin olla olemassa lännen tarpeita palvellakseen.

Pakolaisella on kantamansa kiitollisuudenvelan takia velvollisuus toimia suomalaisen yhteiskunnan edun mukaisesti. Pakolainen on yhteiskunnalle kiitollisuuden velassa oleskeluluvastaan sekä häneen käytetyistä resursseista. Paradoksaalisesti hän on kiitollisuudenvelassa myös kotouttamispolitiikasta, joka mahdollisesti osaltaan rodullistaa häntä ja vahvistaa hänen ulkopuolisuuttaan yhteiskunnasta. Pakolaisen

kantamassa kiitollisuudenvelassa ei ole kyse ainoastaan neoliberaalista talousajattelusta, sillä pelkästään sen kautta tarkasteltuna kiitollisuudenvelka, ja velvollisuus tuottaa tulosta yhteiskunnalle koskevat kaikkia, jotka koskaan ovat yhteiskunnan palveluista hyöttyneet. Maahanmuuttajista ja kotoutumisesta puhuttaessa kiitollisuuden velkaan liittyvätkin vahvasti myös kolonialismista kumpuavat valta-asetelmat ja rakenteet, joihin perustuen rodullistettujen ”toisten” auttamisen motiivina on taloudellisen hyödyn tavoittelu. Kiitollisuudenvelan takana onkin pohjimmiltaan sama ylemmyyden ajatus kuin kolonialismissa, sillä velka syntyy valkoisten antaessa resurssejaan, tietoaan ja taitojaan rodullistettujen ”toisten” käyttöön. Lopulta velan lähteenä ei olekaan itse auttaminen, vaan ”toisten” muuttumaton olemus, joka velvoittaa valkoiset toiminaan tavalla, jonka nähdään hyödyttävän yhteiskuntaa – ja ainakin näennäisesti – myös pakolaisia.

6.2 Pohdintaa ja kritiikkiä tutkimuksen toteutuksesta

Tutkimus edustaa aina tutkijan tekemää tulkintaa aineistosta. Tämä pätee luonnollisesti myös omaan tutkielmaani. Koska tutkielmani nojaa epistemologisesti ja ontologisesti sosiaalisen konstruktionismiin, tutkielman pyrkimyksenä on yhdenlaisen tulkinnan luominen, sillä sosiaalisesti konstruoidussa todellisuudessa myös niin sanotut ”faktat” rakentuvat sosiaalisesti ja diskursiivisesti. Tästä syystä sosiaalisen konstruktionismiin perustava kriittinen diskurssianalyysi edustaakin yhtä puheenvuoroa puheenvuorojen ketjussa (Jokinen & Juhila, 1999, s. 85). Samalla kriittinen diskurssianalyysi käsittelee faktoja tai ”totuutta” vallan kautta, sillä juuri valta on se, mikä tekee tiedosta ”totta” (Hall, 1999, s. 101–102). Diskurssianalyttisen tutkimuksen tarkoitus ei olekaan vältellä totuudesta puhumista, sillä sen näkökulmasta diskurssit ja diskurssien valta määrittelevät sen, mikä on totta ja miten asioista puhutaan. Mikäli tiedonintressinä olisi ollut faktojen etsiminen kotouttamispolitiikasta, aineistoa olisi ollut mahdollista lähestyä myös erilaisella tutkimusasetelmalla ja erilaisista epistemologisista lähtökohdista. Olen kuitenkin kokenut tutkielmani teoreettis-metodologisen kokonaisuuden toimivaksi tutkimusasetelmani kannalta.

Kriittinen diskurssianalyysi lukeutuu kriittisiin tutkimussuuntauksiin, joissa termillä ”kriittinen” tarkoitetaan yhteiskunnassa vallitsevien valtasuhteiden tutkimusta. Tällöin olemassa olevia rakenteita, lakeja ja käytäntöjä ei pidetä luonnollisina ja annettuina vaan ne otetaan kriittisen tarkastelun kohteeksi. Kriittinen tutkimus on arvioiva lähestymistapa, jonka avulla on mahdollista löytää vaihtoehtoja vallitseville ajattelutavoille. Se ei

kuitenkaan automaattisesti tarkoita ideologian tai ihmisryhmän vastustamista. (Keskinen ym., 2009.) Dekolonialistisista ja antirasistisista lähtökohdista (sekä sosiaalityön arvopohjasta) lähdin luonnollisesti liikkeelle kaikkien rodullistavien ja eriarvoisuutta luovien rakenteiden ja käytäntöjen vastustamisesta. Jokinen ja Juhila (1999, s. 86) esittävät, että tiukanlinjan kriittinen diskurssianalyysi on metodi, mutta mahdollisesti samaan aikaan myös työkalu poliittisten päämäärien ajamiseen, kuten esimerkiksi silloin, kun feministinen tutkimus pyrkii tekemään näkyväksi naisiin kohdistuvia alistussuhteita. Suhtaudun varauksella ajatukseen kriittisestä diskurssianalyysistä ”poliittisena työvälineenä”, sillä kyseinen ilmaus voi johtaa ajatukseen diskurssianalyttisen tutkimuksen puolueellisuudesta ja epätieteellisyydestä. Itsestäänselvyyksien analysoiminen vaatii kriittistä lähestymistapaa, jolla on mahdollistu tuoda esiin valtarakenteita, jotka perustutkimuksessa jäisivät huomaamatta.

Kriittiselle ja soveltavalle tutkimukselle on jokseenkin tavanomaista lähteä liikkeelle ongelmanmäärittelystä. Tällöin huomio kiinnitetään valtaproblematiikkaan (Jokinen & Juhila, 1993, s. 79). Ongelmalähtöisessä tutkimuksessa tutkijan tuleekin kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei tutkimuksesta synny kehäpäätelmää, jossa tutkimusasetelmalla pyritään vahvistamaan hypoteesi. Tutkielmassani olen pyrkinyt välttämään kehäpäätelmään sortumista jatkuvalla tutkimusasetelman reflektoinnilla sekä aineiston ja teorian välisellä vuoropuhelulla. Lisäksi olen pyrkinyt varmistamaan tutkimuksen luotettavuuden suhteuttamalla tulkintojani aikaisempaan tutkimukseen sekä tarjoamalla luvussa 5 aineisto-otteiden ja niiden analysoinnin muodossa näyttöä siitä, miten esittämäni tulkinnat ovat syntyneet (ks. esim. Juhila & Suoninen, 1999, s. 236).

Tutkielmassa tarkastelemani aineistoni koostuu Suomen kotouttamispoliittisista asiakirjoista vuosilta 2016–2019. Yksi aineiston asiakirjoista on eduskunnan täysistuntokeskustelun pöytäkirja. Tutkielmassa tarkastelin myös kyseistä asiakirjaa kokonaisuutena kiinnittämättä huomiota esimerkiksi siihen, mitä puolueita puhujat edustavat. Puhujat pitävät puheenvuoronsa tietyssä poliittisessä tilanteessa (Puuronen, 2011, s. 210). Täysistunto on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa puhujien kommentit rakentuvat suhteessa muiden puhujien kommentteihin sekä keskustelun aiheena olevaan tarkastusvaliokunnan mietintöön kotoutumisen toimivuudesta. Keskustelun kieli syntyy muiden kotouttamispoliittisten asiakirjojen kieleen verrattuna nopeammin, koska keskustelussa puhujat reagoivat toisensa mielipiteisiin. Tästä syystä tutkimusasetelmani ei mahdollistanut keskustelun vuorovaikutuksellisen ulottuvuuden tarkastelua ja huomioon ottamista laajassa mittakaavassa. Toisaalta tutkimuskysymyksen kannalta

keskustelun vuorovaikutuksen tarkastelu ei ole keskeistä, sillä tarkoitukseni oli muodostaa mahdollisimman koherentti kuva siitä, millainen on pakolaisen representaatio Suomen kotouttamispolitiikassa.

Diskurssianalyysia ja kriittistä diskurssianalyysiä voidaan kritisoida niiden kieleen keskittyvästä luonteesta, joka ei ota kantaa puheen tai tiedon todenperäisyyteen. Kielen analysoiminen itsessään on kuitenkin merkityksellistä, sillä ei ole yhdentekevää, millaiset sosiaalisen todellisuuden kuvaukset saavat puheessa vallan, koska hegemoniset diskurssit johtavat ideologisiin seurauksiin. Kaikkia hegemonisia diskursseja ei tule kuitenkaan automaattisesti leimata negatiivisia seurauksia tuottaviksi vain siitä syystä, että niillä on valta-asema. (Jokinen & Juhila, 1993, s. 96–100; Juhila & Suoninen, 1999, s. 238; Keskinen ym., 2009, s. 19.) Esimerkiksi pakolaiselle annetun rajoitetun toimijan rooli ja sen seuraukset konkretisoituvat vasta käytännössä. Näihin käytäntöihin en pysty tutkimukseni pohjalta ottamaan kantaa. Samaan aikaan pakolaisen rodullistettua representaatio ja sitä tukevia diskursseja ei voida nähdä ”viattomina”. Tämä johtuu siitä, että kyseessä ei ole tasa-arvoinen kohtaaminen ja keskustelu, vaan tilanne, jossa valtaapitävät määrittelevät sen, kuka ja millainen pakolainen on (Hall, 1999, s. 104; Löytty, 2005, s. 162). Erityisen vähän viattomana voidaan pitää poliittista puhetta, jossa lähtökohtaisesti jokaisen kielen osan voidaan olettaa edustavan ideologioita puheen taustalla, koska poliittisen puheen päämäärä on vaikuttaa (Puuronen, 2011, s. 210). On syytä muistaa, että kaikkein viattomimmilta vaikuttavissa representaatioissakin sanat sisältävät käsityksen siitä, mikä on luonnollista (Jokinen ym., 1993, s.19).

6.3 Puheenvuoro keskustelussa, joka on vasta alkamassa

Tutkielmani on suppea puheenvuoro puheenvuorojen ketjussa eikä se pysty kattamaan tutkimusaihetta siinä mittakaavassa, jonka aihe ansaitsisi. Tästä syystä näen jatkotutkimuksen kotouttamispolitiikasta sekä kotouttavasta sosiaalityöstä välttämättömänä. Tekemieni havaintojen kautta toivon herättäväni sosiaalityön kentällä kriittistä keskustelua kotouttamispuheen sisältämistä itsestäänselvyyksistä ja stereotyypioista, joilla vahvistamme erottelua ”heihin” ja ”meihin”, vaikka tavoitteemme olisi täysin päinvastainen. Sosiaalityö voi ja sen tulee ottaa kantaa muun muassa rasismia, muukalaispelkoa, islamofobiaa, vihapuhetta sekä muita toiseuttavia ideologioita vastaan (Noble & Ottmann, 2018, s. 119). Yksi sosiaalityön merkittävimmistä tehtävistä ajassamme onkin haastaa median, politiikan ja tutkimuksen luomia totuttuja ja itsestään

selviltä vaikuttavia kahtiajakoja kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä (Eliassi, 2013, s. 43). Tästä syystä sosiaalityössä tarvitaan enemmän tietoa ja herkkyyttä tunnistaa eriarvoistavia rakenteita. Sosiaalityöntekijöiden lähtökohdat aktivismille voidaan taata hyödyntämällä tutkimuksessa enenevässä määrin antirasismia ja dekolonialismin kaltaisia tutkimussuuntauksia sekä painottamalla suuntauksia sosiaalityön opetuksessa. Sosiaalityön sitominen aktivismiin ja rakenteelliseen työhön on tärkeää, sillä se kannustaa sosiaalityöntekijöitä asiakastyössä, hallinnossa ja tutkimuksessa säilyttämään kriittisen tarkastelutavan järjestelmään, jonka sisällä he toimivat.

Käytännön sosiaalityön kannalta tutkielmani on merkityksellinen erityisesti sosiaalityön arvopohjaa ajatellen. Mikäli valtiohallinnon kotouttamisen kieli voidaan nähdä sosiaalityön arvojen vastaisena, on sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden pyrittävä toimimaan asiakkaidensa edun mukaisesti sen muuttamiseksi eikä sen puolesta eriarvoistavien rakenteiden vahvistamiseksi. Eriarvoistavia rakenteita vastaan nouseminen on kuitenkin mahdotonta ilman tietoa siitä, missä eriarvoisuutta on. Maahanmuutto- ja pakolaiskysymyksiin erikoistunut sosiaalityöntutkija Kati Turtiainen muistuttaa haastattelussaan, että sosiaalityöntekijyys ei suojaa ketään siltä mahdollisuudelta, että voi itse ajautua harjoittamaan syrjintää (Hiitola & Rantamäki, 2020, s. 298). Vaikka sosiaalityöntekijyys voi koulutuksen, tutkimuksen ja työkokemuksen kautta tarjota herkkyyttä tunnistaa epätasa-arvoa yhteiskunnassa ja sen rakenteissa, ei se kuitenkaan suojaa valtasuhteille ja rasismille sokeutumiselta. Jos orientalistisen diskurssin sävyttämä kuva pakolaisista sekä muista maahanmuuttajista toimii pohjana kotouttamispolitiikalle, ovat kotoutumisen ongelmien määrittelyt ja mahdollisesti myös ratkaisuehdotukset vallitseville stereotypiolle rakentuvia ja tästä syystä eriarvoistavia. Mikäli kyseiset stereotypiat ja rodullistavat diskurssit hallitsevat puhetta myös sosiaalityössä, voi sosiaalityö pahimmassa tapauksessa ajautua vahvistamaan vallitsevia diskursseja sekä tarjoamaan uutta materiaalia äärioikeiston maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka koskeviin kannanottoihin (Eliassi, 2013, s. 43).

Tätä tutkielmaa kirjoittaessani elämme Covid 19-viruksen takia monella tavalla poikkeuksellista aikaa. Tilastojen valossa koronaviruksen on todettu leviävän erityisesti maahanmuuttajien keskuudessa siten, että jopa joka neljäs tartunta on vieraskielisellä siitä huolimatta, että koko maan väestöstä vieraskielisiä on vain noin 8 prosenttia (Koskela & Tuhkanen, 2020; Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2020). Maahanmuuttajalla onkin mediassa ja julkisessa keskustelussa rooli uudenlaisena uhkana – viruksen levittäjänä. Pandemia ja siihen liittyvä uutisointi voivatkin tarjota materiaalia rasismille, jolle annetut

terveydelliset perustelut näyttävät tilanteessa loogisilta. Tästä syystä tarve antirasistiselle ja dekolonialistiselle keskustelulle ja toiminnalle on ehkä suurempi kuin koskaan.

Dekolonialistiset ja antirasistiset suuntaukset ovat näihin päiviin asti olleet akatemiassa marginaalissa, mutta muutoksen merkkejä on havaittavissa. Tällaisia ovat esimerkiksi Koko Hubaran (2020) maisterintutkielma sekä SOCO – Students of Color ry, joka on Helsingin yliopistossa toimiva opiskelijajärjestö etniseen ja näkyvään vähemmistöön kuuluville opiskelijoille. Kuten SOCossa (2020) on todettu, eriarvoistavien rakenteiden valottaminen valtaväestölle ei ole ainoastaan rodullistettujen vastuulla, sillä rasismia kokevat eivät elä erillisessä rasistisessa yhteiskunnassa. Elämme samassa yhteiskunnassa, mutta erilaisissa sosiaalisissa todellisuuksissa. Meillä kaikilla on vastuu tiedostaa instituutioidemme, rakenteidemme ja toimintamme eriarvoistavat vaikutukset ja toimia niitä vastaan tasa-arvoisemman yhteiskunnan luomiseksi. Jotta voimme työskennellä näitä rakenteita vastaan, tarvitsemme niistä lisää tutkimustietoa. Ajatus sosiaalityöstä rasismivapaana, arvopohjallaan tukevasti seisovana tieteenalana ja professiona täytyy asettaa kriittisen tarkastelun kohteeksi, sillä muutoin ala jatkaa sortavien sosiaalisten suhteiden tukemista ja luomista (Eliassi, 2013, s. 43). Päätän tutkielmani sosiaalityöntekijä Algeria Wilsonin sanoihin, joilla hän kannustaa kaikkia valkoisia sosiaalityöntekijöitä antirasismiin sitoutumiseen:

”Kuuntele. Opi. Ole hiljaa. Tutki. Opiskele. Ajattele. Analysoi. Et tule koskaan ymmärtämään, mutta se ei haittaa. -- Se on hämmäntävää. Se on pelottavaa. Se vaikuttaa liian suurelta ratkaistavaksi.

Siltä minusta tuntuu mustassa ihossani joka päivä tässä maassa. On sinun vuorosi jakaa tämä uupumuksen taakka ja tehdä lujemmin töitä järjestelmän muuttamiseksi sisältäpäin.” (Wilson, 2020.)

Lähteet

- Ahmed, S. (2012). *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Durham: Duke University Press.
- Ahmed, S. (2000). *Strange encounters: Embodied others in post-coloniality*. London: Routledge.
- Ahmed, S. (2003). The politics of fear in the making of worlds. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 16(3), 377–398.
- Akkerman, T., & Hagelund, A. (2007). ”Women and children first!” Anti-immigration parties and gender in Norway and the Netherlands. *Pattern of Prejudice*, 41(2), 197–214.
- Anis, M. (2008). *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D/47. Helsinki: Väestöliitto.
- Balra-Ulloa, J. (2013). Why decolonized social work is more than cross-culturalism. Teoksessa M. Gray, J. Coates, M. Yellow Bird & T. Hetherington (toim.), *Decolonizing social work* (s. 87–104). Burlington: Ashgate.
- Bandyopadhyay, R. (2019). Volunteer tourism and “The White Man’s Burden”: globalization of suffering, white savior complex, religion and modernity. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(3), 327–343.
- Beck, E., Charania, M., Al-Issa, F. & Wahab, S. (2017). Undoing Islamophobia: Awareness of Orientalism in Social Work. *Journal of Progressive Human Services*, 28(2), 58–72.
- Beck, E. & Wahab, S. (2015). Orientalism, Oppression, and Contemporary Social Work. Teoksessa D. Wright (toim.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 428–434). Orlando: University of Central Florida.
- Bonilla-Silva, E. (1997). Rethinking racism: Toward a structural interpretation. *American Sociological Review*, 62(3), 465–480.
- Britton, N. J. (1999). Racialized Identity and the Term Black. Teoksessa S. Roseneil & J. Seymour (toim.), *Practising identities. Power and resistance* (s.134–154). London: Macmillan.

- Clarke, K. & Yellow Bird, M. (2020). *Decolonizing Pathways towards Integrative Healing in Social Work*. Routledge, Taylor & Francis.
- Crosby, E. (2014). Faux Feminism: France's Veil Ban as Orientalism. *Journal of International Women's Studies*, 15(2), 46–60.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). Introduction. Teoksessa N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, & L. T. Smith (toim.), *Handbook of critical and Indigenous methodologies* (s. ix–20). London: Sage.
- Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressive Social Work: Theory and practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Dominelli, L. (2017). *Anti-Racist Social Work*. 4th ed. New York: Macmillan Education.
- Eliassi, B. (2013). Orientalist Social Work: Cultural Otherization of Muslim Immigrants in Sweden. *Critical social work*, 14(1), 33–47.
- Fairclough, N. (1997). *Miten media puhuu* (suom. V. Blom & K. Hazard). Tampere: Vastapaino.
- Foucault, M. (2005). *Tiedon arkeologia* (suom. T. Kilpeläinen). Tampere: Vastapaino. Alkuperäisteos julkaistu 1969.
- Gothóni, R. & Siirto, U. (2017). Suomi muutoksen keskellä. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 231–245). Helsinki: Gaudeamus, 2017.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti* (suom. M. Lehtonen). Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (1997a). The Spectacles of the “Other”. Teoksessa S. Hall (toim.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (s.223–290). London: SAGE Publications
- Hall, S. (1997b). The Work of Representation. Teoksessa S. Hall (toim.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (s.13–74). London: SAGE Publications
- Hall, S. (1992). The West and the Rest: Discourse and Power. Teoksessa S. Hall & B. Gieben (toim.), *Formations of Modernity*, s.275–331. Cambridge: Polity Press/ Open University.

- Hammar, S. & Katisko, M. (2017). Pakolaisesta täysivaltaiseksi asukkaaksi. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 213–230). Helsinki: Gaudeamus.
- Haverinen, V.-S. (2018). Pakotetusta toimeettomuudesta – Turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanotto toiminnan osana. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(4), 309–325.
- Hiitola, J., & Rantamäki, N. (2020). Kolme vuosikymmentä pakolaisten vastaanottoa - Kati Turtiaisen haastattelu. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 28(3), 290–298.
- Hubara, K. (2020). *Helsingin yliopiston sosiaalityön opetus kriittisen rotuteorian näkökulmasta: teemoitteleva sisällönanalyysi*. Helsingin yliopisto.
- Hubara, K. (14.2.2015). ”Unohdatko säkin aina, että olet ruskea?” [blogikirjoitus]. Luettu: 8.2.2021. Verkko-osoite: <https://www.lily.fi/blogit/ruskeat-tytot/unohdatko-sakin-aina-etta-olet-ruskea/>
- Huttunen, L. (2004). Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa L. Huttunen, A. Jokinen & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s. 134–154). Helsinki: Gaudeamus.
- Huttunen, L. (2009). Mikä ihmeen maahanmuuttaja? Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas, & S. Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta...: maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 117–122). Tampere: Vastapaino.
- Intke-Hernández, M. & Holm, G. (2015). Migrant Stay-at-home Mothers Learning to Eat and Live the Finnish Way. *Nordic Journal of Migration Research*, 5(2), 75–82.
- Jokinen A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54–97). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen A. & Juhila, K. (1993). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 75–108). Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17–47). Tampere: Vastapaino.

- Jones, L. (2000). Immigration and Parliamentary Discourse in Great Britain. An analysis of the debates related to the 1996 Asylum and Immigration Act. Teoksessa R. Wodak & T. A. van Dijk (toim.), *Racism at the top* (s. 283–310). Klagenfurt: Drava Publishers.
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 233–252). Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, S. (2019). Intra-Nordic Differences, Colonial/Racial Histories, and National Narratives: Rewriting Finnish History. *Scandinavian Studies*, 91(1–2), 163–181.
- Keskinen, S. (3.3.2020). *Racism and colonial legacies in multicultural Nordic societies* [blogikirjoitus]. Verkko-osoite: <https://raster.fi/2020/03/03/racism-and-colonial-legacies-in-multicultural-nordic-societies/>. Luettu 6.1.2021.
- Keskinen, S., Tuori, S., & Rastas, A. (2009). Johdanto: suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.), *En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 7–24). Helsinki: Vastapaino.
- KhosraviNik, M. (2010). The Representation of Refugees, Asylum Seekers and Immigrants in British Newspapers: A Critical Discourse Analysis. *Journal of Language and Politics*, 9(1), 1–28.
- Kivijärvi, M. (2013). *Orientalism in Finnish Strategy Discourse: a Critical Discourse Analysis of Business Opportunities in China*. Kuopio : University of Eastern Finland, Faculty of Social Sciences and Business Studies.
- Kivisto, L. & Leinonen, J. (2011). Representing Race: Ongoing Uncertainties About Finnish American Racial Identity. *Journal of American ethnic history*, 31(1), 11–33.
- Koskela, M. & Tuhkanen, A. (1.12.2020). "Osa ei ymmärrä taudin vakavuutta", kertoo monikielinen koronaneuvoja Itä-Helsingissä – THL: Neljäsosa koronatartunnoista vieraskielisillä. Yle uutiset. Luettu: 4.2.2021. Verkko-osoite: <https://yle.fi/uutiset/3-11674216>

Krivosos, Daria (11.5.2017). Whiteness as a privilege and a struggle [blogikirjoitus].
Verkko-osoite: <https://raster.fi/2017/05/11/whiteness-as-a-privilege-and-a-struggle/>.
Luettu 7.10.2020.

Kurki, T. (2018). *Immigrant-ness as (mis)fortune?: Immigrantisation through integration policies and practices in education*. Helsinki: University of Helsinki.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Voimaantulo 1.9.2011. Sisäministeriö.

Lepola, O. (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lynn, N. & Lea, S. (2003). A phantom menace and the new Apartheid: the social construction of asylum-seekers in the United Kingdom. *Discourse and Society*, 14(4), 425–452.

Lyytinen, E. (2019). Johdanto. Teoksessa T. Ahonen, S. Kallakorpi & E. Lyytinen (toim.), *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa* (s.15–38). Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Löytty, O. (2005). Toiseus. Teoksessa L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas. *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 161–189). Tampere: Vastapaino.

Maahanmuuttovirasto (2017). Tilastot. Verkko-osoite: <http://tilastot.migri.fi>. Luettu 28.12.2020.

Martikainen, T. (2009). Eettisiä kysymyksiä maahanmuuttotutkimuksessa. *Elore*, 16(2).

Martikainen, T. (2020). Finnish Muslims' Journey from an Invisible Minority to Public Partnerships. *Temenos*, 56(1), 33–51.

Mehdid, M. (1992). A Western Invention of Arab Womanhood: The 'Oriental' Female. Teoksessa H. Afshar (toim.), *Women in the Middle East: Perceptions, Realities and Struggles for Liberation* (s. 18–58). London: Palgrave Macmillan.

Miettinen, K. (2005). *On the way to whiteness: Christianization, conflict and change in colonial Ovamboland, 1910–1965*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Miles, R. (1994). *Rasismi*. Tampere: Vastapaino.

Mulinari, D., Keskinen, S., Irni, S. & Tuori, S. (2009). Introduction: Postcolonialism and the Nordic Models of Welfare and Gender. Teoksessa S. Keskinen, S. Tuori, S. Irni & D.

- Mulinari (toim.), *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s.16–46). Farnham: Ashgate/Routledge.
- Noble, C., & Ottmann, G. (2018). Nationalist Populism and Social Work. *Journal of Human Rights and Social Work*, 3(3), 112–120.
- Pappi, M. (2019). Turvapaikanhakijat ja suomalaisuus: kotouttamiskeskustelussa rakentuva kansallisuuden kuva. Teoksessa T. Ahonen, S. Kallakorpi ja E. Lyytinen (toim.), *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa* (s. 253–275). Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Pringle, K. (2010). Swedish welfare responses to ethnicity: the case of children and their families. *European Journal of Social Work*, 13(1), 19–34.
- Puuronen, V. (2011). *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pötzsch, T. (2020). *Critical Perspectives on Social Inclusion in Integration Education Programs for Adult Migrants*. Helsingin yliopisto.
- Pynnönen, A. (2013). *Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Working paper. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Verkko-osoite: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?se->
- Raittila, P. & Maasilta, M. (2008). Silmäyksiä islamin esittämiseen suomalaisessa. Teoksessa T. Martikainen, T. Sakaranaho & M. Juntunen (toim.), *Islam Suomessa: Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa* (s. 225–243). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ranta-Tyrkkö, S. (2011). High time for postcolonial analysis in social work. *Nordic Social Work Research*, 1(1), 25–41.
- Rastas, A. (2009). Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta...: maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 47–65). Tampere: Vastapaino.
- Rastas, A. (2005). Rasismi – oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 69–116). Tampere: Vastapaino.
- Rowe, S., Baldry, E. & Earles, W. (2015). Decolonising social work research: learning from critical Indigenous approaches. *Australian Social Work*, 68(3), 296–308.

Ruskeat tytöt. Luettu: 8.2.2021. Verkko-osoite: <https://www.ruskeattytot.fi/>

Sacramento, O., Turtiainen, K., & Silva, P. (2019). Policies of Refugee Settlement and Integration in Europe: the Cases of Portugal and Finland. *European Journal of Migration and Law*, 2019(4), 409–434.

Said, E. (2011). *Orientalismi* (suom. K. Pitkänen). Helsinki: Gaudeamus University Press. Alkuperäisteos julkaistu 1978.

Sakaranaho, T. ja Pesonen, H. (1999). Johdanto. Muslimit monikulttuurisessa Suomessa. Teoksessa T. Sakaranaho & H. Pesonen (toim.), *Muslimit Suomessa* (s. 8–24). Helsinki: Yliopistopaino.

Saukkonen, P. (2013a). *Erilaisuuksien Suomi: Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen, P. (2013b). Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Siirto, U. & Hammar, S. (2017). Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s.189–210). Helsinki: Gaudeamus.

SOCO (14.12.2020). Vertaistuki antirasistisena aktivismina [blogikirjoitus]. Luettu: 8.2.2021. Verkko-osoite: <https://www.ruskeattytot.fi/soco/vertaistuki>

Sotkasiira, T. & Hiitola, J. (2018). Pakkomuutosta, kotouttamistyöstä ja etiikasta. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(4), 289–291.

Suurpää, L. (2002). *Erilaisuuden hierarkiat: suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Teittinen, P. (8.3.2020). Loukussa. *Helsingin sanomat*. Saatavilla: <https://www.hs.fi/talous/art-2000006431472.html>. Luettu 28.12.2020.

Teittinen, P. (29.6.2019). Palvelija. *Helsingin sanomat*. Saatavilla: <https://www.hs.fi/talous/art-2000006157792.html>. Luettu. 28.12.2020.

Teittinen P. (5.7.2020). Siivoton ala. *Helsingin sanomat*. Saatavilla: <https://dynamic.hs.fi/a/2020/siivotonala/>. Luettu: 28.12.2020.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (1.12.2020). Ulkomaalaistaustaisen väestön koronatartuntoja torjutaan monipuolisilla viestintäkeinoilla ja yhteisöjen avainhenkilöiden tuella. Luettu: 4.2.2021. Verkko-osoite: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/ulkomaalaistaustaisen-vaeston-koronatartuntoja-torjutaan-monipuolisilla-viestintakeinoilla-ja-yhteisöjen-avainhenkilöiden-tuella?publisherId=69817778&releaseId=69895374>

Turtiainen, K. (2012). *Possibilities of trust and recognition between refugees and authorities. Resettlement as part of durable solutions to forced migration*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 451. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Valtonen, K. (2008). *Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration*. Aldershot: Ashgate. Print.

van Aerschot, P. (2013). Kotouttamislainsäädäntö ja sen toimeenpano yksilön oikeuksien näkökulmasta. Teoksessa S. Hänninen (toim.), *Muuttuva sosiaalioikeus* (s. 75–96). Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Vanhanen S. (2019). Valistus ja vuorovaikutus: turvapaikanhakijoiden laillisuus kasvatus poliisin työssä. Teoksessa T. Ahonen, S. Kallakorpi ja E. Lyytinen (toim.), *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa* (s. 209–230). Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Viuhko, M. (2013). Aktiivia toimijoita vai passiivisia ideaaliuhreja? Ihmiskaupanuhrien rajoitettu toimijuus. *Oikeus*, 42(4), 358–404.

Vuori, J. (2009). Guiding Migrant to the Realm of Gender Equality. Teoksessa S. Irni, S. Keskinen, D. Mulinari & S. Tuori (toim.), *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s. 378–409). Farnham: Ashgate.

Vuori, J. (2015). Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(4), 395–404.

Werbner, P. (1997). Essentialising essentialism, essentialising silence: Ambivalence and multiplicity in the constructions on racism and ethnicity. Teoksessa P. Werbner & T. Modood (toim.), *Debating Cultural Hybridity. Multi-Cultural Identities and the Politics of Antiracism*. London, New Jersey. Zed Books.

Wilson, A. (8.7.2020). "We don't need white saviors." A Black social worker calls her white colleagues to action. *Michigan Radio*. Luettu: 4.2.2020. Verkko-osoite: <https://www.michiganradio.org/post/we-don-t-need-white-saviors-black-social-worker-calls-her-white-colleagues-action>

Wodak, R. 2004. Critical discourse analysis. Teoksessa C. Seale (toim.), *Qualitative Research Practice* (s. 185–201). London: Sage Publications Ltd.